

PRAVOSLÁVNY BIBLICKÝ ZBORNÍK
I/2009

K OSOBNOSTI SVÄTÉHO APOŠTOLA PAVLA

Zborník katedry biblických náuk
Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

Gorlice 2009

Editor: Mgr. Ján Husár PhD.

Redakčná rada: doc. Alexander Cap., CSc. - predseda
 prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
 ThDr. Štefan Pružinský, PhD.
 Mgr. Ján Husár PhD.
 dr. Roman Dubec

Recenzenti: prof. ThDr. Peter Kormaník, PhD.
 prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

ISBN 978-913884-8-8

OBSAH

ALEXANDER CAP

Apoštol Pavol - geniálny misionár..... 4

ŠTEFAN PRUŽINSKÝ

*Vzťah medzi vierou a skutkami v učení svätého apoštola Pavla
v porovnaní s učením svätého apoštola Jakuba*.....10

JÁN HUSÁR

*Mesiášske chápanie druhého žalmu
u svätých apoštolov Petra a Pavla*..... 31

ŠTEFAN ŠAK

Obnova misijnej perspektívy cirkvi v duchu apoštola Pavla.....46

VASYL KUZMYK

Zmierenie v teológii svätého apoštola Pavla.....61

PAVOL KOCHAN

Jednota viery v ekleziológii svätého apoštola Pavla..... 71

ANDREJ NIKULIN

Antropológia apoštola Pavla.....81

ANDREJ SLODIČKA

Svätý apoštol Pavol a jeho christológia.....92

VIERA PASTEROVÁ

Práca v živote človeka podľa svätého apoštola Pavla.....104

ALEXANDER CAP

Vzťah k vrchnosti podľa apoštola Pavla..... 116

APOŠTOL PAVOL - GENIÁLNY MISIONÁR

Alexander CAP

Apoštol Pavol, pôvodným menom Saul, sa narodil v Tarze, pravdepodobne v prvej dekáde kresťanského letopočtu¹, na hranici medzi Sýriou a Malou Áziou, v bohatej židovskej rodine, ktorá mala rímske občianstvo. Jeho rodina mala významné spoločenské postavenie a styky. Jeho synovec² mal prístup k jeruzalemským dôstojníkom³, čo mu neskôr zachránilo život. Vedel veľmi dobre grécky, hebrejsky⁴ a pravdepodobne aj sýrsko-chaldejsky. Výchova a vzdelanie Saula⁵ boli podriadené judaizmu a jeho rabínskemu smerovaniu. O to sa postarali jeho rodičia, ktorí ho dali vyučiť remeslu a to - šitiu stanov⁶. Každý rabín mal byť ekonomicky nezávislý od svojich veriacich a preto mal vedieť nejaké remeslo. To neskôr využil pri misijných cestách, vedel si zarobiť prácou svojich rúk. Podľa všetkého ho vychovával otec, pretože matka mu skoro zomrela. Mal sestru. V dvanástich rokoch odchádzali chlapci z významných rodín do rabínskych škôl a stali sa „synmi zákona“. Tak sa dostáva na štúdiá do Jeruzalema aj mladučký Saul. Trpel istou chronickou chorobou⁷, ktorá mu nedovolila sa oženiť, čo bolo zvykom

¹ VOJTKO, S. a kol.: *A budete mi svedkami*. Pomôcka k štúdiu Skutkov apoštolov – komentár a teológia spisu. Bratislava 2002, s. 8-9.

² „Ale počul o tomto úklade syn Pavlovej sestry a prišiel, vošiel do kasárne a rozpovedal to Pavlovi. Pavol povolal si jedného zo stotníkov a povedal mu: Zaveď tohto mládenca k veliteľovi, lebo má mu niečo oznámiť“ (Sk 23, 16-17).

³ Sk 23, 16, 20.

⁴ T. j. aramejsky – hebrejský dialekt (Sk 22, 2) podobne ako evanjelista Matúš, ktorý v tomto dialekte adresoval Židom svoje Evanjelium.

⁵ Meno Saul alebo Šavol znamená vyprosený.

⁶ Sk 18, 3.

⁷ V liste Galatským (4, 13) a tiež v liste Korintským (2 Kor 12, 7) hovorí o svojom slabšom zdraví a tiež satanovi, ktorý mu bol daný „osteň do tela“, aby bol pokorný a nepovyšoval sa.

u rabínov, že sa ženili už v osemnástich rokoch. Apokryf z 2. storočia „Skutky Pavla a Tekly“ opisuje Pavla takto: „A uvidel prichádzať Pavla, muža menšej postavy, riedkych vlasov, s krivými nohami, ale zato dobre stavaným telom. Nad krivým nosom mu zrastalo obočie. Bol však plný milosrdenstva. Niekedy vyzeral ako každý iný, ale občas bolo v jeho tvári vidieť anjela“¹. Nebol ženatý, i keď sa objavujú názory, že bol vdovcom, pretože mu manželka veľmi skoro zomrela.

Neúplné a tendenčné poznanie o Mesiášovi ovplyvnené politickým mesianizmom viedli farizeja Saula k nenávisti a inkvizítorským represiam² voči kresťanom. Keďže študoval v Jeruzaleme, Sväté Písmo a Tradíciu³, ako udáva evanjelista Lukáš, autor Skutkov apoštolských, pri nohách rabína Gamaliela⁴, a veľmi precízne ovládal Starý Zákon, patril k jeho najlepším

¹ DOUGLAS, J. a kol.: *Nový biblický slovník*. Praha 1996, s. 739.

² „A Saul ešte vždy zúril proti učeníkom Pánovým, dychtiac po ich vyvraždení. Išiel teda ku veľkňazovi a vyžiadal si od neho listy na synagógy v Damasku, aby prívržencov toho učenia, ak tam niektorých nájde, poviazaných priviedol do Jeruzalema, mužov aj ženy“ (Sk 9, 1-2). Kresťanov považovali za bludárov a nebezpečnú sektu kresťanov (sektu nazaretských - Sk 24, 5), ktorú treba fyzicky zlikvidovať. Christos ešte počas svojho tri a pol ročného misijného pôsobenia v Izraeli usmerňoval podobnú prílišnú horlivosť apoštolov, keď chceli zoslať oheň z neba na obyvateľov samaritánskej dediny, ktorí neprijali Christa, len preto, že bol Žid. (Lk 9, 51-56). Židia veľmi nenávideli samaritánov, pretože uznávali iba Tóru a ostatné knihy Starého Zákona odmietali. V súčasnosti sa v médiách veľa hovorí o náboženskom a fundamentalistickom extrémizme, najmä v súvislosti s útokmi mohamedánskych samovrahov. Z vyššie uvedeného pôsobenia Saula však vidíme, že náboženský extrémizmus bol bežný aj v židovstve a vidíme, že takúto formu zbožnosti musel krotiť Christos u prílišne horlivých učeníkov vo vyššie uvedenej samaritánskej dedinke.

³ Ako farizej (Sk 23, 6) študoval Tóru (Mojžišov Zákon – t. j. päť kníh Mojžišových), výklad (t. j. Talmud), a grécku literatúru. Meno Saul dostal na počesť izraelského kráľa Saula (1020-1000 pred. Chr.), pretože pochádzal rovnako ako významný izraelský kráľ z Benjaminovho pokolenia (Rim 11, 1, Flp 3, 5). СОЙКИН, П.: *Полный православный богословский энциклопедический словарь*. Т. 2. Москва 1992, с. 1726-1727. Hlboká znalosť Svätého Písma a následná správna exegéza tvorila základ jeho misie. Preto aj dnes môže byť dobrým misionárom iba človek, ktorý dobre pozná Sväté Písmo a správne ho vie vysvetliť. Pozri ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. Prešov 2007, s. 131.

⁴ „Som Žid, narodený v Tarze, v Cilícii, vychovaný pri nohách Gamalielových, vyučený dôkladne otcovskému zákonu“ (Sk 22, 3). Gamaliel bol žiakom rabína Hilela a bol predstaviteľom liberálnejších prúdov v jeruzalemskom judaizme (napr. mal otvorenejší prístup k ženám a cudzincom).

žiakom. V tom čase boli v Jeruzaleme ešte ďalšie dve rabínske školy, na čele ktorých stáli rabani (alebo rabíni) Hilel a Šamai¹. Saul ako horlivý farizej vrúcne očakával príchod Mesiáša, pričom čakal na obnovenie Izraelského kráľovstva, a bol veľmi pohoršený a sklamaný z časti heretických židov a pohanov, ktorí uznávali za Mesiáša neznámeho učiteľa z Nazaretu, ktorý zomrel ponižujúcou smrťou na kríži. Bol pasívne ako pozorovateľ prítomný pri ukameňovaní arcidiakona Štefana².

Po zjavení sa Christa v Damasku³ sa úplne zmenil⁴ a prehodnotil svoj život. Vtedy mal Saul okolo 30 rokov. Stal sa v podstate 13. apoštolom⁵, ktorého horlivosť a zapálenosť pre pravdu boli veľkým hnacím motorom ďalších jeho 30 rokov,⁶ keď hlásal Evanjelium. Na to, že bol povolaný za apoštola vzkrieseným Isusom Christom, poukazuje na začiatku každého svojho listu. Jeho nepriatelia a neprajníci, samozrejme, spochybňovali jeho

Práve Gamaliel sa postavil pred Synedrionom na obhajobu kresťanov, keď povedal: „Dajte pokoj týmto ľuďom a nechajte ich. Lebo ak je z ľudí táto rada, alebo toto dielo, rozpadne sa. Ak je však z Boha, nebudete ich môcť zahubiť. Aby sa nedokázalo, že bojujete aj proti Bohu“ (Sk 5, 38-39). Podľa kresťanskej tradície bol Gamaliel tajným učeníkom Christa podobne ako Nikodém a pokrstený bol apoštolom Petrom alebo Jánom. Pozri АБЕРКИЙ, Т.: *Четвероевангелие апостол.* Москва 2003, с. 413.

¹ Šamai presadzoval veľmi prísne a doslovné plnenie zákona a prikazoval, aby v pôstny deň matky nedojčili svoje deti, v sobotu sa nesmel nikto liečiť ani navštíviť a potešiť nemocného. Práve takýto prístup k blížnemu kritizoval Christos, keď poukazoval na to, že sobota nie je nad človekom, ale pre človeka. Obaja rabíni – Hilel aj Šamai udržiavali priateľské vzťahy, avšak po ich smrti tieto rabínske školy medzi sebou veľmi až nezdravo súperili. БУТКЕВИЧ Т.: *Язычество и Иудейство.* Киев 2007, с. 133-134.

² „Vyhнали ho z mesta a kameňovali. Svedkovia poodkladali si šaty k nohám mládenca, menom Saula“ (Sk 7, 59). „A keď prelievali krv Tvojho svedka Štefana, aj ja som tam stál, schvaľujúc jeho zamordovanie a strážiac šaty tých, čo ho mordovali“ (Sk 22, 20).

³ Mesto Damask je vzdialené od Jeruzalema asi 230 km. Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Skutky svätých apoštolov.* Prešov 1996, s. 107.

⁴ Preto aj slovenské príslovie „od Šavla do Pavla“ sa v hovorovej reči používa ako na poukázanie obrovskej zmeny v živote človeka.

⁵ Na uvoľnené 12. miesto Judáša Iškariotského bol zvolený apoštol Matej (Sk 1, 15-26).

⁶ ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия.* Т. 3. Петербург 1911- 1913, с. 370.

povolanie za apoštola. Jeho štrnásť zachovalých listov¹ v Novom Zákone ako aj tri misijné cesty², ktoré sú detailne zaznamenané, o tom jasne svedčia. Po svojom „duchovnom vzkriesení“ prijal meno Pavol³, na ktoré poniektorí poukazujú, že to bolo jeho druhé meno a používal ho ako rímsky občan. Počas svojho života bol viackrát svojimi súkmeňovcami kameňovaný, a tak tiež viackrát sa ho pokúšali zabiť⁴ ako zradcu židovskej viery. Argument, ktorý používali členovia Synedrionu a to, že za Christom ide iba prostý a nevzdelaný národ, zrazu neplatil, pretože jedným z apoštolov sa stal jeden z najvzdelanejších žiakov rabína Gamaliela.

Celý život apoštola Pavla podrobne zaznamenal evanjelista Lukáš, ktorý bol jeho spolupracovníkom a sprevádzal Pavla, okrem ďalších spolupracovníkov na jeho misijných cestách. Evanjelista Lukáš podľa všetkého patrila medzi sedemdesiatich⁵ apoštolov a svoje Evanjelium napísal na základe kázania apoštola Pavla. Nemal problém napísať Skutky apoštolské, ktoré

¹ Sú názory, že apoštol Pavol napísal viac listov, ale, žiaľ, zachovalo sa iba jeho štrnásť listov (Rim, 1Kor, 2Kor, Gal, Ef, Flp, Kol, 1Sol, 2Sol, 1Tim, 2Tim, Tit, Flm, Hebr). Tento názor o strate niektorých listov zastáva aj PRUŽINSKÝ, Š.: *List sv. apoštola Pavla Galaťanom*. Prešov 2004, s. 3.

² Na prvej misijnej ceste (Sk 13, 1-14, 26) sprevádzal Pavla Barnabáš a mladý Ján-Marek, ktorý ich neskôr kvôli náročnosti misijnej práce opustil. ŠAK, Š., cit. dielo, s. 100-101. Pri druhej misijnej ceste (Sk 15, 36-18, 22) ho doprevádzali Silas, Timotej a Lukáš a prešli nielen celú Malú Áziu, ale došli až do Európy. Ako prvú kresťanku Európy pokrstil istú Lýdiu. Keďže apoštol Pavol hlásal Evanjelium aj medzi pohanmi a nielen medzi židmi a prozelytmi, stáva sa apoštolom národov – pohanov. Následne absolvuje tretiu misijnú cestu (Sk 18, 23-21, 16). Tradícia udáva, že hlásal Evanjelium na pobreží Atlantického oceánu a to aj v Španielsku a Británii.

³ V tom čase bežne mali muži dve mená, napr. evanjelista Matúš mal meno Levi alebo apoštol Peter - Šimon. Meno Pavol, gr. Pavlos, lat. Paulus, znamená malý, neveľký.

⁴ „A keď sa rozhodilo, zhluklo sa niekoľko Židov, a zaprisahali sa s kľatbou, že nebudú ani jesť ani piť, dokiaľ Pavla nezabijú“ (Sk 22, 12).

⁵ O poslaní sedemdesiatich apoštolov na misiú zaznamenáva evanjelista Lukáš toto: „Potom si Pán vyvolil aj iných, sedemdesiatich, a po dvoch poslal ich pred sebou do každého mesta a na každé miesto, kde sám chcel ísť“ (Lk 10, 1).

adresoval vznešenému Teofilovi¹, podobne ako aj svoje Evanjelium, pretože sa aktívne zúčastňoval na živote novozákonnej Cirkvi. Kvôli svojim zdravotným problémom zväčša Pavol pri misijných cestách, pokiaľ to bolo možné, putoval pešo.

Podľa tradície zomrel Pavol v Ríme, keď bol odsúdený Neronom na sťatie², a to v rovnaký deň³, ako bol ukrižovaný aj apoštol Peter, t. j. okolo r. 65 po Chr. Preto Pravoslávna Cirkev sviatok svätých apoštolov Petra a Pavla sviatkuje spoločne v jeden deň a to 29. júna. Apoštol Pavol svojou aktívnou misionárskou činnosťou v horlivej viere za Christa prevýšil ostatných apoštolov. Preto mu bol spoločne s apoštolom Petrom udelený titul v cirkevnoslovancine „pervoverchovnyj“, t. j. „prvý medzi rovnými“⁴, ktorý by sa snád opisne aj takto nejako mohol preložiť. Pravoslávna Cirkev kladie všetkých apoštolov na rovnakú úroveň, ctí a váži si ich prácu rovnako a nevyzdvihuje spomedzi ostatných Christových učeníkov zvlášť apoštola Petra.

¹ „Prvú knihu, Teofil, napísal som o všetkom, čo Isus činil a učil od počiatku až do toho dňa, v ktorý bol vzatý do neba, keď skrze Ducha Svätého dal poverenie apoštolom, ktorých si vyvolil, ktorým sa po svojom umučení aj prejavoval živý mnohými dôkazmi, ukazujúc sa im štyridsať dní a hovoriac o kráľovstve Božom“ (Sk 1, 1-3).

² ОЛЕСНИЦКИЙ, А.: *Руководство к изучению Священного Писания*. Москва 2002 с. 157.

³ АВЕРИНЦЕВ, С. а кол.: *Христианство*. Т. 2. Москва 1995, с. 266.

⁴ Titul „primus inter pares“ – „prvý medzi rovnými“ používa konštantínopolský patriarcha, ktorý sa nachádza podľa dyptychu v poradí cti na prvom mieste v zozname 15 predstavených jednotlivých miestnych pravoslávnych cirkví po celom svete.

Zoznam bibliografických odkazov:

- АВЕРИНЦЕВ, С. а кол.: *Христианство*. Т. 2. Москва 1995. ISBN 5-85270-023-1.
- АВЕРКИЙ, Т.: *Четвероевангелие апостол*. Москва 2003. ISBN 5-7429-0010-4.
- BIBLIA. Vydala Slovenská Evanjelická Cirkev A.V. v ČSSR. Liptovský Mikuláš 1990. ISBN 0-564-03222-0.
- БУТКЕВИЧ, Т.: *Язычество и Иудейство*. Киев 2007. ISBN 978-966-8538-55-1.
- DOUGLAS, J. a kol.: *Nový biblický slovník*. Praha 1996. ISBN 80-85495-65-1.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н.: *Благовестие христианской свободы в послании св. Апостола Павла к Галатам*. Москва 1999. ISBN 5-7789-0074-0.
- HUSÁR, J.: Sociálny rozmer misie svätého apoštola Pavla. In: *Kresťanské východiská sociálnej práce a jej misijný rozmer*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Štefan Šak (ed.), Prešov, 6. - 7. október 2008. Dostupné na internete: www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak3/index.html
- KLIECH, K.: *Skutky apoštolů*. Kostelní Vydří 1999. ISBN 80-7192-287-0.
- ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия*, Т. 3. Петербург 1911-1913.
- ОЛЕШНИЦКИЙ, А.: *Руководство к изучению Священного Писания*. Москва 2002. ISBN 5-7789-0129-1.
- OPATRŇÝ, A.: *Apoštol Pavel*. Kostelní Vydří 2008. ISBN 978-80-7195-287-9.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *List sv. apoštola Pavla Galaťanom*. Prešov 2004. ISBN 80-8068-285-2.
- PRUŽINSKY, Š.: *Prvý list Korintským*. Prešov 1984.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *List Rimanom*. Prešov 1982.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Skutky svätých apoštolov*. Prešov 1996. ISBN 80-967655-2-3.
- PRUŽINSKÝ, Š., HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006. ISBN 80-8068-547-9.
- СОЙКИН, П.: *Полный православный богословский энциклопедический словарь*. Т. 2. Москва 1992. ISBN 5-87744-005-5.
- VOJTKO, S. a kol.: *A budete mi svedkami*. Pomôcka k štúdiu Skutkov apoštolov – komentár a teológia spisu. Bratislava 2002. ISBN 80-88696-31-3.
- ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. Prešov 2007. ISBN 978-80-8068-661-1.

VZŤAH MEDZI VIEROU A SKUTKAMI V UČENÍ SVÄTÉHO APOŠTOLA PAVLA V POROVNANÍ S UČENÍM SVÄTÉHO APOŠTOLA JAKUBA

Štefan PRUŽINSKÝ

Článok je výstupom vedeckého projektu VEGA č. 1/0649/08 s názvom:
„Antropologické východiská sociálnej práce“

Učenie apoštola Pavla o ospravedlnení človeka je najjasnejšie formulované v liste Rimanom v nasledujúcich slovách: „Zo skutkov zákona nebude pred Ním ospravedlnené nijaké telo... Teraz sa zjavila Božia spravodlivosť bez zákona a dosvedčujú ju Zákon i Proroci: Božia spravodlivosť skrze vieru Isusa Christa vo všetkých a pre všetkých veriacich. Lebo niet rozdielu: veď všetci zhrešili a chýba im Božia sláva; ale sú ospravedlňovaní zadarmo Jeho blahodaťou, vykúpením v Christovi Isusovi... Myslíme si, že človek je ospravedlnený skrze vieru bez skutkov zákona... Rušíme teda vierou zákon? Vôbec nie, ale zákon potvrdzujeme. Čo teda povieme: Čo dosiahol Abrahám, náš praotec podľa tela? Ak bol Abrahám ospravedlnený zo skutkov, má sa čím chváliť, ale nie pred Bohom. Veď čo hovorí Písmo? „*Abrahám uveril Bohu a počítalo sa mu to za spravodlivosť.*“ Tomu, kto pracuje, nepočíta sa odmena z blahodäte, ale z podlžnosti. Kto však nepracuje, ale verí v Toho, ktorý ospravedlňuje bezbožného, tomu sa jeho viera počíta za spravodlivosť“ (Rm 3, 20-28; 31-4, 5).

Učenie apoštola Jakuba o ospravedlnení človeka je zhrnuté v jeho všeobecnom liste takto: „Čo osoží, bratia moji, keď niekto hovorí, že má vieru, ale nemá skutky? Či ho môže (taká) viera spasíť? Ak budú brat alebo sestra nahí a bude im chýbať denná strava, a niekto z vás im povie: „Chodte

v pokoji, hrejte sa a nasycujte sa!“, ale nedá im, čo potrebujú pre telo, čo to osoží? Tak aj viera, ak nemá skutky, je sama osebe mŕtva. Ale niekto povie: „Ty máš vieru a ja mám skutky. Ukáž mi tvoju vieru z tvojich skutkov (keď ich nemáš,) a ja ti z mojich skutkov ukážem moju vieru.“ Ty veríš, že Boh je jeden? Dobre robíš. Aj démoni veria, a trasú sa! Či chceš rozumieť, ó, prázdny človeče, že viera bez skutkov je mŕtva? Či náš otec Abrahám nie zo skutkov bol ospravedlnený, keď vyniesol svojho syna Izáka na obetný oltár? Vidíš, že viera spolupôsobila s jeho skutkami a zo skutkov sa viera zdokonalila, a splnilo sa Písmo, ktoré hovorí: „Abrahám uveril Bohu a to sa mu uznalo za spravodlivosť“ a bol nazvaný Božím priateľom. Vidíte teda, že zo skutkov je človek ospravedlňovaný, a nie iba z viery. A nebola podobne ospravedlnená zo skutkov aj neviestka Ráchab, keď prijala poslov a vyviedla ich inou cestou? Lebo ako telo bez ducha je mŕtve, tak je mŕtva aj viera bez skutkov“ (Jk 2, 14-26).

Pri prvom prečítaní uvedených textov sa človek môže len ťažko vyhnúť dojmu, že si tieto texty celkom zjavne protirečia. Apoštol Pavol hovorí jednoznačne o ospravedlnení prostredníctvom viery¹ a apoštol Jakub tiež jednoznačne o ospravedlnení prostredníctvom skutkov². Aby sme prenikli do podstaty učenia oboch apoštolov a zistili, či si ich výroky naozaj protirečia, alebo je protirečenie iba zdanlivé, preskúmame najprv výklad oboch textov na základe učenia cirkevných otcov. Začneme výkladom slov apoštola Pavla z listu Rimanom.

¹ Gl 2, 16; Rm 3, 28.

² Jk 2, 20-26.

Svätý Ján Zlatoústý vysvetľuje učenie apoštola Pavla o viere a skutkoch v liste Rimanom nasledujúcim spôsobom: „Vzdajme Bohu slávu prostredníctvom skutkov, pretože len samotné slová nie sú dostatočné k tomu, aby sme sa aj my mohli tešiť zo slávy od Neho, ktorú nech nám všetkým bude dané dosiahnuť blahodaťou... Spasenie cez vieru má v oveľa väčšej miere to, čo patrí spaseniu zo skutkov, to znamená pochvalu a odvahu. Ten, kto sa chváli (iba) skutkami, môže ukázať vlastnú námahu. Ale ten, kto si pokladá za česť, že verí v Boha, ten predkladá oveľa väčší dôvod k pochvale, pretože oslavuje a zvelebuje Hospodina“¹. Tak ako sv. Teofan Zatvorník k tomu dodáva: „Viera nielen nepopiera význam Zákona, ale, naopak, potvrdzuje jeho význam. Akým spôsobom? Zákon aj viera sú podľa svojej podstaty a cieľov jedno a to isté. Tak ako Zákon, aj viera majú za cieľ viesť človeka k spáse v Isusovi Christovi. Avšak viera, pretože dáva človeku prostriedky splniť Zákon a ospravedlniť sa, posilňuje silu Zákona, ktorý človeku poskytol takéto prostriedky. Zákon len viedol človeka k viere, ale viera ho už aj ospravedlňuje... Abrahámove skutky zbožnosti sú známe a viditeľné pre všetkých, avšak na tom, čo je viditeľné, zakladajú svoju pochvalu len tí ľudia, ktorí súdia podľa zovňajšku, ale nie Boh... Abrahám dostal pochvalu od Boha a bol nazvaný spravodlivým nie za svoje viditeľné skutky, ale za vieru, ktorá rodila skutky a robila ich príjemnými Bohu... Abrahám vo všetkom žil vierou... Podstatným príznakom pracujúceho sú skutky, avšak aj veriaci je nemysliteľný bez skutkov, pretože on žije (koná) v diele viery... To znamená, že konanie a viera sa odlišujú medzi sebou duchom. Aký je duch veriaceho?

¹ ИОАНН ЗЛАТОУСТ, св: *Полное собрание творений*. Том 9. Почаевъ 2005, s. 559, 591.

Veriaci verí v Toho, ktorý ospravedlňuje..., že nie jeho skutky, ktoré robí, ale Boh, ktorému slúži celou dušou, nedopustí, aby zahynul, ale spasí ho a ospravedlní, hoci bol predtým nečestným. Duch pracujúceho spočíva nie v nevere, lebo aj on verí, že existuje Boh..., ale v tom, že základ svojho spasenia kladie vo svojich skutkoch, v spravodlivosti a nie v Božej milosti. Preto aj náhradu získavajú rôznu. Veriaci, pretože sa opiera o milosť, ktorá nemá hraníc, získava ospravedlnenie podľa milosti a pracujúci, ktorý sa opiera o svoju spravodlivosť, dostáva podľa spravodlivosti, ako dlh. Avšak pretože vykonať všetko, čo je potrebné pre ospravedlnenie, je pre človeka svojimi silami nemožné, takýto človek nedostáva ospravedlnenie za svoje skutky. A za čo dostáva svoju náhradu veriaci? Za to, že viera uskutočňuje a naplňuje skutky, pretože úprimne veriť a zachovávať vieru nie je možné bez neustálej námahy v duchu viery“¹.

Slová apoštola Jakuba, ktorý zdôrazňuje na rozdiel od apoštola Pavla skutky, vysvetľuje sv. Ján Zlatoústý takto: „Ak niekto správne verí v Otca i Syna i Svätého Ducha, ale nevedie správny život, nemá úžitok z viery v spasenie. Preto, ak je povedané: „To je večný život, aby poznali Teba jediného pravého Boha“ (Jn 17, 3), nemáme si myslieť, že pre spasenie je potrebné len to, čo nám tu bolo povedané, ale potrebná je aj čistota života a spoločenských vzťahov. Viera je väčším a spasiteľným dielom a bez nej nie je možné byť spasený, avšak robiť len toto (veriť) nestačí. Potrebný je aj správny život. Preto Pavol... hovorí: „Posnažíme sa“ (Žd 4, 3)..., lebo viera nestačí. Je nevyhnutné pripojiť (k viere) aj život a preukázať veľkú snahu. Je

¹ ФЕОФАН ЗАТВОРНИК, СВТ.: *Толкование посланий св. апостола Павла*. С.-Петербургъ 2002, s. 335-337.

absolútne nevyhnutné veľké úsilie, aby sme vošli do neba. Keď tí, čo tak veľa pretrpeli v púšti, neboli hodní a nemohli získať (zasľúbenú) zem, pretože reptali a cudzoložili, potom ako my budeme hodní neba, keď žijeme ľahostajne a nedbalo?“¹.

Bl. Theofilakt k slovám sv. Jána Zlatoústeho dodáva: „Ak sme odpustili blížnym ich hriechy proti nám a zo svojho majetku sme dali časť chudobným, aj nás prijme Božia milosť, keď bude súdiť naše počínania. Konanie takýchto vecí je dôležité. Naopak, ťažké odsúdenie čaká tých, ktorí nepreukázali dobré rozpoloženie voči podobným sebe... Ak niekto skutkom nedokáže, že je verný Bohu, takého ani netreba nazývať verným. Lebo nie ten je verný, kto sa jednoducho iba nazýva Hospodinovým, ale ten, kto miluje Hospodina tak, že za vieru v Neho je pripravený aj ísť na smrť... Abrahám skutkom ukázal, že bol verný Bohu, keď svojho prvorodeného priniesol ako spaľovanú obeť. Podobne aj Ráchab popri viere prehliadala hroziacu smrť... Tieto slová neprotirečia slovám blaženého Pavla, pretože slovo „viera“ sa používa v dvojakom význame. Niekedy označuje jednoduchý súhlas rozumu s nejakým javom... a inokedy vierou nazývame srdečné nasledovanie spojené s pevným súhlasom. Božský Jakub nazýva mŕtvou vierou jednoduchý súhlas bez skutkov, ktoré by ho oduševňovali. Pavol hovorí o viere srdečnej, ktorej vôbec nechýbajú skutky, pretože ten, kto nemá čestné skutky, ten nemá ani ju (vieru). Aj Abrahám získal vieru až vtedy, keď sa rozhodol zavrhnúť otcovskú slabosť. Za tento skutok mu bola daná viera ako odmena. Pavol však považuje vieru za dôležitejšiu než sú skutky (Starého) Zákona, sobotňajší

¹ ИОАНН ЗЛАТОУСТ, Св: *Полное собрание творений*. Том 12. Почаевъ 2005, s. 1356.

odpočinok, obriezka a ďalšie očistenia. Lebo aj v slove „skutky“ je možné vidieť dva významy. Skutkami sa nazývajú skutky, ktoré potvrdzujú vieru, bez ktorých viera zostáva mŕtvou. A skutkami sa nazývajú tiež skutky (Starého) Zákona, bez ktorých sú ospravedlňovaní Abrahám aj všetci kresťania. Lebo kto môže protirečiť tomu, že k nečistému neprichádza viera (myslím viera skutkov)? Ako sa totiž myro nemôže zachovať v nádobe plnej špiny, tak sa aj v nečistom človeku nemôže nachádzať Božia viera. Preto božskí apoštoli si navzájom neprotirečia, ale prijímajú slová v rôznom význame a používajú ich každý, kde treba, v svojom význame... Človeka, ktorý sa chváli iba samotnou vierou, nazýva apoštol Jakub prázdny, pretože ju neuskutočňuje v skutkoch a nezískava tak žiadnu plnosť... Obaja apoštoli spomínajú Abraháma na potvrdenie svojho učenia o viere. Jeden príkladom Abraháma dokazuje, že viera je dôležitejšia ako skutky a druhý, že skutky sú dôležitejšie ako viera. Avšak, ako bolo povedané vyššie, každý z nich používa slová („viera“ a „skutky“) vo svojom význame a používa ten význam, ktorý je pre neho užitočný na potvrdenie svojho učenia... Abrahám je príkladom jednej aj druhej viery... Takto sa ukazuje, že Svätý Duch, ktorý hovorí v nich (v apoštoloch), neprotirečí sám sebe. Jedna viera ospravedlňuje toho, kto prichádza (k Bohu) iba cez vyznanie (viery), ak hneď nato zomiera, pretože ešte nemá (nestihol mať) skutky... Pre neho stačí očistenie cez krst. A druhá viera si vyžaduje preukazovanie dobrých skutkov od už pokrsteného. S týmto súhlasí aj Pavol, keď na inom mieste hovorí a učí, že viera po krste si vyžaduje zdokonaľovanie cez skutky: „Nemá silu ani obriezka, ani neobriezka, ale viera konajúca láskou“ (Gl 5, 6)... Abrahám bol

príkladom ospravedlnenia iba „cez vieru“ vtedy, keď uveril, a to sa mu počítalo za spravodlivosť (1Mjž 15, 6), a príkladom ospravedlnenia „cez skutky“ bol vtedy, keď položil syna na obetný oltár, lebo nielen urobil skutok, ale aj neodpadol od viery ohľadne Izáka, že jeho potomstvo sa rozmnoží ako hviezdy“¹. Skutkami, ktoré privádzajú človeka k spáse a bez ktorých nie je možné naše ospravedlnenie, sú jedine skutky konané v duchu novozákonnej spravodlivosti a evanjeliových cností².

K svätootcovským výkladom doplníme ešte krátky exegetický rozbor vyššie uvedeného učenia apoštola Jakuba o ospravedlnení prostredníctvom skutkov. Na jeho základe prichádzame k nasledujúcim záverom. Pravdivá viera nemôže existovať bez skutkov lásky. Ľudia, ktorí nekonajú skutky viery, nemajú skutočnú vieru, pretože o viere iba hovoria, v dôsledku čoho je ich viera iba teoretická a preto neužitočná. Nedostatočnosť a neužitočnosť viery, ktorú človek vyznáva iba slovami bez skutkov, spočíva v tom, že takáto viera nemôže človeka spasiť. Z uvedených slov je zrejmé, že najdôležitejšou vlastnosťou skutočnej viery je jej spasiteľnosť. Ak nejaká viera nie je spasiteľná, nie je prakticky na nič užitočná. Viera bez skutkov nie je užitočná, pretože nemôže človeka spasiť. Ak je konanie niektorých ľudí v protiklade s ich slovami a hlásanou vierou, potom aj ich slová o viere sú nedôveryhodné a nepravdivé.

Neposkytnutie pomoci ľuďom, ktorí sú v zjavnej núdzi, obzvlášť ak sú ešte aj našimi spolubratmi vo viere, predstavuje celkom zjavný dôkaz nedostatku a nepravdivosti viery. Jednoznačným prejavom neužitočnej a falošnej

¹ ФЕОФИЛАКТ, бл.: Толкования на соборныя послания св. апостолов. Казань 1865, s. 176-178.

² Tamže, s. 178.

vieri je, ak nezaodetým a hladným ľuďom iba povieme, aby sa upokojili, zohriali a najedli, ale neurobíme nič preto, aby sa tak mohlo naozaj stať. Iba z našich slov sa brat alebo sestra ani nezohreje, ani nenaje. Iba slová, hoci by boli povedané akokoľvek láskavo a bratsky, neprinesú žiadny úžitok ľuďom, ktorí potrebujú uspokojiť svoje telesné a nie iba citové alebo intelektuálne potreby. Ako je absolútne jasné, že po prázdnych slovách sa budú nezaodetí a hladný brat alebo sestra naďalej triasť od zimy a trpieť hladom, tak je absolútne jasné, že niet žiadneho úžitku z viery bez skutkov. „Tak ako priateľskosť a súcit nezachraňujú od chladu a hladu, ak sa neprejavia v skutkoch, tak aj viera bez skutkov nemôže zachrániť človeka od múk pekla“¹.

Tak ako priateľstvo, ak sa neprejavuje navonok skutkami, je nielen neužitočné, ale môžeme ho nazvať aj mŕtvym, tak aj viera bez skutkov je nielen neužitočná a nespasiteľná, ale aj mŕtva. Mŕtva je preto, lebo neprejavuje známky života, ktorý je charakteristický pohybom, činnosťou a skutkami. Kde niet pohybu, činnosti a skutkov, tam niet života. Mŕtva je viera „sama osebe“² (gr. καθ' ἑαυτήν; csl. ѡ себѣ), čiže viera, ktorá je osamotená a ohraničená sama sebou, nie je spojená s láskou a skutkami lásky, v dôsledku čoho sa neprejavuje navonok smerom k Bohu, k blíznym, k spoločenstvu. Niektorí exegeti prekladajú výraz καθ' ἑαυτήν slovami „v sebe“ a vzťahujú ich nie na slovo „viera“, ale na slovo „mŕtva“. Za takýchto okolností prichádzame k myšlienke, že mŕtva je tá viera, ktorá je mŕtva „v

¹ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером.: *Соборное Послание св. Апостола Иакова*. Киевъ 1901, s. 172.

² Jk 2, 17.

sebe“, čiže vnútorne, pretože „nemá svoj vnútorný život, existuje nie ako niečo živé, ale ako mŕtvola“¹.

Viera bez skutkov je „niečo, čo nemôže byť dokázané, niečo, o existencii čoho je možné pochybovať, pretože len skutky môžu jasne svedčiť o viere“². Slová apoštola Jakuba sú v podstate rozvinutím myšlienky Evanjelia o tom, že vlastnosti ľudí je možné spoznať, overiť a dokázať podobne ako u stromov jedine podľa ovocia³.

Človek, ktorý verí v jediného Boha, ale nekoná podľa tejto viery, môže mať vieru, ktorá je teoreticky správna a dokonca až chvályhodná („dobro robíš“)⁴, avšak takáto viera bez skutkov je úplne neužitočná a dokonca až démonická, pretože jej výsledkom nie je upokojenie, radosť a nádej na spasenie, ale strach. Démoni (gr. τὰ δαιμόνια; csl. бѣги) sú charakteristickí tým, že majú veľmi presné vedomosti o Bohu, pretože kedysi boli všetci Jeho anjelmi, ktorí ho obklopovali. Keďže však neskôr odpadli od Boha a prešli úplným vnútorným odvrátením sa od Neho, ich poznanie alebo „viera“ je už čisto záležitosťou iba samotného rozumu bez účasti srdca a vôle. Výsledkom takejto viery nie je priateľstvo s Bohom, ale panický strach z Neho, ktorý sa prejavuje tým, že sa v Jeho prítomnosti trasú. Výraz „trasú sa“⁵ (gr. φοίσσοις; csl. трепещи) označuje prejav nie hocijakého, ale veľmi silného strachu, z ktorého sa až vlasy na hlave dvíhajú⁶.

¹ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 173.

² ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 178.

³ Pozri Mt 7, 15-20.

⁴ Jk 2, 19.

⁵ Jk 2, 19.

⁶ Pozri Jób 4, 15; ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: Древнегреческо-русский словарь. Том II. Москва 1958, s. 1746-1747. РАПТН, Г. А.: Λεξικο ορθογραφικο-ερμηνευτικο της αρχαιας ελληνικης γλωσσας.

Hoci je udivujúce a až zarážajúce, že apoštol Jakub vieru ľudí hoci pravdivo veriacich, ale nežijúcich a nekonajúcich podľa Evanjelia prirovnáva až k vyššie opísanému stavu, v ktorom prebývajú démoni, predsa je to pravda a reálna skutočnosť. Ľudia, ktorých viera je iba teoretická, hoci by boli aj vysoko vzdelaní v svetskom poznaní, či dokonca teológovia, pri kontakte so silou zbožnosti, s reálnymi požiadavkami na kresťanský život a morálku, prejavujú niekedy aj navonok skutočne démonické príznaky. Vyhýbajú sa ľuďom, rozhovorom a situáciám, ktoré by od nich mohli priamo alebo nepriamo vyžadovať konkrétne skutky a v prípade, že sa v podobnej situácii ocitnú, s bleskovou rýchlosťou sa snažia z nej uniknúť. Hoci ich správanie je motivované silným vnútorným strachom zo straty svojho pohodlia a z možnosti uvidieť ako v zrkadle svoj skutočný stav, zakrývajú ho často rôznymi výhovorkami, ktoré ich akoby nútia odísť, nutnosťou venovať sa iným zdanlivo „dôležitejším“ povinnostiam, hoci ešte presne nevedia akým, iróniou, výsmechom, spochybňovaním či dokonca slovným alebo iným útokom na všetkých a všetko, čo zaváňa praktickým a aktívnym uplatňovaním Evanjelia.

Človeka bez skutkov viery apoštol oslovuje slovami „prázdny človeče“¹ (gr. ἄνθρωπε κενέ; csl. челоуѣче ѿдеише). Pod týmto pomenovaním treba rozumieť človeka, ktorý „nemá to, čo treba mať“². V danom prípade ide o človeka, ktorý nemá skutky, ktorými by preukázal a dosvedčil svoju vieru pred Bohom aj ľuďmi. Prívlastok „prázdny“ je možné chápať ako bezob-

Θεσσαλονικη 1993, s. 504. ΠΑΠΤΗ, Γ. Α.: Μεγάλο λεξικό ρημάτων. Τομος 3. Θεσσαλονικη 1992, s. 1454-1455.

¹ Jk 2, 20.

² ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 178.

sažný, pustý, duchovne vyprahnutý alebo aj márný, ako je tomu v cirkevno-slovanskom preklade.

Prázdnosť človeka, ktorý nekoná skutky viery, čiže nežije podľa Evanjelia, sa prejavuje praktickým alebo aj teoretickým odmietaním pravdy, že „viera bez skutkov je mŕtva“. Toto odmietanie nie je spôsobené tým, žeby bolo pre človeka priťažké alebo nemožné pochopiť nesprávnosť svojho konania. Z otázky apoštola Jakuba „či chceš... človeče?“¹ vyplýva, že odmietanie pravdy je spôsobené vlastnou, dobrovoľnou a vedomou neochotou uvedomiť si pravdu, uznať ju a stotožniť sa s ňou. Človek, ak nekoná podľa viery, je to jedine preto, lebo nechce. Ak niekto nekoná skutky viery a ešte k tomu presvedčivo tvrdí, že skutky viery nie sú potrebné, hovorí nerozumne a nezmyselne, avšak nie preto, že nemá rozum, lebo každý dostal od Boha rozum a schopnosť myslieť, ale preto, že svoju schopnosť uvažovať vlastným zavinením nepoužíva správnym spôsobom. A príčinou nesprávnosti a zvrátenosti myslenia je vždy hriech, láska k hriechu, chcenie žiť v hriechu, ktoré je prejavom zvrátenej vôle a zlého srdca človeka.

Ako najdôležitejší príklad nevyhnutnosti konania skutkov viery uvádza apoštol Jakub Abraháma, ktorý dosiahol spravodlivosť „zo skutkov“². Abraháma spomína apoštol Jakub ako živý a autoritatívny príklad toho, že človek nebýva ospravedlnený iba zo samotnej viery, ale z viery aj „zo skutkov“ (gr. ἐξ ἔργων; sl. *z del*), čiže prostredníctvom živej a činnej viery, ktorá je prejavovaná a neoddeliteľne spojená so skutkami.

¹ Jk 2, 20.

² Jk 2, 21.

Spomedzi všetkých skutkov viery, ktoré Abrahám vykonal, uvádza apoštol Jakub iba to, ako „vyniesol svojho syna Izáka na obetný oltár“. Tento skutok je spomenutý ako jediný nie preto, žeby Abrahám nevykonal žiadne ďalšie, ale preto, lebo tento skutok bol jeho najväčším prejavom viery, vyvrcholením a „vencom jeho skutkov“¹.

Abrahám na Boží pokyn vykonal všetko, čo bolo potrebné k vykonaniu obete a svojho jediného syna obetoval Bohu vo svojom srdci. Za svoje konanie bol Abrahám „ospravedlnený“. Výraz „bol ospravedlnený“ (gr. ἐδικαιώθη; csl. ѡправдѣнъ) znamená inými slovami - „bol uznaný v Božích očiach za spravodlivého“. Toto uznanie však nie je možné chápať formálne a deklaratívne, čiže bez zmeny v samotnom ospravedlnenom. K ospravedlneniu človeka v Božích očiach môže totiž dôjsť jedine vtedy, ak sa tento človek skutočne aj „stal spravodlivým“, alebo inak povedané, „dosiahol spravodlivosť“, čoho dôkazom je jeho spravodlivé konanie. Byť spravodlivý pritom v duchu Svätého Písma znamená konať v súlade s Božou vôľou a s ohľadom na dobro a spasenie ľudí, zachovávať dokonale Božie prikázania, nechať sa viesť Svätým Duchom², dôverovať Božím prisľúbeniam, byť pripravený trpieť pre spravodlivosť, vyznačovať sa cnosťami, najmä mravnou bezúhonnosťou, vnútornou čistotou, pokorou, vernosťou, zbožnosťou, odmietaním hriechu a láskou k bohoslužbe³.

¹ ЯПОШЕВСКИЙ, Г., *Иером.*, cit. dielo, s. 180.

² Pozri MILKO, P.: *Duch Svatý a jeho spasiteľné dílo u sv. Athanasia Alexandrijského*. In: M. Šulcková, *Vojtěch od sv. Hedviky OCD (ed.), Duch Syna*. Praha 1998, s. 11-27.

³ Mt 1, 19; 23, 28; Lk 1, 6; 2, 25; 23, 47; Sk 10, 22; Rm 5, 7; Žd 12, 23; 2Pt 2, 7.

Spravodlivé skutky sú nielen prejavom spravodlivosti a základom jej uznania v Božích očiach¹, ale oni spravodlivosť v človeku aj ďalej budujú a upevňujú. To isté platí aj vo vzťahu medzi vierou a skutkami. Pre ospravedlnenie človeka je potrebné spojenie viery so skutkami ako jedného organického celku. O ich neoddeliteľnosti svedčí fakt, že jedno bez druhého zomiera. „Len to, čo je organicky spojené, pri prerušení spojenia zomiera“². Viera zomiera bez skutkov a skutky bez viery sú z hľadiska spásy a duchovného života taktiež celkom bezvýznamné.

Keď apoštol Jakub hovorí o skutkoch, vždy má na mysli jedine také skutky, ktoré sú konané z viery a kvôli viere. Ak totiž zo skutkov, o ktorých hovorí apoštol, je možné dokázať vieru, potom je jasné, že sú to „skutky, v ktorých pôsobí a prejavuje sa viera. V opačnom prípade by na ich základe nebolo možné usudzovať o viere“³.

Viera a skutky priviedli k spravodlivosti a ospravedlneniu Abraháma preto, lebo jeho viera s jeho skutkami „spolupôsobila“⁴ (gr. συνήργει; csl. *поспѣшествоваше*). Z uvedeného vyplýva, že viera privádza človeka k spravodlivosti a ospravedlneniu vtedy, keď skutky človeka sú v súlade, v harmónii s vierou v Boha, keď skutky viere napomáhajú, keď ju vyjadrujú aj posilňujú a podporujú zároveň.

O tom, že skutky sú nielen vyjadrením, ale aj posilnením a oporou viery, svedčí apoštol Jakub slovami: „A zo skutkov sa viera zdokonalila“⁵.

¹ KHALIL, J. G.: *Δικαιοση-καταλλαγη-τελικη κριση στην προς ρωμαιους επιστολη. Συμβολή στην Παύλεια Σωτηριολογία Θεσσαλονίκη* 2004, s. 127-227.

² ЯРОШЕВСКИЙ, Г., *Іером.*, cit. dielo, s. 183.

³ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., *Іером.*, cit. dielo, s. 183.

⁴ Jk 2, 22.

⁵ Jk 2, 22.

Skutky sú teda nevyhnutné nielen k tomu, aby človek dosiahol spravodlivosť a ospravedlnenie, ale aj k tomu, aby sa viera človeka “zdokonalila” (gr. ἐτελειώθη; sl. *совершенство*). Viera spoločne so skutkami tvorí jeden navzájom spojený a nerozdeliteľný celok. Viera bez skutkov zomiera a skutky bez viery sú samoúčelné, v dôsledku čoho v žiadnom prípade nestačia pre získanie spravodlivosti a ospravedlnenia u Boha. Vďaka tomu, že viera a skutky tvoria jeden organický celok, viera môže motivovať a inšpirovať skutky a skutky zdokonaľovať vieru.

Vzájomné spojenie viery a skutkov je možné vyjadriť nasledujúcim prirovnaním: „Vieru je možné pripodobniť koreňu a kmeňu stromu a skutky vetvám a listom. Na prvý pohľad sa zdá, že len vetvy a listy sú závislé na koreni a kmeni... Avšak pri hlbšom skúmaní vychádza najavo, že vec sa má inak. Medzi koreňom a kmeňom na jednej strane a vetvami a listami na strane druhej je tesné vzájomné spojenie. Koreň a kmeň živia vetvy a listy, avšak aj vetvy a listy svojim spôsobom živia kmeň a koreň. Tak, ako listy a vetvy nemôžu existovať bez koreňa a kmeňa, tak aj koreň a kmeň by nemohli žiť, keby vetvy a listy neprivádzali slnečnú energiu do koreňa a kmeňa. Podobný tomuto je aj vzťah medzi vierou a dobrými skutkami“¹.

Až vtedy, keď Abrahám vykonal skutky viery, až vtedy sa splnili slová Písma o tom, že Abrahám uveril, vtedy sa stal naozaj veriacim v Božích očiach a až vtedy mu Boh jeho vieru preukázanú skutkami uznal za spravodlivosť a nazval ho svojím priateľom.

¹ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., *Иером.*, cit. dielo, s. 185.

Slová „splnilo sa Písmo“¹ (gr. ἐπληρώθη ἡ γραφή; csl. соверши́лся пи́сание) znamenajú, že slová zapísané vo Svätom Písme o Abrahámovej viere sa v Abrahámových skutkoch stali skutočnosťou, uskutočnili sa. Biblický pojem ἐπληρώθη sa aj na iných miestach Svätého Písma používa vo význame „splniť sa“ alebo „uskutočniť sa“². Skutočnosť, že až skutky ukázali skutočnosť a živosť Abrahámovej viery, opätovne potvrdzujú vzájomnú neoddeliteľnosť viery a skutkov.

Slová: „Abrahám uveril Bohu a to sa mu uznalo za spravodlivosť“ uvádza Sväté Písmo ešte pred veľkými skutkami viery, ktoré Abrahám vykonal až neskôr³. Z uvedeného vyplýva, že slová Písma boli spočiatku slovami o niečom, čo ešte nedosiahlo svoju plnosť a malo sa uskutočniť postupne v skutkoch. Uznanie Abrahámovej viery za spravodlivosť sa uskutočňovalo postupne, pretože spravodlivosť je dielom „celého života a má rôzne stupne plnosti a dokonalosti“⁴. To, čo bolo spočiatku len potencionálnou spravodlivosťou a závdavkom viery známej iba Božej prozreteľnosti sa postupne stalo plnosťou a živou skutočnosťou. Abraháмова viera, ktorá bola spočiatku nedokonalá, neúplná a neuskutočnená, postupne rástla cestou skutkov, ktoré ju posilňovali a budovali tak Abrahámovu spravodlivosť. „V plnšej spravodlivosti sa uskutočnila počiatočná nedokonalá spravodlivosť a ak by neprišla plnšia spravodlivosť, tá nedokonalá by prestala existovať, pretože všetko živé potrebuje rast... Ospravedlnenie

¹ Jk 2, 23.

² 3Kr 2, 27; 2Kron 36, 22; 1Mak 2, 55.

³ 1M 15, 6.

⁴ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 186.

Abraháma zo skutkov... je ospravedlnením... z viery, ktorá sa zdokonaľuje, ktorá je živá a preto koná skutky, ktoré ju posilňujú”¹.

To, že slová Svätého Písma o ospravedlnení Abraháma z viery sa stali skutočnosťou až potom, keď Abrahám vykonal veľké skutky, potvrdzujú aj nasledujúce slová apoštola Jakuba o tom, že až po vykonaní skutkov bol Abrahám nazvaný „Božím priateľom“². Nazvanie Abraháma Božím priateľom svedčí o naplnení slov Písma o jeho ospravedlnení, pretože, ak by Abrahám nebol ospravedlnený a uznaný za spravodlivého v Božích očiach, nebol by prijatý za Božieho priateľa v duchu slov Isusa Christa: „Vy ste moji priatelia, ak robíte, čo vám prikazujem“³. Nazvanie „Boží priateľ“ (gr. φίλος Θεοῦ; csl. *друзья бж҃и*) hovorí o priateľskom vzťahu Boha k Abrahámovi, na ktorý aj Abrahám odpovedal svojím priateľským vzťahom k Bohu. Pretože priateľský vzťah je prejavom lásky a náklonnosti, s priateľstvom je to ako s láskou. Tak ako skutočnú lásku dokáže človek prejsť iba vďaka tomu, že si nás ako prvý zamiloval Boh⁴, tak aj skutočné a duchovné priateľstvo dokáže človek prejavovať vďaka tomu, že sa k nám priateľsky správa Boh, ktorý nás takto učí priateľstvu voči sebe aj medzi nami navzájom. Priateľstvo Boha s Abrahámom je zavŕšením a ovocím vzájomnej duchovnej lásky a priazne⁵.

Človek je ospravedlňovaný nie z viery bez skutkov, ale jedine z viery spojenej so skutkami vychádzajúcimi z viery. Apoštol Jakub sa pri

¹ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 186.

² Jk 2, 23.

³ Jn 15, 14.

⁴ 1Jn 4, 10.

⁵ Iz 41, 8; 2Kron 20, 7; 1M 18, 17.

vysvetľovaní ospravedlnenia ľudí prostredníctvom skutkov viery neobmedzil iba na príklad Abraháma. Uvádza aj ďalší príklad zo starozákonných dejín a to „neviestku Ráchab“¹. Príbeh tejto ženy si vybral s najväčšou pravdepodobnosťou preto, lebo po Abrahámovi to bola „takmer najznámejšia osoba medzi Židmi. V judaizme zaujímala výnimočné miesto a bola obklopená aureolou slávy. Považovala sa za matku ôsmych prorokov a desiatich kňazov“². Nakoniec sa stala dokonca zákonnou pramatkou samotného Christa³.

Apoštol Jakub nezamlčuje, že Ráchab bola kedysi „neviestka“⁴ (gr. ἡ πόρνη; cs. блудница) a to v duchovnom aj telesnom zmysle. V duchovnom zmysle bola neviestkou preto, lebo pred prijatím pravej viery v jediného živého Boha bola modloslužobníčkou. V telesnom zmysle ju pred jej obrátením nazýva neviestkou, čiže prostitútkou kniha Isusa Navina⁵, aj apoštol Jakub v tomto verši. Podobne sa o nej vyjadrujú aj svätí otcovia a cirkevní spisovatelia. Sv. Ambróz Milánsky ju nazýva „prostitútkou“⁶ a Béda Ctihodný ju nazýva „hanebnou ženou“⁷. Uvedený fakt nezamlčuje Starý ani Nový Zákon preto, aby bol ešte viac zvýraznený fakt, že aj takíto veľkí hriešnici môžu byť ospravedlnení, ak učinia pokánie, príjmu pravú vieru a začnú žiť podľa tejto viery, čiže konať skutky viery.

¹ Jk 2, 25.

² ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 188.

³ Mt 1, 5.

⁴ Jk 2, 25.

⁵ Joz 2, 1.

⁶ Ambrosius, Enarrationes in XII psalmos davidicos 37 PL 14, 1020.

⁷ Beda Venerabilis, Expositio super Epistolas catholicas, PL 93, 10.

Ráchab dosiahla ospravedlnenie nie prostredníctvom samotnej viery bez skutkov, ale prostredníctvom „skutkov viery“¹. Ak by Ráchab neverila v jediného a živého Boha Izraelitov, neprijala by izraelských poslov a neriskovala by svoj život kvôli ich záchrane. Ak by však aj mala vieru, ale nekonala by skutky viery, jej viera by bola slabá, čoskoro by zanikla a neprivedla by ju k ospravedlneniu.

Viera Ráchab sa prejavila v tom, že izraelských poslov „prijala“ a „vyviedla ich inou cestou“². Prijatie poslov bolo skutkom viery preto, že to nebolo obyčajné prijatie, ale prijatie s cieľom zachrániť ich od smrti. Ráchab poslov „odviedla a skryla“³ pred prenasledovateľmi z Jericha, ktorí ich vďaka tomu nenašli. Použitý výraz „prijala“ (gr. ὑποδεξαμένη; csl. прїѣмши) v pôvodnom biblickom jazyku označuje ochotné prijatie kvôli poskytnutiu útočiska, spojené s pohostinnosťou, trpezlivosťou, vnímaním a pozornosťou k prijímaným osobám⁴.

Druhým prejavom osobitnej starostlivosti Ráchab o izraelských poslov bolo to, že „vyviedla ich inou cestou“. Použitý výraz „vyviedla“ (gr. ἐκβαλοῦσα; csl. ѡзвѣдши) v pôvodnom biblickom jazyku vyjadruje myšlienku, že ich vyviedla z domu veľmi rýchlo, doslova akoby ich vyhodila alebo vyhnala⁵, avšak v jej prípade to bolo s cieľom ich záchrany.

Ráchab nielenže ochotne prijala, odviedla, ukryla a v príhodnej chvíli rýchlo vyviedla poslov von z domu, ale vypravila ich aj „inou cestou“. Výraz

¹ Jk 2, 25.

² Jk 2, 25.

³ Joz 2, 4.

⁴ Позри ДВОРЕЦКИЙ, И. Х., cit. dielo. Том II., s. 1687. РАПТН, Г. А.: Λεξικο..., cit. dielo, s. 489; РАПТН, Г. А.: Μεγάλο..., Τομος 1., cit. dielo, s. 339.

⁵ Porovnaj Mt 9, 25.

„inou cestou“ (gr. ἑτέρα ὁδῶ; csl. ины́мъ пѹтѣмъ) je tu použitý preto, lebo ich vyviedla nie dvermi, ale po povraze cez okno, a tiež preto, lebo ich vypravila nie na tú cestu, po ktorej prišli, ale na inú, ktorá viedla cez hory¹. Aj v tomto sa prejavila osobitná starostlivosť Ráchab o poslov. Najdôležitejšie pritom bolo, že jej skutky boli motivované vierou prejavujúcou sa konkrétnymi skutkami. Takáto živá a činná viera priviedla Ráchab k spravodlivému životu a konaniu a k ospravedlneniu mnohých hriechov z minulosti.

Z dvoch vyššie uvedených príkladov Abraháma a Ráchab jasne vyplýva, že ospravedlnený môže byť len ten človek, ktorý koná skutky viery. Na potvrdenie tejto pravdy apoštol Jakub dodáva aj záporný argument a to, že k ospravedlneniu bez skutkov nemôže dôjsť preto, lebo bez skutkov je viera človeka mŕtva a pretože je mŕtva, nemôže prinášať plody v podobe ospravedlnenia.

Mŕtvu vieru bez skutkov apoštol Jakub prirovnáva k mŕtvemu telu bez ducha. Pojem „duch“ (gr. πνεύμα; csl. ДѹХЪ vo Svätom Písme Nového Zákona vo vzťahu k človeku označuje jeho dušu², ktorá ho oživuje a oduševňuje, alebo tiež vyššiu (duchovnú) časť duše³, ktorá človeka oduchovňuje. Z prirovnania viery bez skutkov k telu bez ducha vo vyššie uvedenom význame vyplýva, že viera bez skutkov je bez života, oduševnenia a najmä bez oduchovnenia.

Na základe uvedeného svätootcovského, teologického a exegetického výkladu učenia apoštolov Pavla a Jakuba o viere a skutkoch sa stáva

¹ Pozri Joz 2, 15-16.

² Jn 19, 30.

³ Rm 8, 9; 2Ts 2, 8.

zrejmým, že tak apoštol Pavol, ako aj apoštol Jakub „hovoria **o tom istom a to isté**. Rozdiel je len v tom, že v dôsledku odlišných okolností používajú **rôzne vyjadrenia**. Autor prvého všeobecného listu z diela ospravedlnenia nevylučuje vieru, ale, naopak, všade ju predpokladá a hovorí iba o skutkoch vychádzajúcich z viery¹. Tak isto aj svätý Pavol z diela ospravedlnenia nevylučuje skutky viery, ale všade hovorí o viere srdečnej, živej a sprevádzanej láskou². Apoštol Pavol odmieta iba ospravedlňujúci význam skutkov ako samostatný princíp, nezávislý na viere³. Takýmto spôsobom obaja apoštoli hovoria to isté a o tom istom a rozdiel je len vo vyjadreniach. Tento rozdiel sa vysvetľuje rôznym zameraním ich listov. Apoštol Jakub písal židokresťanom, ktorí zdedili z judaizmu chladnú pravovernosť a preto od nich požadoval v prvom rade skutky, čiže, inak povedané, živú vieru. Svätý Pavol písal kresťanom spomedzi bývalých pohanov, ktorí sa vyznačovali nedostatkom viery, hoci inak niekedy konali dobré skutky, ktoré však nevychádzali z viery. Preto od nich požadoval v prvom rade vieru, z ktorej by vychádzali skutky“⁴. Zo všetkého uvedeného vyplýva, že medzi učením apoštola Jakuba a učením apoštola Pavla o ospravedlnení neexistuje jednoznačne žiadne protirečenie⁵. Podobná jednota je aj **vo všetkých ostatných** bodoch učenia týchto dvoch aj všetkých ostatných apoštolov, ktorí si neprotirečia, ale navzájom sa dopĺňajú.

¹ Jk 2, 17; 2, 22-23. 26.

² Gl 5, 6; 1Kor 13, 2.

³ Rm 3, 28; Gl 2, 16-17.

⁴ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером., cit. dielo, s. 9-10.

⁵ МЫШЦЫН, В.: Учение св. Апостола Павла о законе дел и законе веры. С. Посад 1894, s. 210 – 219.

Zoznam bibliografických odkazov:

- AMBROSIUS: Enarrationes in XII psalmos davidicos 37 PL 14, 963-1238.
- BEDA VENERABILIS: Expositio super Epistolas catholicas, PL 93, 9-130.
- ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: *Древнегреческо-русский словарь*. Том I-II. 1. vydanie. Москва 1958.
- ИОАНН ЗЛАТОУСТ, Св: *Полное собрание творений*, том 9. Почаевъ 2005.
- ФЕОФАН ЗАТВОРНИК, свт.: *Толкование посланий св. апостола Павла*. 2. vydanie. С.-Петербургъ 2002. ISBN 5-85134-007-X.
- ФЕОΦΥΛΑΚΤΟΥ (11.-12. st.): *Ερμηνεία των καθολικων Επιστολων*, PG 125, 1131-1287; 126, 9-104, rus. preklad, *Толкования на соборныя послания св. апостолов*. Казань 1865.
- HUSÁR, J.: *Kniha proroka Micheáša*. Pravoslávne biblické komentáre, Starý Zákon 40. - 1. vyd. - Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. - 333 s. - ISBN 978-80-8068-588-1.
- ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером.: *Соборное Послание св. Апостола Иакова*, 1. vydanie. Киевъ 1901.
- KHALIL, J. G.: *Δικαιωση-καταλλαγη-τελικη κριση στην προς ρωμαιους επιστολη. Συμβολή στην Παύλεια Σωτηριολογία*. 1. vydanie. Θεσσαλονίκη 2004. ISBN 960-242-305-6.
- MILKO, P.: *Duch Svatý a jeho spasitelné dílo u sv. Athanasia Alexandrijského*. In: M. Šulcková, *Vojtěch od sv. Hedviky OCD (ed.), Duch Syna*. Praha 1998, 11-27.
- МЫШЦЫН, В.: *Учение св. Апостола Павла о законе дел и законе веры*. 1. vydanie. С. Пosaд 1894.
- ΡΑΠΤΗ, Γ. Α.: *Λεξικο ορθογραφικο-ερμηνευτικο της αρχαιας ελληνικης γλωσσας*. 1. vydanie. Θεσσαλονικη 1993. ISBN 960-7224-6-X.
- ΡΑΠΤΗ, Γ. Α.: *Μεγάλο λεξικό ρημάτων*. Τομος 1-5. 2. vydanie. Θεσσαλονικη 1992, ISBN 960-7224-00-0.

MESIAŠSKE CHÁPANIE DRUHÉHO ŽALMU U SVÄTÝCH APOŠTOLOV PETRA A PAVLA

Ján HUSÁR

*Ved' kedy komu z anjelov (Boh) povedal:
„Ty si môj Syn, ja som ťa dnes zrodil“?
(Hebr 1, 5a)*

Každý, kto chce správne pochopiť slová Svätého Písma, či už hovoríme o Starom alebo Novom Zákone, mal by v prvom rade nahliadnuť do slov samotného Písma. Sväté Písmo sa totiž nezriedka objasňuje samé. Platí to taktiež aj vo vzťahu Nového Zákona k Starému Zákonu, keďže v Starom Zákone sa tajomne odkrýva Nový Zákon a Nový Zákon takýmto spôsobom Starý Zákon objasňuje. Pri pohľade na stránky Svätého Písma Starého i Nového Zákona nachádzame množstvo prorociev a predobrazov týkajúcich sa osoby Mesiáša Isusa Christa, Jeho osobného charakteru, podrobností Jeho spasiteľnej misie, vlastností Ním založenej Cirkvi či ďalších spravodlivých osôb ako napríklad Presvätej Bohorodičky, svätého Jána Krstiteľa alebo svätých apoštolov.

Jedným z poslání biblickej teológie v súčasnosti je identifikácia týchto biblických prorockých a predobrazných miest, poukázanie na ich prepojenosť v jednej teologickej téme, tiež poukázanie na ich využitie v bohoslužobných textoch Pravoslávnej Cirkvi. Takto získané poznatky, publikované prehľadným spôsobom, môžu byť potom využité aj v ostatných teologických disciplínach, ktoré nemôžu prehliadať Sväté Písmo - Božie Zjavenie - ako svoj základný prameň. Vzorom v tejto činnosti nám môže byť osoba svätého

apoštola Pavla, ktorý starozákonnými textami objasňoval novozákonné udalosti a dal nám takto prototyp biblickej exegézy postavenej na samotnom Christovi, na ktorom neskôr stavali aj ostatní otcovia a učitelia Cirkvi.

Pavlova exegéza bola postavená v prvom rade na Christovej exegetickej činnosti. Samotný Isus Christos často používal slová zo Zákona, Prorokov i Spisov (t. j. celého Písma Starého Zákona), ktoré vo veľkej miere vysvetľoval ako naplnenie na sebe samom - prisľúbenom Mesiášovi (pozri napr. Mt 21, 16 - Ž 8, 3; Mt 26, 64 - Ž 109, 1; Lk 4, 17-21 - Iz 61, 1-2). V takomto duchu vysvetľovania slov Svätého Písma Starého Zákona pokračovali aj Christovi učeníci - svätí apoštoli. Tí mnohé starozákonné texty preniesli do svojich kázní, aby tak poukázali, že nimi zvestovaný vzkriesený Christos je celému ľudstvu Bohom prisľúbený Mesiáš, ktorý prišiel na svet z Panny, ponížil sa až k smrti na kríži, vstal z mŕtvych a to všetko vykonal kvôli nášmu spaseniu. Mnohé starozákonné miesta uvádzajú svätí apoštoli práve v súvislosti s utrpením Isusa Christa a Jeho vzkriesením, no nájdeme u nich aj slová objasňujúce telesné narodenie Božieho Syna v čase, Jeho službu a charakter Jeho vykupiteľského diela.

Najväčší počet citátov zo Starého Zákona, ktoré objasňujú vyššie spomínané okolnosti, sa okrem Evanjelia (všetkých štyroch evanjelistov, ktorí zachytávajú slová samotného Isusa Christa a ku ktorým nezriedka pridávajú svoj komentár) nachádza v Skutkoch svätých apoštolov a v listoch svätého apoštola Pavla. Slová týchto citátov z Písma tvoria základ kázní svätých apoštolov. Pozastavíme sa nad slovami druhého žalmu, ktoré poslúžili svätým apoštolom Petrovi a Pavlovi ako predmetný materiál na objasnenie

jeho mesiášskeho charakteru. Slová z druhého žalmu (verše 1-2¹ a 7²) sú priamo citované svätými apoštolmi Petrom a Pavlom v knihe Skutkov svätých apoštolov a v Liste Hebrejom.

Svätý apoštol Peter napríklad svedčí, že tento žalm napísal kráľ a prorok Dávid (pozri Sk 4, 25-26). Ten istý apoštol hovorí o mesiášskom charaktere tohto žalmu (pozri Sk 4, 27). Mesiášsky charakter potvrdzuje aj svätý apoštol Pavol, ktorý slová zo 7. verša jednoznačne vzťahuje na Mesiáša - Isusa Christa (pozri Sk 13, 33; Hebr 1, 5; 5, 5). Parafráza 8. verša je apoštolom Pavlom použitá v Hebr 1, 2 a má tiež mesiášsky charakter.

Pozrime sa teda konkrétne na spôsob použitia slov druhého žalmu a ich objasnenie u svätých apoštolov Petra i Pavla.

I. Sk 4, 23-30: ²³ „Ked' ich prepustili, prišli k svojim a vyrozprávali im, čo im hovorili veľkňazi a starší. ²⁴ A keď ich vypočuli, jednomysel'ne pozdvihli hlas k Bohu a hovorili: „Vládca, Ty si stvoril nebo a zem, more a všetko, čo je v nich. ²⁵ Ty si skrze Ducha Svätého povedal ústami nášho otca Dávida, svojho služobníka: „**Prečo sa búria národy, a ľudia zamýšľajú daromné plány?** ²⁶ **Povstali pozemskí králi a vladári sa spojili proti Hospodinovi a proti Jeho Pomazanému.**“ ²⁷ Ved' v tomto meste sa Herodes a Pontský Pilát naozaj spojili s pohanmi a s izraelským ľudom proti Tvojmu svätému Služobníkovi Isusovi, ktorého si pomazal, ²⁸ aby vykonali, čo Tvoja ruka a vôľa vopred určili, že sa má stať. ²⁹ A teraz, Bože, pozri na ich hrozby a daj, aby Tvoji služobníci hlásali Tvoje slovo so všetkou odvahou, ³⁰

¹ Ž 2, 1-2: „Prečo sa búria národy, a ľudia zamýšľajú daromné plány? Povstali pozemskí králi a vladári sa spojili proti Hospodinovi a proti Jeho Pomazanému“.

² Ž 2, 7b: „Ty si môj Syn. Ja som Ťa dnes zrodil“.

pričom vystrieš svoju ruku na uzdravovanie, aby sa diali znamenia a divy menom svätého Syna Tvojho Isusa.“

Uvedené slová Svätého Písma sú opisom modlitby prvých veriacich, ktorí po návrate apoštolov Petra a Jána vzdali modlitbou úctu obom apoštolom za ich odvahu. Apoštoli Peter a Ján boli totiž vypočúvaní Veľradou, pretože hlásali vzkriesenie Isusa Christa. To im bolo zakázané s tým, aby viac nehovorili v Isusovom mene. No obaja apoštoli to rázne odmietli so slovami, že je spravodlivejšie viac poslúchať Boha než ľudí a že nemôžu nehovoriť o tom, čo videli a počuli (pozri Sk 4, 1-20). Po ich návrate sa spoločenstvo veriacich v Isusa Christa oduševnilo a prednieslo vrúcnu modlitbu k Bohu, ktorej obsah pripisujeme svätému apoštolovi Petrovi. A práve v tejto modlitbe svätý apoštol Peter použil slová z druhého žalmu, presnejšie prvé dva verše: *„Prečo sa búria národy, a ľudia zamýšľajú daromné plány? Povstali pozemskí králi a vladári sa spolčili proti Hospodinovi a proti Jeho Pomazanému“*. No čo je pre nás ešte dôležitejšie, v nasledujúcich veršoch apoštol podáva výklad na tento text a dáva týmto slovám žalmu jasný prorocký, mesiášsky charakter. Pod *národmi* chápe pohanov (Rimanov), pod *ľuďmi* rozumie Izraelitov a pod *kráľmi* a *vladármi* vidí konkrétne osoby - Pontského Piláta, ktorý konal v mene rímskeho cisára, a Herodesa, ktorý spravoval Židov a ich záležitosti. Títo všetci sa podľa jeho slov spolčili proti svätému Služobníkovi Christovi v Jeruzaleme a tak sa naplnilo to, čo Svätý Duch vypovedal ústami svojho služobníka Dávida. Na tomto Petrovom výklade boli postavené všetky svätootcovské výklady, ktoré ďalej rozvíjali ústrednú myšlienku prvých dvoch veršov druhého žalmu o povstaní proti Isusovi Christovi, ktoré

predznamovali Jeho dobrovoľné utrpenie a smrť na kríži. Cirkev toto všetko potvrdila použitím druhého žalmu v bohoslužbách Veľkého týždňa (podrobnejšie na konci tejto štúdie).

II. Sk 13, 26-41: ²⁶ *Mužovia, bratia, synovia Abrahámovho rodu, a tí, čo sa medzi vami boja Boha, vám bolo poslané slovo tejto spásy.* ²⁷ *Lebo tí, čo žijú v Jeruzaleme, a ich poprední vodcovia Ho nepoznali, odsúdili Ho, a tak splnili slová prorokov, ktoré sa čítajú každú sobotu.* ²⁸ *A hoci nenašli nič, za čo by si zasluhoval smrť, dožadovali sa od Piláta, aby Ho dal zahubiť.* ²⁹ *A keď splnili všetko, čo bolo o Ňom napísané, sňali Ho z dreva a uložili do hrobu.* ³⁰ *Ale Boh ho vzkriesil z mŕtvych,* ³¹ *a On sa po mnoho dní zjavoval tým, čo s Ním prišli z Galiley do Jeruzalema, a teraz sú Jeho svedkami pred ľuďom.* ³² *A my vám zvestujeme, že zasľúbenie, dané otcom,* ³³ *Boh splnil nám, ich deťom, keď vzkriesil Isusa, ako je aj v druhom žalme napísané: „Ty si môj Syn, ja som ťa dnes zrodil.“* ³⁴ *A to, že Ho vzkriesil z mŕtvych, aby sa už nikdy nevrátil do porušenia, je povedané takto: „Dám vám milosrdenstvá verne preukázané Dávidovi.“* ³⁵ *A preto aj na inom mieste hovorí: „Nedopustíš, aby Tvoj Svätý videl porušenie.“* ³⁶ *Lebo Dávid, keď poslúžil svojmu rodu podľa Božej vôle, zosnul a pridal sa k svojim otcom; uvidel teda porušenie.* ³⁷ *Avšak Ten, ktorého Boh vzkriesil, nevidel porušenie.* ³⁸ *Nech je vám teda známe, mužovia, bratia, že skrze Neho sa vám zvestuje odpustenie hriechov a od všetkého, od čoho ste nemohli byť ospravedlní skrze Mojžišov zákon,* ³⁹ *skrze Neho každý, kto verí, je ospravedlnený* ⁴⁰ *Dajte si teda pozor, aby na vás neprišlo, čo je povedané u Prorokov:* ⁴¹ *„Hľad'te, pohrdaví, a uvidíte, udiote sa a zahyn'te, lebo dielo, ktoré vykonám vo vaše dni, tomu by ste neuverili, ani keby vám o tom niekto rozpovedal“.*

Tento text Skutkov svätých apoštolov je vynikajúcou ukážkou kazateľského umenia svätého apoštola Pavla. Po príchode do Antiochie v Pizídii vošiel apoštol Pavol a jeho spoločníci do synagógy, bola totiž sobota. Tu si po čítaní zo Zákona a Prorokov vyžiadal apoštol Pavol slovo, aby sa k tunajším židom obrátil so slovami, ktorými ich chcel povzbudiť k zamysleniu sa nad Božími prisľubmi a ich naplnením na osobe Mesiáša Isusa Christa. Vo svojej kázni použil mnohé výroky zo Starého Zákona (najmä z Knihy žalmov, no aj z Knihy proroka Avakuma - 1, 5; proroka Izaiáša 42, 6; 55, 3; z Prvej knihy kráľov 13, 14 a z ďalších), ktorými priamo poukázal na Christa. Medzi nimi sú aj slová druhého žalmu: *„Ty si môj Syn, ja som Ťa dnes zrodil“*, ktoré sú adresované Bohom Otcom svojmu Synovi. Svätý apoštol Pavol týmito slovami objasňoval vzkriesenie Isusa Christa, ktoré chcel zvestovať ako naplnenie prisľúbení daných otcom a ktoré sa práve v týchto dňoch naplnili na Christovi. Svoje presvedčenie, že žalm hovorí nie o Dávidovi, ale o jeho potomkovi Mesiášovi, vyjadril apoštol Pavol ďalším citátom z Knihy žalmov: *„Nedopustiš, aby tvoj prepodobný videl porušenie“* (Ž 15, 10b). Kráľ Dávid nebol vzkriesený, jeho telo v zemi „videlo porušenie“, no Christos bol Bohom vzkriesený (Sk 2, 24; 3, 15; 13, 30), Jeho duša nebola ponechaná v podsvetí, ani nevidel svoje porušenie (porov. Ž 15, 10). Svoje slovo v synagóge zakončil apoštol Pavol slovami proroka Avakuma (1, 5), pretože videl, že mnohí sú podobní svojim predkom, ktorí neverili a pochybovali, nepresvedčili ich ani svedectvá očitých svedkov.

Táto Pavlova exegetická homília nám dáva možnosť spoznať a pochopiť misijnú prácu apoštola a môže nám poslúžiť ako vzor pri súčasnej misijnej

a exegetickej práci. Apoštol vhodne využíva citáty zo Svätého Písma tak, aby potvrdil svoje tvrdenia a tieto citáty priamo objasňuje, aby nedošlo k ich nesprávnemu pochopeniu. Cieľom jeho kázne bolo kázať vzkrieseného Christa, preto vyvrcholenie jeho slov nachádzame práve v citovaných slovách druhého žalmu a ich vysvetlenie. Jeho kázeň je christologická a inou nemôže byť ani dnes. Slová druhého žalmu dostali od apoštola Pavla christologický rozmer a na tomto základe bola vybudovaná aj ďalšia svätootcovská exegéza.

III. Hebr 1, 1-6: ¹ *Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh otcom skrze prorokov.* ² *V týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi, ktorého ustanovil za dediča všetkého a skrze ktorého stvoril aj veky.* ³ *On, ktorý je odbleskom Jeho slávy a obrazom Jeho bytnosti a všetko udržiava svojím mocným slovom, pretože sám sebou vykonal očistenie našich hriechov, zasadol po pravici Velebnosti na výsostiach* ⁴ *a stal sa o toľko vyšším od anjelov, o koľko vznešenejšie meno zdedil než oni.* ⁵ *Ved' kedy komu z anjelov povedal (Boh): „Ty si môj Syn, ja som Ťa dnes zrodil“ a opäť: „Ja budem Jeho Otcom a On bude mojím Synom“?* ⁶ *A znova, keď uvádza Prvorodeného na svet, hovorí: „Nech sa mu klaňajú všetci anjeli Boží.“*

Ďalším nádherným príkladom exegeticko-homiletickej práce svätého apoštola Pavla je jeho list k Hebrejom. Je plný starozákonných citátov a parafráz. Apoštol často využíva Mojžišove knihy (v 1, 1 - 4Mjž 12, 6), Knihu proroka Izaiáša (v 1, 2 - Iz 9, 6; v 1, 9 - Iz 61, 1), Knihu žalmov (v 1, 2 - Ž 2, 8; v 1, 3 - Ž 109, 1), Knihy kráľov (v 1, 5 - 2Kr 7, 14), najviac však Knihu žalmov - len v prvej kapitole je použitá 15-krát¹. To, samozrejme, svedčí o vynikajúcom

¹ Údaj je podľa paralelných miest zachytených v cirkevnoslovanskej Biblii, St. Peterburg 1900.

poznaní Písma apoštolom Pavlom, ale aj o jeho zručnosti v stavbe homílie, ktorá je zároveň exegézou a ktorá objasňuje starozákonné texty osobou Isusa Christa.

V tomto úryvku Pavlových slov sa nachádzajú slová druhého žalmu - verše 7 a 8, pričom siedmy verš je citovaný a ôsmy parafrázovaný, t. j. apoštol vyjadril jeho základnú myšlienku v skrátenej podobe. Svoje slovo začína Pavol všeobecným poukázaním na rôznorodosť oznamovaní Božej vôle v minulosti prostredníctvom mnohých prorokov, no prišiel cez prorokov prisľúbený čas a Boh sa k ľuďom prihovoril prostredníctvom svojho vlastného jednorodeného Syna, ktorému prisľúbil dedičstvo slovami: *„Žiadaj si odo Mňa a dám Ti národy ako Tvoje dedičstvo a končiny zeme do Tvojho vlastníctva“* (Ž 2, 8; porov. Hebr 1, 2 - *za dediča všetkého*). Pavol tu prináša myšlienku o Christovi ako Dedičovi, čím opäť potvrdil mesiášsky charakter druhého žalmu. To isté chápanie druhého žalmu vidíme aj v nasledujúcich veršoch (v. 3-6), v ktorých apoštol stavia Christa do pozície rovnocennosti s Bohom Otcom, stavia Ho vyššie než anjeli, pretože, citujúc slová druhého žalmu, komu Boh kedy povedal: *„Ty si môj Syn, ja som Ťa dnes zrodil“* (Ž 2, 7b). Na potvrdenie svojich slov pridáva apoštol ešte jedno proroctvo o synovstve Syna a otcovstve Otca, konkrétne z Druhej knihy kráľov: *„Ja budem Jeho Otcom a On bude mojím Synom“* (2Kr 7, 14; porov. 1Krn 17, 13).

IV. Hebr 5, 1-6: ¹ *Lebo každý veľkňaz, vybraný spomedzi ľudí, je ustanovený pre ľudí na službu Bohu, aby prinášal dary a obety za hriechy* ² *a aby mohol spolucítiť s nevedomými a blúdiacimi, pretože aj sám podlieha slabosti.* ³ *A kvôli nej musí prinášať obety za hriechy, tak za ľud, ako aj za samého seba.* ⁴ *A túto poctu si*

*nikto nemôže prisvojiť sám, len ak ho Boh povoláva, tak ako Árona. ⁵ Tak sa ani Christos neoslávil sám, aby bol Veľkňazom, ale Ten, ktorý Mu povedal: „**Ty si môj Syn, ja som ťa dnes zrodil,**“ ⁶ ako aj na inom mieste hovorí: „Ty si Kňaz naveky na spôsob Melchisedeka.“*

Slová druhého žalmu použil svätý apoštol Pavol aj v tejto časti listu a podobne, ako aj v predchádzajúcom prípade, dal im christologický charakter. Na rozdiel od predchádzajúceho použitia, kde slová žalmu Pavol použil na objasnenie rovnocennosti Syna a Otca, Jeho väčšieho postavenia než majú anjeli a Jeho pozície ako Dediča, tu ich apoštol použil na objasnenie Christovej služby a pokory, ktoré pramenili z Jeho poslušnosti voči Otcovi, ktorý Ho na službu ľuďom poslal. A ako môžeme spoznať z Evanjelia, Christos si nikdy neprisvojil slávu ani česť, no vždy poukázal na Otca, ktorý Ho poslal (pozri Mt 10, 40; Mk 9, 37; Lk 9, 48; 10, 16; Jn 3, 17; 4, 34; 5, 23 a iné).

Svätí apoštoli Peter a Pavol dali slovám druhého žalmu jasný mesiášsky zmysel. Tento zmysel nachádzame vo všetkých svätootcovských komentároch i novších exegetických prácach. No v niektorých nájdeme aj objasnenie slov druhého žalmu doslovnou metódou výkladu, ktorá, ako bude opísané nižšie, nie je dostatočujúca a nedokáže vysvetliť niektoré časti druhého žalmu. Je preto nevyhnutné použiť pri ich výklade predobraznú (alegorickú) metódu výkladu Svätého Písma.

Ak použijeme prvú metódu - historickú, v druhom žalme sa predkladá história o neúspešnom povstaní nepriateľov proti Božiemu pomazanému - kráľovi Dávidovi. Panovanie kráľa Dávida bolo obdobím neustálych vojen. Najsilnejšou vzburou proti nemu bolo povstanie zjednotených síl Sýrčanov

a Ammónco. Môžeme predpokladať, že v žalme opísané povstanie národov proti Dávidovi bolo práve v čase jeho vojny so spomenutými spojenými národmi. Hlavný obsah žalmu je zasvätený odkrytiu toho prísľubu, ktorý bol daný Bohom kráľovi Dávidovi o budúcej vláde nad celým svetom. Tento prísľub, ako je vidno z Kráľovských kníh (2Kr 7, 12-16), bol Dávidovi daný cez proroka Nátana a patril nie priamo Dávidovi, ale jeho Potomkovi, kráľovstvo ktorého bude večné. Tento žalm bol napísaný po prenesení archy zmluvy na Sion z dôvodu prísľubu daného Dávidovi o Potomkovi v čase jeho vojny proti zjednoteným silám Sýrčanov a Ammónco. Príčinou neúspechu povstania zjednotených národov bola ohromná Božia záštita pomazaného (Dávda) a tiež Boží prísľub, že moc tohto pomazaného sa rozšíri až do posledných končín zeme, preto aj jeho mocné panovanie nad Sionom bude neochvejným.¹ V historickom výklade sa nám tak odkrýva aj mesiášsky charakter tohto žalmu, pretože kráľovstvo Dávda nebolo večné a jeho moc nesiahala do posledných končín zeme.

Ak použijeme druhú metódu výkladu - predobraznú, obsahom tohto žalmu je proroctvo o príchode Christa - Božieho Syna na svet a Jeho zavládnutí nad celým svetom. Žalm taktiež obsahuje proroctvo o odpore a povstaní Židov, kráľov, kniežat a všetkých národov proti Christovi, no povstaní márnom a daromnom. Ako hovorí sv. Tichon Zadonský, takýmto spôsobom vysvetľovali tento žalm svätí apoštoli aj učitelia Cirkvi.² Jedným z týchto otcov Cirkvi je napríklad aj blažený Theodorit Kýrsky, ktorý hovorí, že kráľ Dávid, zakončiac prvý žalm spomenutím bezbožných, tým istým

¹ ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия. Псалтирь*. Том 4. Харвест 2000, s. 786.

² *Псалтирь в святоотеческом изъяснении*. Свято-успенская почаевская лавра 1998, s. 9.

otvára aj svoj druhý žalm, učiac, že predtým spomenutý koniec bezbožných zastihne aj tých, čo sa so zúrivosťou búria proti Spasiteľovi - kráľov a kniežatá, židov aj pohanov. Dávid v druhom žalme predpovedá utrpenie Isusa Christa podľa človečenstva, no aj Jeho večné kráľovstvo. Taktiež predpovedá aj povolanie pohanov, a oplakáva nevernosť židov. Pretože slová „*prečo sa búria národy*“ sú vlastne bedákaním nad nerozumnosťou židov a výčitkou ich nerozumnosti. Na vysvetlenie žalmu, podľa toho istého svätého otca, nie je potrebných veľa slov, keďže Bohom inšpirovaný svätý apoštol Peter urobil na slová tohto žalmu výklad v knihe Skutkov svätých apoštolov, kde kráľmi a kniežatami pomenoval Herodesa a Pontského Piláta, veľkňazov a zákonníkov. Pilát bol poslaný rímskym cisárom konať v jeho mene (jeho mocou) a Herodes bol v tej dobe vládcom nad Židmi. Jeden mal pod sebou v područí Židov, druhý velil mnohým vojakom z pohanov. No obaja sa spojili a zamýšľali smrť pre Vládcu; radili sa však zbytočne a márne, nemohli totiž vymazať z pamäti ľudí nimi ukrižovaného Christa, pretože Spasiteľ vstal na tretí deň z mŕtvych a stal sa Vládcom nad celým svetom.¹

Druhý žalm tak exegeti zaradujú medzi tzv. prorocké žalmy, pretože obsahuje jasné proroctvo o kráľovstve Mesiáša Isusa Christa. Vo forme rozhovoru tu žalmista Dávid poukazuje na Christových nepriateľov, Christov Boží pôvod, Jeho narodenie v čase, vzkriesenie (pozri učenie apoštola Pavla), Jeho povolanie a pozvanie národov na službu Bohu. Sv. Simeon Solúnsky o tom hovorí: „Prvé tri žalmy Knihy žalmov sa vzťahujú na Mesiáša, pretože vtelené Božie Slovo bolo v skutku jediným blaženým mužom, povstali proti

¹ БЛ. ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ: *Изъяснения псалмов. Творения Т. 2.* Москва 2004, s. 16-17.

Nemu národy, rozmnožili sa tí, čo Mu slúžili, no predtým sa Mu rúhali a prenasledovali Ho... no On, i keď smrťou zaspal, vstal ako keby zo sna“¹ (spánku).

Nakoniec môžeme povedať, že mesiášsky charakter tohto žalmu úplne potvrdila aj Christova Cirkev, keď slová z neho aplikovala do bohoslužobných textov sviatku Narodenia Isusa Christa a udalostí Veľkého týždňa, najmä štvrtku a piatku. Celý druhý žalm našiel svoje liturgické použitie na tzv. časoch Veľkého piatku, kedy sa ako druhý v poradí číta na prvom čase (hodinke) a svojím obsahom plne zodpovedá téme a obohacuje bohoslužby strastného piatkového dňa. Žalm je tu použitý aj ako tzv. stichy - verše medzi stichirami prvého času. Druhý žalm poslužil aj svätému Kosmovi Majumskému - tvorcovi kánonov - a slová z neho použil pri stavbe kánonu na utreni sviatku Vchodu Christa do Jeruzalema (prvý tropar deviatej piesne): „Ізъѣцы всѣю шатѣтеѡ; писменницы, ѡ цѣѣнницы, почто тщѣтнымы похнѣтеѡ; кто еѣ, рекше, емже дѣти сѡ вѣѣмъ ѡ вѣтѣмъ, пѣсньми зовѣтъ: бѣгословѣнъ градъ ѡ ѡмѡ гдѡ сѣѡ нашегѡ“² (voľ. preklad: Národy prečo sa búrite? Knižníci a kňazi prečo sa zaoberáte márnym? Pýtate sa, kto je ten, ktorému deti s ratolesťami a vetvičkami piesňami vzývajú: blahoslovený je idúci v mene Boha nášho Spasiteľa). Slová z druhého žalmu (v. 1) vošli aj do obsahu stichír a antifón na utreni Veľkého štvrtku - tzv. Strasti. Prvýkrát sú použité v treťom tropari jedenástej antifóny: „Нижѣ землѡ ѡкѡ потраѣѣѡ, нижѣ кѡменѣ ѡкѡ рѡзѣѣѣѡ... но дѡждѡ ѡмъ гдѡ, по дѣлѡмъ ѡхъ, ѡкѡ

¹ СИМЕОН СОЛУНСКИЙ: О бож. мол., s. 332 (296). In: СКАБАЛЛАГОВИЧ, М.: Толковый типикон. Москва 2004, s. 534.

² Триодъ постная. Ч. 2. Москва 2002, s. 390 (на рube).

тщѣтнымъ на тѣ поучишасѣ“¹ (vol. preklad: Ani zem trasením, ani kamene rozvalením... no daj im, Bože, podľa ich skutkov, pretože márnivé na Teba zamýšľali). Druhýkrát sú použité v prvom tropari trinástej antifóny: „Собрание иудейское оу пилата испросиша распяти тѣ гдѣ: вниши бо въ тебѣ не оберѣтше, повиннаго варабѣ свободуиша, и тебѣ прѣнаго ѡсудѣиша... но даждь ѣмъ гдѣ воздаяніе ѣхъ, ѣкѡ тщѣтнымъ на тѣ поучишасѣ“² (vol. preklad: Zhromaždení Židia pred Pilátom žiadali, aby Ťa ukrižoval, Bože: hoc vinu na Tebe nenašiel, prepustil vinného Barabáša a Teba spravodlivého odsúdil... no daj im, Bože, ich odplatu, pretože márnivé na Teba zamýšľali). Tretíkrát sú použité aj v irmose 8. piesne kánona: „Столпъ злѡбы бѣопротивныи, бжѣственнѣи отроцы ѡбличѣиша: на хрѣта же шатающеи беззаконныхъ соборниче, советуетъ тщѣтнаи, оубити поучаетъ, животъ держащаго дланію: сѣгоже всѣ тѣлѣ бѣгословитъ, славаши бо вѣкѣ“³ (vol. preklad: Stĺp Bohu protivnej zloby odhalili svätí mládenci: nezákonné zhromaždenie búriace sa proti Christovi, radí márnivosti, zamýšľala zabiť Toho, ktorý v dlani drží život, a ktorého celá zem blahorečí, oslavujúc Ho na veky). A štvrtýkrát tvoria obsah druhej stichiry na utrennej „Stichovni“ (stichira sa opakuje aj na „Hospodi vozzvach“ večerne Veľkého piatku): „Людіе злочестивѣи и беззаконнии, вкѡ поучаютъ тщѣтнымъ; вкѡ животѣ всѣхъ на смѣрть ѡсудѣиша; вѣліе чѡдо, ѣкѡ создатель міра въ рѣкѣ беззаконныхъ предлѣтъ, и на древо возвышѣтъ члѣвѣколюбецъ, да ѣже во ѡдѣ ѣзникѣ свободуиша зовѣщыи: долготерпѣливе гдѣ слава тебѣ“⁴ (vol. preklad: Ľudia nečestní a zločinní, prečo zamýšľate

¹ Триодъ постная. Ч. 2. Москва 2002, s. 440.

² Триодъ постная. Ч. 2. Москва 2002, s. 440 (na rube).

³ Триодъ постная. Ч. 2. Москва 2002, s. 445 (na rube).

⁴ Триодъ постная. Ч. 2. Москва 2002, s. 447 a 461.

márnivosti? Prečo ste Život všetkých odsúdili na smrť? Ohromné, Stvoriteľ sveta sa vydáva do rúk ľudí zločinných, na drevo sa vyvyšuje Ľudomilný, aby vyslobodil z pekla väzňov, ktorí vzývajú: zhovievavý Bože, sláva Ti). Slová druhého žalmu (v. 7-8) tvoria taktiež prokimen na liturgii v predvečer sviatku Narodenia nášho Spasiteľa Isusa Christa, čo potvrdzuje celocirkevné chápanie tohto žalmu ako proroctva o telesnom príchode Spasiteľa Christa v čase. Takto Pravoslávna Cirkev jasne potvrdila mesiášsky charakter druhého žalmu, čím len nadviazala na takéto chápanie tohto žalmu svätými apoštolmi Petrom a Pavlom.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BIBLIJA. Knigi Svjaščennogo Pisanija Vetchogo i Novogo Zaveta na cerkovnoslavjanskom jazyke. Санкт Петербургъ 1900.*
- БЛ. ФЕОДОР ИТ КИРСКИЙ: *Изъяснения псалмов. Творения Т. 2. Москва 2004. ISBN 5-94625-081-7.*
- БЛ. ФЕОДОР ИТ КИРСКИЙ: *Толкование на четырнадцать посланий св. апостола Павла. Творения. Москва 2003. ISBN 5-87468-203-1.*
- ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия. Харвест 2000. ISBN 985-13-2252-0.*
- ПСАЛТИРЬ *в святоотеческом изъяснении. Свято-Успенская Почаевская Лавра 1998. ISBN 5-86868-103-7.*
- СВ. ЕФРЕМ СИРИН: *Толкование на послания божественного Павла. Творения. Москва 1995, т. VII.*
- СВ. ИОАНН ЗЛАТОУСТ: *Беседа XXXIII. на послание к Евреям. Творения. Успенско-Почаевская лавра 2005, т. XII.*
- СВ. ФЕОФАН ЗАТВОРНИК: *Толкование посланий св. апостола Павла. Москва 2002. ISBN 5-85134-007-X.*

СКАБАЛЛАГОВИЧ, М.: *Толковый типикон*. Москва 2004.

ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. Prešov 2007. ISBN 80-8068-661-1.

Триодъ постная. Ч. 2. Москва 2002.

ЗИГАБЕН, Е.: *Толковая Псалтирь*. Ясеново 2000. ISBN 5-7877-0023-6.

OBNOVA MISIJNEJ PERSPEKTÍVY CIRKVI V DUCHU APOŠTOLA PAVLA¹

Štefan ŠAK

Nie je žiadnou novinkou keď poviem, že dnešný svet, svet nového tisícročia doslova očakáva nového ducha, ducha obnovy. Totiž tak ako v minulosti aj dnes ľudia stoja pred množstvom otázok, ktoré im vytvárajú vrásky na tvári, a ktoré je potrebné zodpovedať a vyriešiť. Tieto otázky sa dotýkajú tak osobného, ako aj spoločenského života. Všetci sme svedkami úpadku základných princípov života jednotlivca, rodiny, spoločnosti i ľudstva,² ktoré často krát stráca svoj zmysel a beží za vecami pomimutelným, ktoré keď po veľkom trápení dosiahne, prináša mu namiesto radosti a pokoja len sklamanie a rozčarovanie.

Apoštol Pavol, ktorý si bol vedomý tohto úpadku, veľmi často vo svojich listoch ľudí napomínal: „Slúžme Bohu novým spôsobom ducha a nie starým spôsobom litery.“³ A ďalej doplňuje: „Premeňte sa obnovením mysle, aby ste rozsudzovali, čo je vôľa Božia.“⁴ Boh nás totiž spasil „obnovením skrze Svätého Ducha“⁵. V týchto slovách apoštola Pavla vidíme jeden z najvážnejších momentov každodenného života človeka. Pretože „aj keď sa náš vonkajší človek ruší, náš vnútorný sa obnovuje zo dňa na deň.“⁶ V tomto

¹ Táto štúdia je výsledkom riešenia vedecko-výskumného projektu pod názvom Sociálny rozmer misie v rozvojových krajinách, VEGAč. 1/4681/07.

² Šak, Š.: *Kresťanská rodina ako základný článok života Cirkvi a spoločnosti*. In: PTZ, č. XXV (10), Prešov r. 2002, s. 165 – 180.

³ Rim 7, 6.

⁴ Rim 12, 2.

⁵ Tit 3, 5.

⁶ 2Kor 4, 16.

spočíva podstata duchovného a morálneho života nielen kresťana ako jednotlivca, ale aj celého kresťanského spoločenstva. Pochopiteľne táto obnova Svätým Duchom sa nedotýka len vnútra človeka, ale aj jeho života navonok. Cesta k dosiahnutiu tejto obnovy vedie cez askézu a vonkajší i vnútorný zápas.

Ak hovoríme o kresťanovi, netreba zabúdať, že žije v kresťanskom spoločenstve, teda v Cirkvi, v Christovom tele, ale v takom prípade už z pohľadu jej narastania obraz Cirkvi naberá širšie dimenzie. Toto narastanie sa nedeje len do hĺbky v duchu slov ap. Pavla: „zložte starého človeka..., obnovte sa duchom svojej mysle a oblečte nového človeka...”¹, ale aj do šírky, a to svätou misiou. Totiž, misia je z našej strany pomoc pri konaní spasiteľského diela Boha, ktoré koná pre človeka, kvôli ktorému „Isus Christos zomrel”², „aby zhromaždil rozptýlené Božie dietky”³, alebo povedané slovami Isusa Christa: „Mám aj iné ovce, ktoré nie sú z tohto ovčince. Aj tie musím viesť, a počujú môj hlas, a bude jedno stádo a jeden pastier”⁴.

V tejto súvislosti nás Apoštol Pavol vyzýva k tomu, aby sme ho napodobňovali, keď hovorí: „Preto vás napomínam: napodobňujte ma!”⁵. On totiž vie, že Isus Christos ho vybral a určil na to, aby kázal všetkým národom a to tak, aby sa všetci stali „spoludedičmi a spoluúčastníkmi na zaslúbeniach”⁶. A preto sa sám cítil „dlžníkom Grékom aj negrékom, múdrym aj

¹ Ef 4, 22 – 24.

² Rim 5, 8; 2Kor 5, 14.

³ J 11, 52.

⁴ J 10, 16.

⁵ 1Kor 4, 16.

⁶ Ef 3, 6.

nerozumným“¹. Hlas, ktorý počul apoštol Pavel, nás vyzýva k bdelosti a ostražitosti, aby sme aj my načúvali tomuto hlasu, a to každý podľa svojich schopností a osobitým spôsobom. Ak zbystríme svoj sluch a budeme sa snažiť počuť obsah bohoslužobných piesní a vnímať skutočný zmysel bohoslužieb, vtedy rozpoznáme aj ich misijný charakter.

Totíž všetci ľudia, ktorí sa priebežne stávajú Božími dietkami, kvôli ktorým Christos zomrel, tvoria reálne budúcich členov Cirkvi. Týchto jej budúcich členov v súvislosti s tajomstvom Cirkvi, si Cirkev nemôže nevšímať alebo ignorovať a tváriť sa, že jej na nich nezáleží. Môže to urobiť len v prípade, ak zabudne, či zapredá svoj charakter a poslanie, ktoré dostala do vienka od Stvoriteľa. Ale v prípade, že Cirkev ako celok má toto svoje misijné poslanie, vtedy má aj každý člen Cirkvi to isté misijné poslanie. Preto každý jeden člen Cirkvi je vyzývaný k misijnej činnosti. Toto sa udeje len preto, že je spojený s telom, v ktorom ako jeho úd je zúčastnený na živote, teda vďaka čomu žije. Nakoľko tieto roztrúsené Božie dietky sú jej budúcimi členmi, čiže údmi Cirkvi, ktoré sú choré a trpia, zdravé údy nemôžu byť bezcitné a nepodeliť sa s nimi o ich utrpenie o to viac, keď za týchto chorých, trpiacich členov Cirkvi Christos, hlava tela Cirkvi, ako prvý zomrel, trpel, dal príklad, aby nasledovali Jeho šľapaje².

Z vyššie uvedeného vyplýva jednoznačné konštatovanie, že misia nie je jednou zo služieb, z činnosti Cirkvi, ale v duchu slov Apoštola Pavla je to jej základná služba, ktorou slúži a takto pomáha pri obnove a premieňaní,

¹ Rim 1, 14.

² Pozri 1Pt 2, 21.

formovaní tohto sveta, ľudí i národov¹, aby sa stali „spoludedičmi, spoluúdmi (toho istého) tela a spoluúčastníkmi na zasľúbeniach v Isusovi Christovi skrze Evanjelium“².

To, že misia nie je jednou zo služieb a činností Cirkvi, ale naopak, tou hlavnou a základnou, postupne začína chápať čím ďalej tým viac ľudí, ktorí sú aktívnymi a živými členmi Cirkvi. Niektorí z týchto ľudí pokročili zo štádia chápania k štádiu zodpovednosti, ktorú pociťujú k Cirkvi v otázke misii. Ako údy Cirkvi síce pociťujú spoluzodpovednosť v diele misie, ale je to skôr v rovine akejsi všeobecnej a nie osobnej zodpovednosti. A preto samotný fakt, že Cirkev vysiela misionárov, týchto ľudí skôr vedie k spokojnosti, ako k nejakej aktivite. Takýmto spôsobom svoju osobnú zodpovednosť preniesli a veľmi elegantným spôsobom zložili na plecia misionárov.

Pochopiteľne, toto ich správanie v žiadnom prípade nie je neobvyklé a ani čudné. Príčinou takéhoto ich správania je skôr nedostatočná informovanosť ako neochota. Myslia si, že misia je záležitosť, ktorá sa vykonáva a dotýka len vzdialených krajín a len samotných misionárov, ale v žiadnom prípade nie ich cirkevnej obce a už vôbec nie ich samých. A v takomto prípade je prirodzené a pochopiteľné, že akákoľvek čo i len myšlienka, ktorá by sa dotýkala ich osobnej účasti na diele misie, sa im zdá nereálna, dokonca pohoršujúca.

Samozrejme, že takéto zmýšľanie nie je vôbec správne a už vôbec nie pravoslávne, pretože aj keby sa Božie dielo realizovalo kdekoľvek a kýmkoľvek, vždy je za to zodpovedná každá miestna Cirkev a každý

¹ Pozri 2Kor 3, 18; Rim 12, 2.

² Ef 3, 6.

veriaci člen tejto Cirkvi. V tejto veci najmä história misijnej činnosti Cirkvi v minulosti i v prítomnosti nás má čo naučiť a ukázať, aby sme nežili v agnosticizme, ktorý je najmä v súčasnosti veľmi rozšírený.

Už v prvom období života Cirkvi, teda v apoštolskej dobe, vidíme dostatok misijnej činnosti pre naše osvetenie, aby sme aj napriek modernej dobe rozumeli a žili misijným životom Cirkvi. V tomto duchu nám veľmi výrazným spôsobom pomáha obsah a spôsob učenia apoštola Pavla, v ktorom metodicky a tvorivo využil výdobytky židovského i gréckeho génia.

Metóda učenia je jedným zo základných faktorov, ktorý musí zohľadňovať každý misionár. Apoštol Pavol, ako pravý misionár, je dokonalým vzorom, hodným nasledovania. V jeho metodike pozorujeme štyri základné prvky:

1.) V rôznych mestách Malej Ázie a Grécka, ktoré apoštol Pavol navštívil, začínal svoje kázanie v synagóge. Obracia sa najprv k Židom v diaspore a k prozelytom, ktorí prijali židovstvo, a potom k pohanom.

2.) Používal iný jazyk a metódu, keď rozprával s ľuďmi svojho národa – Židmi, ktorí poznajú Zákon a prorokov, a iný, keď káže pohanom.

3.) Vo svojom misijnom diele mal stále pri sebe spolupracovníkov, ktorí mu všestranne pomáhali v organizovaní a udržiavaní miestnych Cirkví, ktoré založil.

4.) Používal všetky dopravné a masovokomunikačné prostriedky vtedajšej doby, aby sa dostal z miesta na miesto a aby neustále komunikoval s novozaloženými Cirkvami.

Misia v mestách Malej Ázie a Grécka

Židia, ako je známe, boli roztrúsení do všetkých končín sveta a usadili sa v mnohých väčších mestských centrách, v ktorých založili synagógy, aby v nich plnili svoje náboženské povinnosti. Preto takmer v každom významnejšom meste Malej Ázie a Grécka, existovala synagóga. Do týchto synagóg sa uchýľoval apoštol Pavol, aby tam našiel svojich rodákov, aby im kázal Evanjelium spásy. Vo svojich kázňach využíval podnety z prorockých kníh a na ich základe učil, že v osobe Isusa Christa našli svoje naplnenie všetky mesianistické proroctvá. Proroctvá tvoria pevný bod vzájomného kontaktu. Túto metódu použil, okrem iného, aj apoštol Peter vo svojej prvej kázni v deň svätej Päťdesiatnice. Tú istú metódu pod vplyvom Svätého Ducha, používal aj diakon Filip, ktorý vysvetľoval eunuchovi kráľovnej z Kandaky naplnenie Izaiášovho proroctva¹, v ktorom sa hovorí o ukrižovaní Christa a ktoré eunuch nemohol pochopiť. Túto metódu s veľkým úspechom použil aj apoštol Pavol. Keď však Židia na niektorých miestach neprijímali Božie slovo a prenasledovali apoštola Pavla, vtedy sa apoštol obrátil k pohanom.

Metodika jazyka

Metóda misijnej kázne je iná, keď sa apoštol Pavol obracia k pohanom, teda k ľuďom, ktorí nemajú žiadny vzťah k Starému Zákonu a proroctvám. Dokonalým príkladom toho je Pavlovo kázanie na Areopágu. Kde apoštol

¹ „Strápený pokorne trpel, a neotvoril ústa ako baránok vedený na zabitie, a neotvoril ústa ako ovca, ktorá umlkuje pred svojimi strihačmi. Väzením a súdom bol odstránený, ale kto sa stará o jeho údel? Lebo bol vyfatý z krajiny živých, pre vinu svojho ľudu bol zbitý.“ Iz 53, 7 – 8.

Pavol, ako dobrý teológ a pedagóg, nekázal tým istým spôsobom, akým kázal napríklad v Antiochii Pisídskej, a to z toho dôvodu, že ako poslucháčov nemal Židov, ktorí poznali Zákon, ale Grékov – filozofov, ktorí túžili po poznaní. Preto jeho jazyk nebol biblický, ale filozofický.

Ďalšou metódou, ktorú apoštol Pavol uplatnil vo svojom misijnom diele, je metóda duševnej totožnosti. Keď hovorí, „bol som Židom Žid, aby som Židov získal; tým, čo sú pod Zákonom, (bol som aj ja) ako pod Zákonom, hoci nie som pod Zákonom, aby som získal tých, čo sú pod Zákonom; tým, čo sú bez Zákona, (bol som) ako bez Zákona, hoci nie som bez Zákona Božieho, keďže som pod Zákonom Christovým, aby som získal tých, čo sú bez Zákona; slabým som bol slabý, aby som slabých získal; všetkým som bol všetko, aby som aspoň niektorých priviedol k spaseniu“¹, pravdepodobne mal na mysli Grékov, ktorých túžil zachrániť a s ktorými sa duševne stotožňuje, aby ich priviedol k spásu. Táto jeho totožnosť s poslucháčmi vyviera z jeho totožnosti s Christom. „A nežijem už ja, ale žije vo mne Christos.“²

Táto misijná metóda apoštola Pavla, ktorej východiskom a štartovacou čiarou bola láska a túžba zachrániť všetkých ľudí, je hlavnou príčinou veľkého úspechu: všetko pre kázanie, pre Christa, pre spásu ľudí. A preto ten, ktorý tak veľmi miloval Christa, vyhlásil, že nič nie je také silné, aby ho oddelilo od lásky Christovej, ani žiaľ, ani smútok, ani vyhnanstvo a ani smrť³, je v okamihu pripravený zmeniť a poprieť všetko to, len aby jeho rodáci

¹ 1Kor 9, 20 – 22.

² Gal 2, 20.

³ Rim 8, 35 – 39.

(Židia) prijali Christa. Urobil všetko pre spásu ľudí, t.j. Židov i Grékov. Taká je misijná metóda apoštola Pavla, ktorý spolupracuje so Svätým Duchom na obnove človeka pre jeho záchranu.

Organizačná metóda – tímová práca

Pri podrobnom štúdiu všeobecných listov apoštola Pavla zistíme, že v jeho neúnavnej práci pri hlásaní Evanjelia existovali ľudia, ktorí mu všemožne pomáhali. Týchto ľudí apoštol Pavol nazýva spolupracovníkmi¹, nakoľko mu pomáhali pri jeho misijnej práci. Ide o veľmi známe osobnosti Nového Zákona, ktorí sa podieľali na šírení kresťanstva, akými boli napríklad Marek, Lukáš, Timotej a Tito.

Apoštol Pavol často vo svojich listoch zdôrazňoval význam a dôležitosť svojich spolupracovníkov, lebo bez nich by nemohol bezpečne dosiahnuť to, čo dosiahol. Jeho spolupracovníci mu pomohli v každom smere. Od zabezpečenia a prenosu potravín a iných vecí až po organizovanie ciest a zapisovanie jeho misijného diela. Osobitný význam pripisoval apoštol Pavol zakladaniu a upevňovaniu (stabilizácii) jednotlivých miestnych Cirkví. Už na svojej prvej apoštolskej ceste chirotonizoval a ustanovoval presbyterov, aby pokračovali v jeho práci a pastoračne viedli veriacich v Christa a v Jeho Cirkev. Neskôr v dvoch veľkých centrách kresťanstva ustanovil biskupov: pre Efez Timoteja a na Kréte Tita.

¹ Slovo „Συνεργός“ znamená spolupracovník. Toto slovo apoštol Pavol použil na označenie svojich spolupracovníkov, ktorí mu pomáhali pri misijnom diele, čo vidíme v jeho listoch Fil 24; Rim 16, 21; 1Kor 3, 9; 1Tes 3, 2 atď.

Je pozoruhodné, že apoštol Pavol termín „spolupracovník“ používa aj na pomenovanie žien, ktoré mu pomáhali pri jeho misijnom poslaní. Ide o Priscilu, Evodiu¹ a Syntychu. Tieto ženy nepracovali tým istým spôsobom ako muži, ale mali nezastupiteľné miesto pri hlásaní Evanjelia a šírení kresťanstva. Toto postavenie žien vidíme v celej histórii života Cirkvi.

Je nevyhnutné zmieniť sa aj o tom, že termínom „spolupracovník“ pomenoval a charakterizoval aj Filemóna, ktorý bol známy tým, že materiálne pomáhal nielen apoštolom, ale aj verným kresťanom. Bol to človek, ktorý vlastnil otroka Onezima, ktorý s najväčšou pravdepodobnosťou žil v Kolosách. Keďže Pavol osobne nenavštívil mesto Kolosy, Filemon sa obrátil a prijal kresťanstvo prostredníctvom apoštolovej služby² a stal sa jeho blízkym spolupracovníkom v hlavnom provinčnom meste Efeze.

Z uvedeného vyplýva, že spolupracovníkmi apoštola Pavla neboli len tí, ktorí sa zúčastňovali misijnej práce, ale aj tí, ktorí ho nasledovali a ktorých spomína vo svojich listoch, ale aj tí, ktorí príležitostne vypomáhali priamo apoštolovi alebo kresťanom v prípade núdze. Boli to ľudia, ktorí cestovali z miesta na miesto, ale aj takí, ktorí misijne pracovali na jednom mieste.

Apoštol Pavol vo svojich listoch okrem slova spolupracovník používal aj iné výrazy, ktorými charakterizoval ďalšie osoby, ktoré rôznym spôsobom pomáhali v misijnom diele Cirkvi. Väčšinu týchto výrazov či pomenovaní nachádzame na konci listu apoštola Pavla k rímskym kresťanom, v ktorom posielala pozdravy svojim jednotlivým spolupracovníkom.

¹ „Εὐδοία“, ide o ženu, ktorá spolu so Syntychou pomáhali apoštolovi Pavlovi v zápase za Evanjelium, ako o tom píše v liste Filipským kresťanom. Lightfoot dokonca naznačuje, že mohlo ísť o diakonky v cirkevnej obci v meste Filipís, dnešnej Kavale na severe Grécka.

² Flm 19.

Je ťažké s určitosťou povedať, čo znamenajú všetky tieto pozdravy. Pozorné štúdium Apoštolských skutkov a všetkých listov ap. Pavla poskytuje možnosť domnievať sa o veľkom počte rôznych služieb a prác, ktoré mali priamy alebo nepriamy vzťah s misijnou prácou. Tieto jednotlivé služby môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Do prvej skupiny patria ľudia, ktorí sprevádzali apoštolov a do druhej skupiny patria veriaci kresťania z jednotlivých miestnych Cirkví, ktorí im poskytovali pomoc.

Existuje množstvo informácií, z ktorých je zrejmé, že apoštol Pavol mal na svojich misijných cestách ľudí, ktorí ho sprevádzali. Niektorí z nich boli stáli, iní zase ho sprevádzali len určité časové obdobie a iní len občas. Tých, ktorí patrili do skupiny stáleho sprievodu, apoštol Pavol používal na rôzne poslania. Tí, ktorí ho sprevádzali len občas, boli väčšinou delegáti jednotlivých miestnych Cirkví, ktorí v apoštolovej blízkosti dozreli do kresťanskej dospelosti a učili sa misijnému dielu. Pravdepodobne tú istú metódu používali aj ostatní apoštoli.

Keď si to vyžadovala situácia, apoštoli používali aj rôznych služobníkov. Jedným z takýchto služobníkov, ktorí vypomáhali len občas, bol aj Onezimos¹. Používali aj pisárov na písanie svojich listov. Zo svedectiev sa dozvedáme o dvoch takýchto pisároch, Tertia², ktorý písal pre apoštola Pavla, a Siluána.³

Ako vyplýva zo svedectva kníh Nového Zákona, mnohí boli zapojení do tejto práce a pomáhali v misijnom diele Cirkvi. Skutky apoštolské, ako aj

¹ Flm 13.

² Rim 16, 22.

³ 1Pet 5, 12.

jednotlivé listy, obsiahnuté v Novom Zákone, odhaľujú veľa služieb v Cirkvi, ale je pravdepodobné, že okrem týchto existovali aj ďalšie, o ktorých novozákonné knihy nehovoria, aj keď sa môžeme domnievať, že existovali. Ale tých, o ktorých sa zmieňuje Sväté Písmo Nového Zákona je toľko, že postačí, ak ich jednoducho vymenujeme. Ide o spoločníkov¹, spolubojovníkov², spoluväzňov³, spolupracovníkov v Pánovi⁴. V každej miestnej Cirkvi existovali verní kresťania, ktorí dávali k dispozícii svoje domy na zhromažďovanie kresťanov⁵. S takýmito domami sa stretávame veľmi často. V prípade, že sa zišlo veľa ľudí, bolo potrebné, vyzbierať peniaze, za ktoré sa prenajala miestnosť, ako to bolo v prípade Tyrannovej školy v Efeze⁶. O Tyrannovi nachádzame zmienku len v Sk 19, 9, kde sa píše o tom, že Pavol denne vykladal Sväté Písmo v škole akéhosi Tyranna. Ale nevieme nič o tom, či Tyrannos túto školu vlastnil alebo bol jej zakladateľom.

Veľkou službou bolo taktiež prichýlenie apoštolov, ich spolupracovníkov a pomocníkov a poskytnutie zdravotnej starostlivosti⁷. Nesmieme zabudnúť na zbierku peňazí a jej zaslanie chudobným v Jeruzaleme, ako priamy spôsob podpory misijného diela, do ktorej môžeme zahrnúť aj odev, ktorý šili ženy pre chudobných⁸. Mnohí veriaci kresťania taktiež pomáhali a zachraňovali apoštolov v nebezpečných situáciách alebo ich sprevádzali na úteku, keď boli vystavení prenasledovaniu. Iní im zase pomáhali

¹ Sk 19, 29.

² Fil 2, 25.

³ Rim 16, 7.

⁴ Rim 16, 6.

⁵ Sk 2, 46 5, 42 19, 29 20, 4 21, 5; 2Kor 8, 19; Kol 4, 15; Fil 2.

⁶ Sk 19, 9.

⁷ Sk 16, 33; 1Kor 2, 3; 2Tim 4, 20.

⁸ Sk 9, 39.

ekonomicky, ďalší pri doručovaní listov, ktoré zase iní čítali v cirkevných zboroch. Ďalší informovali¹ apoštolov o neporiadkoch, ktoré vznikali v jednotlivých miestnych Cirkvách². Veriaci mali taktiež vo zvyku vyprevádzať apoštolov, keď odchádzali³ alebo ich vítať, keď prichádzali.

Každá takáto pomoc⁴, ktorú poskytovali apoštolom veriaci jednotlivých miestnych Cirkví, bola veľkou úľavou a útechou v čase ťažkých skúšok⁵. O tých spolupracovníkoch, ktorí sa namáhali pri šírení Evanjelia, apoštol Pavol neváha vyznať to, že ich mená budú zapísané v knihe života⁶. Z vyššie uvedeného môžeme urobiť záver, že misijné dielo nie je len záležitosťou misionárov, ale všetkých veriacich ako celku i každého osobitne.

Komunikácia

Organizačný duch apoštola Pavla spoznávame z jeho listov, ktoré boli posielané jednotlivým miestnym Cirkvám ako aj jednotlivým osobám. Tieto listy tvoria predĺženie i pokračovanie kázania. Sú to listy plné lásky a otcovských rád, napomenutí, varovaní, poučení atď.

Apoštol Pavol putoval z miesta na miesto, z mesta do mesta. Nevynechal takmer žiadne veľké mestské centrum Malej Ázie a Grécka, aby ho nenavštívil a nekázal v ňom. Vedel, že z centra sa viera dostane a rozšíri na celú periferiu. Charakteristické v tomto prípade je to, že apoštol Pavol

¹ Sk 9, 13; 14, 6; 20, 3; 23, 16.

² 1Kor 1, 11.

³ Sk 13, 3; 20, 6; Rim 15, 24; 1Kor 16, 6.

⁴ Fil 4, 15; Tit 3, 13; 3J 6.

⁵ Fil 4, 14 – 17; Gal 4, 15; 2Tim 1, 1.

⁶ Fil 4, 3.

nikde neostal viac ako jeden rok, okrem Korintu, kde pobudol približne jeden a pol roka. Vždy bol na cestách, pretože to vyžadovala misia a okrem toho aj príkaz nášho Pána Isusa Christa, ktorý dal svojim učeníkom. Začínal slovami: „Chodte...“ Toto je úvodné slovo, akým začínajú prikázania Spasiteľa. Aj apoštol Pavol precestoval vďaka Christovi tisíce kilometrov. Cestovanie, kázanie, listy, spolupracovníci, poučenia a rady boli potrebné na úspešnú apoštolskú službu a misiu.

Tento veľký apoštol národov bol hlboko presvedčený o nevyhnutnej potrebe evanjelizácie. „Lebo keď kážem Evanjelium, to nie je chválou pre mňa, to je moja povinnosť; beda by mi bolo, keby som nekázal Evanjelium“¹. Táto nevyhnutnosť a povinnosť zvestovať Evanjelium je tá, ktorá ho robí apoštolom. Túto povinnosť evanjelizácie vyjadruje aj vo svojom liste k rímskym kresťanom, keď hovorí, že sa cíti „dlžníkom“ voči „Grékom aj negrékom, múdrym aj nerozumným,...“² vo zvestovaní Evanjelia.

Ale to, čo robí apoštola Pavla veľkým apoštolom a zároveň vzorom misionára pre každé obdobie, je jeho viera v Christa a jeho rozhodnosť bojovať, aby urobil známym spasiteľské dielo nášho Isusa Christa vo všetkých končinách zeme. Apoštol Pavol mal schopnosť zbierať všetko to, čo bolo užitočné a potrebné pre človeka, aby mu pomohol pochopiť zmysel a význam obete Christa na kríži a Jeho vzkriesenie. Je to apoštol, o ktorom sa oprávnene hovorí, že pracoval zo všetkých apoštolov najviac. Aj keď je posledný z apoštolov, ako to sám hovorí, najviac dosiahol v misijnom kázaní

¹ 1Kor 9, 16.

² Rim 1, 14.

a stal sa prvý po našom Isusovi Christovi. Práve toto nás učí, že kto veľa pracuje, je aj viac odmenený a oslávený.

Jeho silná viera v Christa ovplyvňuje aj vieru jeho poslucháčov. Jedna jeho skúsenosť s Christom sa stáva skúsenosťou pre členov Cirkvi, ktorú založil. Preto je potrebné, aby sme si vypočuli pozvanie apoštola Pavla, aby sme ho napodobňovali a naša cesta k Isusovi Christovi bude istá.

Zoznam bibliografických odkazov:

- GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Sol' zeme*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007, s. 258. ISBN 978-80-8068-639-0.
- HUSÁR, J.: Sociálny rozmer misie svätého apoštola Pavla. In: *Kresťanské východiská sociálnej práce a jej misijný rozmer*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, Štefan Šak (ed.), Prešov, 6. - 7. október 2008. Dostupné na internete: www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak3/index.html
- PRUŽINSKÝ, Š., HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006. ISBN 80-8068-547-9.
- PILKO, J.: *Katechumenát v ranej Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník XXXIII (18) -2008. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2008, s. 92. ISBN 978-80-8068-831-8.
- PILKO, J.: *Katechetické slovo Jána Zlatoústeho*. In: Nipsis : časopis zaoberajúci sa otázkami teológie, filozofie, etiky a duchovnosti v spoločenskom kontexte, ISSN 1337-0111. 2007, roč. 2, č. 1, s. 77.
- ŠAK, Š.: *Kresťanská rodina ako základný článok života Cirkvi a spoločnosti*. In: PTZ, č. XXV (10), Prešov r. 2002, s. 165 – 180.
- ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. 1. vyd. Prešov 2007. 158 s. ISBN 978-80-8068-661-1.

- ŠAK, Š.: *Misiológia I. Úvod do sveta misiológie [elektronický zdroj]* - 1. vyd. - Prešov: Prešovská univerzita, 2005. - Popis urobený 16.2.2006. ISBN 80-8068-430-8.<http://www.pulib.sk/elpub/PBF/Sak1/index.htm>
- ŠAK, Š.: *Misia je dielom celej Cirkvi*. In: Pravoslávny teologický zborník 31/16 / Štefan Pružinský. - Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2006. ISBN 80-8068-542-8. - S.161-167.
- ŠAK, Š.: *Katechetická práca ako súčasť misijného diela a jej problémy v súčasnosti*. In: Pravoslávny teologický zborník 27/12 / Štefan Pružinský. - Prešov : Prešovská univerzita, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. ISBN 80-8068-233-X. - S. 91-96.
- ŠAKOVÁ, E.: *"Svetlo zo Svetla"*. In: Odkaz sv. Cyrila a Metoda : mesačník Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 2007, roč. 53, č. 5, s. 20. ISSN 0139-9012.
- ŠVANCARA, M.: *Sväté tajiny v súvislosti s pravoslavnou misiou*. In: Sväté tajiny (sviatosti) v súčasnom spoločenskom kontexte : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 13. - 14. mája 2008 v Prešove. Štefan Šak (ed.). - Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2009, s. 123. ISBN 978-80-8068-979-7. Dostupný na internete: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak2/index.html>
- ZOZULAK, J.: *Katechetické poslanie Cirkvi*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity, 2001, s. 88.
- ZOZULAKOVÁ, V.: *Ekleziologický charakter katechetického práca*. In: Sväté tajiny (sviatosti) v súčasnom spoločenskom kontexte. Štefan Šak (ed.). - Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2009, s. 141. ISBN 978-80-8068-979-7. Dostupný na internete <<http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak2/index.html> >

ZMIERENIE V TEOLÓGII SVÄTÉHO APOŠTOLA PAVLA

Vasyl' KUZMYK

Úvod

Vo Svätom Písme učenie o zmierení netvorí centrálné miesto, ale je jedným z fundamentálnych učení, ktoré odzrkadľuje vzťah Boha so svojím národom, osobné vzťahy Boha a človeka, ale aj vzťahy medzi ľuďmi. Biblický pojem „zmierenie“ spolu s ďalšími biblickými pojmami ako „vykúpenie“, „očistenie“, „odpustenie“ nám približuje tajomstvo ikonómie našej spásy. V Novej Zmluve sa priamo s pojmom „zmierenie“ stretneme len niekoľkokrát. Okrem výzvy Isusa Christa k zmiereniu sa so svojím blíznym v Evanjeliu podľa Matúša¹ sa stretneme s týmto pojmom už len v listoch svätého apoštola Pavla.²

V tomto článku sa pokúsime analyzovať vybrané texty z listov svätého apoštola Pavla, v ktorých používa pojem „zmierenie“. Svätý apoštol Pavol chápe pojem „zmierenie“ predovšetkým ako zmierenie sa s Bohom. O zmierení sa s Bohom hovorí v Liste Rímskym (5, 10 – 11); v Druhom liste Korintským (5, 18 – 20); v Liste Efezským (2, 16) a v Liste Kolosenským (1, 20 – 22). Tiež sa pokúsime poukázať, že zmierenie s Bohom prostredníctvom Christa pre svätého apoštola Pavla tvorilo základ jeho viery a stalo sa stredobodom jeho misijných kázní. Načrtne aj to, ako svätý apoštol Pavol nazerá na otázku zmierenia z rôznych hľadísk a zdôrazníme rôzne stránky zmierenia.

¹ Mt 5, 24.

² Pozri САРЫЧЕВ, В.: Сущность примирения и ее библейское обоснование. In: *Богословские труды*. Издание Московской Патриархии, Москва 1971, č. 6, s. 164 – 169.

Zmierenie s Bohom cez vykúpenie

V zmierení s Bohom svätý apoštol Pavol videl prameň svojej apoštolskej služby. Slová svätého apoštola Pavla o zmierení znejú veľmi presvedčivo. Pri povrchnom oboznámení sa s listami svätého apoštola Pavla sa môže zdať, že základ jeho slov tvorí tradičné židovské učenie, ktoré akoby prispôbil učeniu o Christovi. Zmierenie s Bohom v Christovi, o ktorom hovorí svätý apoštol Pavol, nie je podobné ani so starozákonnými pro-roctvami, hoci má s nimi určitú spojitosť, ani sa s ním nestretneme v žiadnom z rabínskych textov, vzniknutých v období svätého apoštola Pavla.¹ Podľa L. Goppelta „je málo pravdepodobné, aby sa ešte v prvotnej Cirkvi do svätého apoštola Pavla hovorilo o zmierení sa s Bohom prostredníctvom Christa. Pavol ako prvý hovorí o zmierení ako o Christovom diele. S podobnou myšlienkou sa v celej kresťanskej literatúre I. storočia stretneme len v jeho listoch“.²

V Druhom liste Korintským (5, 11 – 21) svätý apoštol Pavol hovorí o Bohu, ktorý nás zmieril so sebou v Isusovi Christovi. Táto pasáž je jedným z hlavných biblických textov, ktoré nám prezentujú učenie o význame Christovho utrpenia. Svätý apoštol Pavol hovorí o novom spoločenstve, do ktorého patria tí, ktorí uverili v Christa, ktorí sa zmierili s Bohom cez Christa. Zo strany ľudstva vo vzťahu k zmiereniu nebola vykonaná žiadna aktivita. Všetko bolo uskutočnené samotným Bohom, ktorý zmieril ľudstvo so sebou

¹ Позри ВЕНЭН, А.: Пути примирения в повествованиях Ветхого Завета. In: *Примирение. Сборник материалов коллоквиума в Крестовоздвиженском монастыре Шеветонь*. Москва 1997, s. 40 – 53. A tiež СМЕРНОВ, А.: Мессиянские ожидания иудеев около времени Рождества Христова. In: *Ветхозаветные апокрифы*. Москва 2001, s. 62 – 70.

² ГОППЕЛЬТ, Л.: Примирение через Христа по Новому Завету. In: *Богословские труды*. Издание Московской Патриархии, Москва 1971, č. 6, s. 181.

cez Christa. Preto, aby sa zmierenie uskutočnené Bohom bytostne týkalo každého jedného človeka, bolo potrebné, aby niekto vysvetlil podstatu tohto zmierenia. Boh posla svätého apoštola Pavla do sveta hlásať o tomto zmierení všetkým.¹ Boh sám začína zmierenie a On jediný ho môže uskutočniť, preto pôsobenie Boha v zmierení je fundamentálne.

Zmierenie v Liste Rímskym (5, 8) a v Druhom liste Korinským (5, 21) môžeme chápať aj ako vykúpenie, s ktorým sa stretneme v Liste Galatským (3, 13): „Christos nás vykúpil spod zlorečenia zákona tým, že sám sa stal zlorečenstvom za nás“. V Liste Kolosenským svätý apoštol Pavol hovorí, že Boh nás „zmieril so sebou Jeho smrťou v ľudskom tele“², a tým nás oslobodil z moci tmy. Pavol poukazuje na to, že spása bola uskutočnená v ľudskom tele Christa, v ktorom Christos zomrel za hriechy ľudstva.³ Aj táto skutočnosť nám zjavuje Božiu pravdu. Boh sa zmieril s človekom, očistil ho krvou Isusa Christa a zjavil mu cestu k spravodlivosti. Božia láska a milosrdenstvo sa prejavili v tom, že „Christos umrel za nás, keď sme boli ešte hriešni“⁴. Táto myšlienka svätého apoštola Pavla je veľmi podobná myšlienke svätého apoštola Jána Teológa, ktorý vo svojom Prvom liste hovorí: „V tom je láska, že nie my sme milovali Boha, ale že On miloval nás a poslal svojho Syna ako obeť zmierenia za naše hriechy.“⁵ V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že pre svätého apoštola Pavla Isus Christos v Druhom liste Korinským je skôr Ten, čo sám zomiera za všetkých ako služobník zmierenia, a v Liste Rímskym

¹ Pozri ЛОПУХИН, А.: Толковая Библия, или комментарий на все книги Св. Писания Ветхаго и Новаго Завета. III. Новый Заветъ. 2. vydanie. Стокгольм 1987, 152 – 153.

² Kol 1, 22.

³ Pozri ЛОПУХИН, А., cit. dielo, s. 308.

⁴ Rim 5, 8.

⁵ 1J 4, 10.

– za nás a pre našu spásu. Jednotlivé názory svätého apoštola Pavla sa nevyklučujú, ale navzájom sa dopĺňajú, popisujú ten istý proces z rôznych hľadísk.

Je veľmi pozoruhodné, že svätý apoštol Pavol vyberá tému zmierenia ako jednu z hlavných tém svojich listov. Stredobodom jeho teológie je Isus Christos. Zmierenie je možné len preto, že samotný Boh ako prvý vystupuje v otázke zmierenia. Smrť Isusa Christa za nás všetkých je dôkazom Božej lásky.¹ Táto skutočnosť sa pre svätého apoštola Pavla stáva hlavnou, preto on nehlásal o etickej stránke Christovho učenia, ale o Christovi, ktorý za nás zomrel a vstal z mŕtvych. V tejto súvislosti K. Bezobrazov tvrdí, že pokiaľ by sme si aj my uvedomili túto skutočnosť a našu nespravodlivosť vo vzťahu k Bohu, otvorila by sa nám cesta k prijatiu daru Božej blahodäte. Spásenosným prejavom zmierenia bola vykupiteľská smrť Božieho Syna, v ktorej svätý apoštol Pavol vidí dôkaz Božej lásky.² V zmierení s Bohom sa pre kresťanov otvára nový život v Christovi.

Vykúpenie v listoch svätého apoštola Pavla nie je samoučelné, ale slúži ako prostriedok pre dosiahnutie zmierenia človeka s Bohom. Výsledkom vykupiteľského diela Christa sa stala kenóza Boha k človeku, vnútorné uzmierenie človeka, ukončenie nepriateľstva a začiatok zmierenia človeka s Bohom, ktorý sa rôznorodými spôsobmi realizuje v Cirkvi Christovej.³ Z toho vyplýva, že zmierenie a vykúpenie z dôb prvej Cirkvi sú vzájom-

¹ Pozri БУЕВСКИЙ, А.: Примирение через Христа и мир на земле. In: *Богословские труды*. Издание Московской Патриархии. Москва 1971, č. 6, s. 171-174.

² БЕЗОБРАЗОВ, К.: *Христос и первое христианское поколение*. Москва 2001, s. 6 – 10.

³ Pozri NIKITIN, A.: *Pravoslávne učenie o zmierení medzi Bohom a človekom*. Prešov 2006, s. 31 – 33.

nými spojenými prvkami pravoslávnej soteriológie. Podstata vykúpenia spočíva v tom, že Christos zmieril človeka s Bohom Otcom; zmieril nás všetkých so sebou cez človečenstvo svojho tela a vykúpil nás svojou krvou.¹ Preto svätý apoštol Pavol v Liste Efezským (1, 7) hovorí: „V Ňom máme vykúpenie skrze Jeho krv, odpustenie hriechov podľa bohatstva Jeho milosti.“ Pavol v celom liste hlása, že sme spasení telom Pána nášho a Jeho krvou.

Misijná činnosť svätého apoštola Pavla ako služba zmierenia

Pre kresťanstvo, ktoré má za sebou históriu dvoch tisícročí, misia a hlásanie Evanjelia ako služba slova sa stáva neoddeliteľnou súčasťou samotnej podstaty Cirkvi. Naopak, pre judaizmus ako taký misijná činnosť nikdy nehrala dôležitú úlohu. Nábožensky založení Židia v období pôsobenia svätého apoštola Pavla si vôbec nevšímali pohanov. Ich šírenie učenia Mojžišovho Zákona nezahrňalo vždy všetkých členov ich náboženských obcí.² Na základe tohto môžeme tvrdiť, že misijná činnosť v pravom slova zmysle má svoje počiatky u svätého apoštola Pavla. Základom jeho kazateľskej činnosti je zmierenie. Zvestovanie zmierenia prostredníctvom Christa ho posilňuje v jeho misionárskej činnosti. On sám definuje svoju službu ako „službu zmierenia“.³ V Christovi nachádza prameň svojich misijných kázní. Jeho slová zmierenia sú adresované všetkým, ktorí uverili

¹ Позри ФАМЕРЭ, Ж.: Богословские основы примирения. In: *Примирение. Сборник материалов коллоквиума в Крестовоздвиженском монастыре Шеветонь*. Москва 1997, s. 27-39.

² Позри СМЕРНОВ, А., cit. dielo, s. 70 - 79.

³ Позри 2Kor 5, 14 – 20.

v Christa.¹ Svätý apoštol Pavol sa prostredníctvom svojich listov usiluje o pokoj v cirkevných obciach², ale aj medzi ľuďmi vôbec³. Listy prvý a druhý Korinským, Rímskym, prvý Tesalonickým a Efezským sú ukončené pozdravmi, ale aj výzvou k svätému bozku, bozku pokoja.

Svätý apoštol Pavol spája svoju apoštolskú službu s Christom a preto hovorí, že cez Neho „sme prijali blahodať a apoštolstvo“⁴. Služba slova znamená spolupráca s Christom. V Druhom liste Korinským svätý apoštol Pavol tvrdí, že dar slova zmierenia získavame od Boha, „ktorý nás zmieril so sebou v Christovi“⁵. V Liste Kolosenským nazýva seba samého služobníkom Evanjelia.⁶

Zmierenie so svetom

Zmierenie so svetom nie je stredobodom teológie svätého apoštola Pavla. Podľa Druhého listu Korinským zmierenie so svetom sa už uskutočnilo a bolo plodom Božieho pôsobenia, preto svätý apoštol Pavol hovorí: „Boh bol v Christovi, zmieril svet so sebou, nepočítal ľuďom ich priestupky“⁷. Zmierenie so svetom sa takto stáva výsledkom procesu obnovenia sveta a človeka.⁸

¹ Pozri Rim 5, 9 – 11.

² Pozri 2Kor 2, 5 – 17; 13, 11 – 12.

³ Pozri Ef 4, 3.

⁴ Rim 1, 5.

⁵ 2Kor 5, 18.

⁶ Pozri Kol 1, 21 – 23.

⁷ 2Kor 5, 19.

⁸ Pozri 2 Kor 5, 17.

V Liste Kolosenským takéto zmierenie je súčasťou ikonómie spásy, je vyjadrené prostredníctvom Pavlovej christológie: „Lebo Boh za dobré uznal, aby v Ňom prebývala všetka plnosť a aby Ním zmieril so sebou všetko, aj čo je na zemi aj čo je v nebesiach, a priniesol pokoj v krvi Jeho kríža“¹. Svätý apoštol Pavol v tomto texte zdôrazňuje skutočnosť, že práve cez Christa sa uskutočňuje zmierenie so svetom, pretože Christos zahŕňa v sebe plnosť Božstva a je tou vybranou Osobou Svätej Trojice, ktorá uskutočňuje dielo našej spásy.² Nevraživosť stvorenstva voči Bohu spočívala v protivení sa Božej vôli.³

Zmierenie kresťanov zo Židov a pohanov

V Liste Rímskym svätý apoštol Pavol hovorí o tom, že Christovo Evanjelium je na spasenie každému veriacemu, tak Židovi, ako aj pohanovi.⁴ Hlásajúc zmierenie s Bohom, Pavol nikde špeciálne nevyzýva bývalých Židov, aby sa zmierili s pohanmi. Takéto zmierenie je dôsledkom zmierenia s Bohom cez smrť Božieho Syna Isusa Christa. O tom nám nepriamo svedčí List svätého apoštola Pavla Rímskym a Druhý Korinským a priamo List Efezským a Kolosenským. Všetky tieto listy hovoria o zmierení Židov a pohanov v Christovi. Svätý apoštol Pavol sa opiera o slová svätého apoštola Petra, vyjadrené na Apoštolskom sneme vo vzťahu k prijatiu pohanov do Cirkvi: „A Boh, ktorý zná srdcia, osvedčil sa za nich, keď im dal Ducha

¹ Kol 1, 19 – 20.

² Pozri БУЕВСКИЙ, А., cit. dielo, s. 171-174.

³ Pozri ЛОПУХИН, А., cit. dielo, s. 308.

⁴ Pozri Rim 1, 16.

Svätého ako aj nám a nerobil rozdiel medzi nami a medzi nimi, ale vierou očistil im srdce.“¹ Do prijatia Christa medzi Židmi a pohanmi by ťažko došlo k nejakému zmiereniu. Na teritóriu jeruzalemského chrámu existovalo tzv. nádvorie pohanov, odkiaľ vstup ďalej, do jeruzalemského chrámu bol pre pohanov zakázaný.²

Jasným svedectvom zmierenia Židov a pohanov v Christovi svätý apoštol Pavol vyjadril v Liste Rímskym (3, 29-30): „Alebo či je Boh len Bohom Židov? A či nie aj pohanov? Áno, aj pohanov, lebo len jeden je Boh, ktorý obrezaného ospravedlní z viery a neobrezaného skrze vieru.“ Z povedaného vyplýva, že Boh prostredníctvom Christa zmieruje všetkých. Židia a pohania sa stávajú spoluobčanmi svätých, svätým chrámom v Pánovi, ale aj príbytkom Božím vo Svätom Duchu. Pavol hovorí: „A tak teda nie ste už cudzinci ani prišielci; ale ste spoluobčania svätých³ a domáci Boží, vybudovaní na základe apoštolov a prorokov, pričom uholným kameňom je sám Isus Christos, na ktorom každé stavenie, (príslušne) pospájané, rastie v chrám svätý v Pánu a na ktorom aj vy budete v Duchu spolu zbudovaní v príbytok Boží.“⁴

Pre svätého apoštola Pavla človek pre uzmierenie s Bohom musí byť zmierený so svojím svedomím, s blízkymi a ďalekými⁵ a pokiaľ je to možné, so všetkými ľuďmi⁶. Odtiaľ vyplýva dôležitý význam ustanovenia pokoja na

¹ Sk 15, 8 -9.

² Pozri Sk 21, 28.

³ T. j. kresťanov.

⁴ Ef 2, 19-22.

⁵ T. j. s kresťanmi zo Židov alebo z pohanov. Pozri Ef 2, 17.

⁶ Pozri Rim 12, 18.

zemi ako základu pre úspešné uskutočnenie svojho poslania, ktoré ľudstvo má.¹

Záver

Vďaka skúmaniu zmierenia v teológii svätého apoštola Pavla je potrebné uviesť nasledujúce závery. Pre svätého apoštola Pavla je zmierenie pojmom, prostredníctvom ktorého vyjadril samotnú podstatu spásy. Zmierenie preňho znamená predovšetkým zmierenie sa s Bohom, ktorý oslobodí každého, kto „uverí v Christa“. Takéto chápanie zmierenia prekonáva tak starozákonný, ako aj rabínsky pohľad na túto otázku. Zmierenie sa s Bohom v plnosti nielenže môže byť reálne, ale sa už raz aj uskutočnilo v Christovi. Samotný Boh uskutočňuje dielo zmierenia v Christovi a cez Christa. Christos je Prvorodeným, ktorý svojou krvou vykupuje nás všetkých. Pre svätého apoštola Pavla zmierenie s Bohom je vždy spojené so smrťou Isusa Christa na kríži, ako aj s jeho Vzkriesením. Otvára nám nový život v Christovi.

Zoznam bibliografických odkazov:

- БЕЗОБРАЗОВ, К.: *Христос и первое христианское поколение*. 2. vydanie. Москва 2001.
- БУЕВСКИЙ, А.: *Примирение через Христа и мир на земле*. In: *Богословские труды*. Издание Московской Патриархии. Москва 1971, č. 6, s. 169-174.
- ФАМЕРЭ, Ж.: *Богословские основы примирения*. In: *Примирение. Сборник материалов коллоквиума в Крестовоздвиженском монастыре Шеветонь*. Москва 1997, s. 27-39.

¹ Pozri NIKITIN, A., cit. dielo, s. 51 - 52.

- ГОППЕЛЬТ, Л.: Примирение через Христа по Новому Завету. In: *Богословские труды*. Издание Московской Патриархии. Москва 1971, č. 6, s. 179-187.
- ЛОПУХИН, А.: Толковая Библия, или коментарий на все книги Св. Писанія Ветхаго и Новаго Завета. III. Новый Заветъ. 2. vydanie. Стокгольм 1987.
- NIKITIN, A.: *Pravoslávne učenie o zmierení medzi Bohom a človekom*. 1. vydanie. Prešov 2006, ISBN 80-8068-473-1.
- PRUŽINSKÝ, Š., HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006. ISBN 80-8068-547-9.
- САРЫЧЕВ, В.: Сущность примирения и ее библейское обоснование. In: *Богословские труды*. Издание Московской Патриархии, Москва 1971, č. 6, s. 164-169.
- Slovník biblickej teológie*. Red. X. Leon-Dufour. Zagreb 1990.
- СМИРНОВ, А.: Мессианские ожидания иудеев около времени Рождества Христова. In: *Ветхозаветные апокрифы*. Москва 2001, s. 62 – 79.
- ВЕНЭН, А.: Пути примирения в повествованиях Ветхого завета. In: *Примирение. Сборник материалов коллоквиума в Крестовоздвиженском монастыре Шеветонь*. Москва 1997, s. 40 – 53.

JEDNOTA VIERY V EKLEZIOLÓGII SVÄTÉHO APOŠTOLA PAVLA

Pavol KOCHAN

V súčasnej dobe, ktorá je poznačená myšlienkou ekumenizmu, volajúcim po nastolení jednoty medzi jednotlivými kresťanskými vierovyznaniami, je potrebné vyjadriť pohľad Pravoslávnej Cirkvi ako nositeľky plnosti pôsobenia Svätého Ducha, ktorej celý ekumenizmus je postavený na správnom chápaní ekleziológie a soteriológie, vyjadrenej samotným Bohočlovekom, Isusom Christom a vysvetlenej svätými apoštolmi a otcami Cirkvi. Pri bližšom skúmaní zisťujeme, ako vnímali Christa a Cirkev svätí apoštolovia a cez ich exegézu aj všetci kresťania. Jedným z prvých a najdôležitejších teológov Cirkvi, ktorí podávajú ucelený a jedinečný pohľad na pravoslávnu ekleziológiu, je nepochybne učiteľ a zvestovateľ Christovho Evanjelia, apoštol pohanských národov, svätý apoštol Pavol. I keď svätý Pavol je nepochybne jednou z najväčších autorít Cirkvi svojej doby a vo svojich listoch aj v samotnom živote podáva ucelený ekleziologicko-soteriologický aspekt Cirkvi, v nasledujúcich niekoľkých riadkoch sa pokúsime priblížiť len jeden z hlavných bodov jeho chápania učenia o Cirkvi – jednotu viery.

Pravoslávna ekleziológia vždy stála na pevnom christocentrickom bode. Tento christocentrizmus vyjadruje samotný Christos v slovách: „Ja som cesta, pravda a život.“¹ Ako sa Christos v sebe nerozdeľuje,² ani Jeho mystické Telo sa nerozdeľuje a teda jedna hlava je hlavou jedného tela³. Ved'

¹ Jn 14, 6.

² Pozri 1Kor 1, 13.

³ Pozri Ef 5, 23.

ak „rozdvojené kráľovstvo pustne a neobstojí“¹, ani Christova Cirkev sa nemôže rozdvojiť, pretože akékoľvek delenie by pre ňu znamenalo jediné – stratu jednoty s Christom, stratu jednoty so Svätým Duchom a táto strata by viedla k smrti. Samotná viera je založená na Christovi ako Bohočloveku. Takáto bohoľudská viera, ktorá nemá nič podľa človeka, vidí Cirkev ako Bohočloveka a Bohočloveka vidí ako Cirkev, preto sa Cirkev nestáva otázkou racionalistického či humanisticko-hoministického² poznania, ale stáva sa otázkou viery.³

Na rovnakom princípe je vlastne postavená aj celá ekleziológia svätého apoštola Pavla, ktorá neustále predkladá osobu Isusa Christa, Božieho Syna, ako pevný a jediný skutočný základ viery každého kresťana. Samotný Christos hovorí, že k Otcovi môžeme prísť jedine cez Syna,⁴ ktorý nás obrátil k jednote s Otcom. Táto jednota je poznaním Boha, ktoré sa stalo dostupným v Christovi a stáva sa tak unikátnou realitou.⁵ Toto poznanie Boha svätý Gregor Palama nahrádza biblickým slovom viera. Nech by sme dávali akékoľvek pomenovanie, zjednotenie, videnie, pocit, vedenie, chápanie, osvietenie, nedáme mu skutočný zmysel, alebo by sa na neho muselo vzťahovať len v osobnom, skutočnom zmysle.⁶ Hlavným ťažiskom celého

¹ Mt 12, 25; Lk 11, 17.

² T. j. vzťahujúceho sa zásadne na človeka.

³ Pozri ПРЕПОДОБНЫЙ ИУСТИН (ПОПОВИЧ): *Догматика Православной Церкви: Пневматология*. Москва 2007, s. 210.

⁴ Porov. Mt 11, 27; Jn 6, 44 a 65.

⁵ Pozri МЕЙЕНДОРФ, Н.: *Жизнь и труды святого Григория Паламы (Введение в изучение)*. Санкт-Петербург 1997, s. 235.

⁶ „...εἰ καὶ γινώσις μεταφορικῶς καλεῖται· οὐδέ νοητόν ἐστιν οὐκοῦν, εἰ καὶ τοῦτο λέγεται· τό γάρ ὑπὲρ πάντα νοῦν πῶς ἂν εἴη νοητόν; Κληθεῖη γοῦν τοῦτο καὶ ἄγνοια καθ' ὑπεροχὴν, καὶ μᾶλλον ἢ γινώσις. Οὐ μέρος τοιγαροῦν γνώσεως οὐδ' εἶδος ἔσται, καθάπερ οὐδέ τό ὑπερούσιον οὐσίας εἶδος· οὐδέ γοῦν ἐμπεριληφθεῖη ἂν ὑπ' τῆς καθόλου γνώσεως, οὐδ' ἡ

učenia o Cirkvi u svätého Pavla nie je nič dôležitejšie, ako jednota Cirkvi vo viere. Takmer všetky jeho listy, ktoré napísal jednotlivým kresťanským spoločenstvám, sú postavené práve na jedn[otn]ej viere v jediného Božieho Syna, Isusa Christa.

Biskup Atanasije (Jevtič) vidí pohľad svätého Pavla na jednu vieru hlavne v texte Prvého listu k Timotejovi. Najprv v úvode listu svätý Pavol označuje svätého Timoteja za „pravého syna vo viere“¹. Potom prechádza k hlavnej myšlienke celého budovania spásy², ktorá je chápaná aj ako základ viery Cirkvi, pretože sa stáva základom kresťanskej soteriológie,³ čo potvrdzujú aj apoštolove slová o Cirkvi, ktorá je „Božím domom, stĺpom a základom pravdy“⁴. Celý list ukončuje doxológiou Christovho Božstva, ktorý je „blahoslavený a jediný Vládca, Kráľ kráľov a Pán pánov“⁵. Tento text môžeme nazvať krátkou formuláciou viery Cirkvi ako jedinej a skutočnej viery, ktorú hlásal svätý Pavol.⁶

καθόλου γνῶσις διαιρουμένη καὶ ταύτην ὑπ' αὐτήν ἄν σχοίη· σχοίη γάρ ἄν μᾶλλον ἢ ἄγνοια ταύτην ὑπ' αὐτήν, ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνη· καθ' ὑπεροχὴν γάρ καὶ ἄγνοιά ἐστι, δηλονότι καὶ ὑπὲρ ἄγνοιαν. Μοναδικόν ἄρ' ἡ ἔνωσις ἐστὶν αὕτη, καὶ ἦν ἄν ἐπωνυμίαν εἴποι τις αὐτῆς, εἴθ' ἔνωσιν εἴθ' ὄρασιν, εἴτ' αἰσθησιν εἴτε γνῶσιν εἴτε νόησιν εἴτ' ἔλλαμψιν, ἢ κυρίως ταῦτ' οὐκ ἐστὶν, ἢ μόνη κυρίως ταῦτα πρόσσεστιν αὐτῇ.“ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Λογος υπερ των ιερων ησυχασοντων οτριτος των προτερων. (Περι φωτος και θειου φωτισμον και ιερας ευδαιμονιας και περι της εν Χριστω τελειοτητος)*, I, 3, 15. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. – ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε.). Τομος 54 (2). Θεσσαλονικη 1982, s. 472.

¹ 1Tim 1, 2.

² oikonomíi alebo tiež domostrojiteľstvu.

³ Pozri 1Tim 1, 15.

⁴ 1Tim 3, 15.

⁵ 1Tim 6, 15.

⁶ Pozri ЈЕРОМОНАХ АТАНАСИЈЕ ЈЕВТИЧ: *Екклесиологија св. Апостола Павла*. Врњци-Требиње 2006, s. 182-183.

Podľa svätého Gregora Palamu svätý Pavol chápe vieru ako odlišnú od každého poznania a každého zjednotenia s Bohom.¹ „Viera totiž je lepšia od každého dokazovania a javí sa akoby nejakým nedokázateľným počiatkom svätého dôkazu.“² To sa stalo základom, vďaka ktorému svätí apoštolovia videli Božstvo Isusa Christa na hore Tábor. No skôr, než sa dotkneme samotnej jednoty vo viere, je nevyhnutné zodpovedať otázku vzťahu Božieho Loga, ktorý sa vtelil a stal sa človekom, Cirkvi a človeka. Boží Logos sa stal telom, čím sa človek prvýkrát zjednocuje s Bohom. Metamorfózou svojho tela na telo Cirkvi Christos odkryva cestu spásy cez vieru človeka v samotného Christa.³ To potvrdzuje svätý Atanáž Veľký, keď hovorí, že človek získava spásu ako „spolutelesný“ s Logom, pretože v tomto tele sa Christos stáva naším vodcom do Božieho kráľovstva, čo potvrdzujú aj slová Christa: „Ja som cesta a dvere,“⁴ ktorými sa vchádza k Otcovi.⁵

No tu sa odhaľuje aj ďalšia skutočnosť, ktorá je nevyhnutne spojená s christologickou povahou ekleziológie svätého Pavla – nevyhnutná prítomnosť tretej Osoby Svätej Trojice, Svätého Ducha. Len za účasti, prítomnosti Svätého Ducha sa v Eucharistii stvorené stáva účastným na nestvorenom,

¹ Pozri ΜΕΪΕΝΔΟΡΦ, Η., cit. dielo, s. 234.

² Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Προς Ακινδυνον λογος αντιρρητικος πεμπτος*, V, 9. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε). Τομος 88 (6). Θεσσαλονικη 1987, s. 168 – 170.

³ Pozri ΠΡΕΠΟΔΟΒΝΥЙ ИУСТИН (ΠΟΠΟΒИЧ), cit. dielo, s. 211.

⁴ Jn 10, 9.

⁵ „...ὡς αὐτοῦ τοῦ Λόγου σῶμα γενομένη, καὶ λοι πὸν ἡμεῖς, ὡς σύσσωμοι τυγχάνοντες, κατ' ἐκεῖνο σωζόμεθα. Ἐν ἐκείνῳ γὰρ ἡμῶν καὶ ὁδηγὸς ὁ Κύριος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα γίνεται, λέγων· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα, καὶ δι' ἐμοῦ δεῖ πάντα εἰσελθεῖν.“ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ. II, 61. In: MIGNE, J.-P.: *Ελληνικη Πατρολογία* (*Patrologia Graeca*). Τομος 26. Αθηναι: Κεντρον Πατερικων Εκδοσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999, s. 277.

chlieb a víno sa stávajú Telom a Krvou Božieho Syna, spoločenstvo Cirkvi sa stáva Božím kráľovstvom.¹ Tieto skutočnosti poukazujú na to, že oživujúce zoslanie Svätého Ducha nemení podstatu stvorenstva, ale spôsob jestvovania podstaty. Človek ostáva stvoreným bytím, ale toto jestvovanie je prizvané k bytiu a je učené dôstojným obrazom bytia, ktorého prameňom života sa stáva práve jednota s Bohom, jednota stvoreného tela, Tela a Krvi Christa s nestvoreným Božím Logom. Chlieb a víno ako potrava človeka predstavujú v Eucharistii možnosť večného života, čo je, inými slovami jednota stvoreného a nestvoreného, vytvorenie jednoty života stvoreného s kozmickým telom Božieho Loga, s Christovým Telom a Krvou.² V Eucharistii sa uskutočňuje to, čo vidíme pri zostúpení Svätého Ducha na Presvätú Bohorodičku a čo očakáva celé stvorenstvo pri „naplnení dní – zjednotenie nebeského a pozemského v Christu ako Hlave všetkého“^{3,4} Tu vidíme, že Cirkev ako Christovo Telo zjednocované a udržiavané Svätým Duchom je zároveň Cirkev Svätej Trojice. Boží Logos je jednej podstaty s Otcom a Duchom a večná dokonalá druhá Osoba Svätej Trojice. V Cirkvi sa všetko deje od Otca cez Syna vo Svätom Duchu. Táto jednota Svätej Trojice je odovzdaná Cirkvi, svätým apoštolom a otcom. Ich jednomyseľnosť vo viere založenej na Bohočloveku a cez Neho na Trojjedinom Bohu predstavuje základ samotnej Cirkvi, samotný základ jednomyseľnosti vo viere.

¹ Pozri YANNARAS, Ch.: *Elements of Faith. An introduction to orthodox theology*. Edinburgh 1991, s. 130.

² Pozri YANNARAS, Ch., cit. dielo, s. 130.

³ Ef 1, 10.

⁴ YANNARAS, Ch., cit. dielo, s. 130.

Tak sa dostávame k samotnej viere založenej na jednote Svätej Trojice a odovzdanej ľuďom. „Jedno je telo a jeden je duch, ako ste aj boli povolani v jednej nádeji svojho povolania. Jeden je Pán, jedna viera, jeden krst, jeden Boh a Otec všetkých, ktorý je nad všetkým, skrze všetkých a vo všetkých.“¹ Viera, ktorú otcovia Cirkvi nazývajú ako „videnie srdca“², „videnie Božieho oka“³, či učenie o „očiach duši“⁴ je pre svätého Gregora Palamu jediná skutočnosť – schopnosť poznávať Boha, ktorou oplývajú všetci kresťania a ktorú svätí rozvíjajú modlitbou a napĺňaním Božích prikázaní. Tu je potrebné vidieť, že Božia blahodať nie je dávaná len ľudskému rozumu, ale celému človeku.⁵ Pri objasňovaní vnútorného osvietenia človeka cez prijatie a zjednotenie sa v Tele a Krvi na Eucharistii hovorí, že Boží Syn nezjednotil len svoju osobnú Božiu hypostázu s našou prirodzenosťou a prijal oduševnené telo a rozumnú dušu (a zjavil sa na Zemi a prebýval medzi ľuďmi), ale zjednocuje sa so samotnými ľudskými hypostázami tak, že tomu, kto verí,

¹ Ef 4, 4-6.

² „Ἔστιν ἄρα καὶ ὄρασις καὶ νόησις καρδίας ὑπὲρ πάσας τὰς νοεράς ἐνεργείας· τὸ γὰρ ὑπὲρ νοῦν, εἰ μὴ καθ' ὑπεροχὴν, οὐκ ἀνόητον, ἐπεὶ τοιοῦτο τὸ κατ' ἔλλειψιν ἄνουν.“ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Λογος υπερ των ιερων ησυχαζοντων στριτος των προτερων. (Περι φωτος και θειου φωτισμου και ιερας ενδαιμονιας και περι της εν Χριστω τελειοτητος)*, I, 3, 15. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε). Τομος 54 (2). Θεσσαλονικη 1982, s. 486.

³ „Ἡ πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ τοῦτο; Αἱ γὰρ τούτου ἐνεργεῖαι μάλιστα πάντων ἐκτυφλοῦσι καὶ κατορύττουσι τὸ θεῖον ὄμμα». Βαβαί· πῶς κατορύττει τὸ θεῖον ὄμμα τὸ πρὸς τὰ πονηρὰ μῖσος καὶ ἡ πρὸς Θεόν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη;“ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Λογος υπερ των ιερων ησυχαζοντων στριτος των προτερων. (Περι προσευχης)*, II, 2, 15. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε). Τομος 54 (2). Θεσσαλονικη 1982, s. 396.

⁴ „Φησί τοίνυν Ἰσαάκ, ὁ πιστός τῶν τοιούτων καὶ ἀσφαλῆς ἐξηγητής, ὅτι «δύο ὀφθαλμούς κεκτήμεθα ψυχικούς, καθὼς λέγουσιν οἱ πατέρες». Ἦκουσας ὅτι οἱ πατέρες πάντες τοῦτο λέγουσι; Λέγουσι γοῦν ὅτι «δύο ψυχικούς ἔχομεν ὀφθαλμούς καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ χρεια τῆς δι' ἑκατέρου θεωρίας...“ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Λογος υπερ των ιερων ησυχαζοντων στριτος των προτερων. (Περι ιερου φωτος)*, II, 3, 15. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε). Τομος 54 (2). Θεσσαλονικη 1982, s. 440.

⁵ Pozri ΜΕΪΗΝΔΟΡΦ, Η., cit. dielo, s. 234.

dáva seba samého v prijímaní svojho Tela a stáva sa s nami jedným Telom a chrámom Božstva, pretože v tomto Christovom Tele sa telesne usídľuje celá plnosť Božstva.¹

Svätí otcovia Cirkvi vždy vyznávali jednotu a jedinečnosť Cirkvi. Odpadnutie od jednoty viery, odtrhnutie sa od jednomyselnosti a neporušiteľnosti jednoty Cirkvi bol pre nich ťažší prečin voči Bohu a Cirkvi ako akýkoľvek iný hriech, rozkol či heréza, aj keď všetky roztržky a herézy vyplývali z narušenia a straty jednotného spoločenstva s Bohom a so svätými Cirkvi.² S týmto je neodmysliteľne zviazaný aj bohoľudský charakter všetkých všeobecných a miestnych snemov. Ak vyznávame, že Isus Christos je len jeden a nemá niekoľko tiel, rovnako nemôže mať niekoľko Cirkví; ak Christos je jeden a jediný Boží Syn, potom aj Cirkev ako mystické Telo Christovo môže byť len jedna a jediná. Z tohto dôvodu je Cirkev vo svojej podstate nedeliteľná, je tu neprípustné akékoľvek delenie na časti. Ako píše svätý Justín, základom Cirkvi je večná a živá bohoľudská réva, Christos a len tie „ratolesti“, ktoré sú na nej a ktoré prinášajú dobré „plody“ sú aj v jednote s Christom a sú teda začlenené do Cirkvi. V histórii nachádzame obdobia,

¹ „Ἐπεὶ δὲ μὴ μόνον τὴν ἑαυτοῦ θεϊκὴν ὑπόστασιν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, βαβαὶ τῆς ἀνεικάστου φιλανθρωπίας, ἤνωσε τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει, καὶ σῶμα λαβὼν ἐμψυχον καὶ ψυχὴν ἔννουεν «ἐπὶ γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανέστράφη», ἀλλ' ὧ θαύματος οὐδεμίαν ἀπολείποντος ὑπερβολὴν, καὶ αὐταῖς ταῖς ἀνθρωπίναις ὑποστάσεσιν ἐνοῦται, τῶν πιστευόντων ἑκάστῳ συνανακινῶν ἑαυτὸν διὰ τῆς τοῦ ἁγίου σώματος αὐτοῦ μεταλήψεως, καὶ σύσσωμος ἡμῖν γίνεται καὶ ναόν τῆς ὅλης θεότητος ἡμᾶς ἀπεργάζεται (καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ τοῦ Χριστοῦ σώματι «κατοικεῖ πᾶν τό πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς»...)“ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Λογος υπερ των ιερων ησυχазοντων οτριτος των προτερων. (Περι φωτος και θειου φωτισμου και ιερας ευδαιμονιας και περι της εν Χριστω τελειοτητος)*, I, 3, 38. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε). Τομος 54 (2). Θεσσαλονικη, 1982. s. 228. Pozri tiež ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΑ ΓΕОРΓΙЙ: *Святитель Григорий Палама учитель обожения (Четыре речи о его богословии)*. Пермь 2006, s. 22.

² Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Patrológia II*. Prešov, s. 73-74.

kedy jednotlivé výhonky révy, jednotlivé spoločenstvá v Cirkvi, oddeľovali sa a odpadávali od nedeliteľnej Cirkvi, odpadávali jednotliví heretici a rozkolníci alebo celé skupiny a prestávali byť členmi Cirkvi a údmi jej bohoľudského tela.¹ Vo svojom pohľade na ekleziológiu ďalej svätý Justín uvádza, že najprv odpadli gnostici, potom ariáni, duchoborci, monofyziti, ikonoborci, neskôr rímskokatolíci, protestanti, unionisti a dodnes odpadávajú jednotliví prívrženci hereticko-rozkolníckeho davu.²

Rovnako, ako je Cirkev telom vteleného Loga, je Cirkvou Svätej Trojice, pretože Logos je večne jednej podstaty s Otcom a Duchom. Na viere, ktorú dal Christos svojim apoštolom a ktorú svätí apoštolovia zvestovali všetkým národom, krstiac ich v mene Svätej Trojice,³ je zbudovaná samotná Cirkev. Takáto viera pretrvala dodnes, takáto viera v Christa je počiatkom našej spásy. Je nezmeniteľná, ako je nemenná samotná Svätá Trojica, ako je nemenný Christos. Takáto viera je „vierou všeobecnej Cirkvi, ktorú Pán zbudoval a zakorenil v Trojici“^{4,5} V Cirkvi sa jedným Pánom a v jednom Duchu všetko stáva jedným: jedna viera, jeden život, jedno srdce, jedna duša. Každý v tomto spoločenstve žije vo všetkých a všetci v každom a cez

¹ S podobnou myšlienkou sa stretávame aj v ekleziológii svätého Irineja Lyonského. Pozri KUZMYK, V.: Všeobecnosť (sobornosť) Cirkvi z pohľadu ekleziológie sv. Irineja Lyonského. In: *Pravoslávny teologický zborník*, č. XXXI/16, Prešov 2006.

² Pozri ПРЕПОДОБНЫЙ ИУСТИН (ПОПОВИЧ): *Догматика Православной Церкви: Екклесиология*. Москва, 2005. s. 214 – 215.

³ Pozri Mt 28, 19.

⁴ „Αὕτη τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἡ πίστις· ἐν Τριάδι γὰρ αὐτὴν ἐθεμελίωσε καὶ ἐρρίζωσε ὁ Κύριος...” In: ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ ΘΜΟΥΕΩΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ. III, 6. In: MIGNE, J.-P.: *Ελληνική Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τομος 26. Αθηναι: Κεντρον Πατερικων Εκδοσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999, s. 633.

⁵ Pozri ПРЕПОДОБНЫЙ ИУСТИН (ПОПОВИЧ), cit. dielo, s. 212- 213.

každého. Christos sa stal Hlavou tohto Tela a ľudia sa stali jeho údmi, čím je vytvorená celistvosť jedného Tela a ani jeden úd nemôže byť bez toho druhého. Nakoniec spomeňme ešte slová samotného Christa, keď sa modlil za jednotu svojej Cirkvi: „...aby všetci jedno boli; ako Ty, Otče, si vo mne a ja som v Tebe, aby aj oni boli v nás, aby svet uveril, že si ma Ty poslal. A slávu, ktorú si Ty dal mne, Ja som dal im, aby boli jedno ako my jedno sme. Ja v nich a Ty vo mne, aby boli dokonale jedno...”¹

Zoznam bibliografických odkazov:

АРХИМАНДРИТА ГЕОРГИЙ: *Святитель Григорий Палама учитель обожения (Четыре речи о его богословии)*. Пермь 2006.

BELEJKANIČ, I.: *Pravoslávne dogmatické bohoslovie II*. Prešov 1996. ISBN 80-7097-341-2.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: Λόγος υπέρ των ιερών ησυχάζοντων οτρίτος των προτερων. (Περί φωτός και θείου φωτισμού και ιεράς ευδαιμονίας και περί της εν Χριστώ τελειότητος). Ι, 3. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*. Τόμος 54 (2). Θεσσαλονίκη 1982, s. 150-259.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: Λόγος υπέρ των ιερών ησυχάζοντων οτρίτος των προτερων. (Περί προσευχής). ΙΙ, 2. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*. Τόμος 54 (2). Θεσσαλονίκη 1982, s. 348-409.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: Λόγος υπέρ των ιερών ησυχάζοντων οτρίτος των προτερων. (Περί ιερού φωτός). ΙΙ, 3. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας (Ε.Π.Ε)*. Τόμος 54 (2). Θεσσαλονίκη 1982, s. 410-567.

¹ Jn 17, 21-23.

- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ: *Προς Ακινδυνον λογος αντιρρητικος πεμπτος*. In: ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν. 1987. *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας* (Ε.Π.Ε). Τομος 88 (6). Θεσσαλονικη: Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1987, s. 111-305.
- ЈЕРОМОНАХ АТАНАСИЈЕ ЈЕВТИЋ: *Еκκλησιολοгија св. Апостола Павла*. Врњци-Требиње 2006.
- KUZMYK, V.: *Všeobecnosť (sobornosť) Cirkvi z pohľadu ekleziológie sv. Irineja Lyonského*. In: *Pravoslávny teologický zborník*, č. XXXI/16, Prešov 2006.
- МЕЙЕНДОРФ, Н.: *Жизнь и труды святителя Григория Паламы (Введение в изучение)*. Санкт-Петербург 1997.
- MIGNE, J.-P.: *Ελληνικη Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τομος 26. Αθηναи: Κεντρον Πατερικων Εκδοσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 1999.
- MIGNE, J.-P.: *Ελληνικη Πατρολογία (Patrologia Graeca)*. Τομος 151. Αθηναи: Κεντρον Πατερικων Εκδοσεων (ΚΕ.Π.Ε.), 2004.
- ПРЕПОДОБНЫЙ ИУСТИН (ПОПОВИЧ): *Догматика Православной Церкви: Екклесиология*. Издательский Совет Русской Православной Церкви. Москва 2005. ISBN 5-94625-125-2.
- ПРЕПОДОБНЫЙ ИУСТИН (ПОПОВИЧ): *Догматика Православной Церкви: Пневматология*. Издательский Совет Русской Православной Церкви. Москва 2007. ISBN 978-5-94625-193-8.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Patrológia II. Cirkevná a kresťanská literatúra 2. až 8. storočia*. Prešov 2003. ISBN 80-8068-203-8.
- PRUŽINSKÝ, Š., HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006. ISBN 80-8068-547-9.
- ШМЕМАН, А.: *Святая Святным (Размышления об исповеди и причащении Святых Таин)*. Киев 2007.
- YANNARAS, Ch.: *Elements of Faith. An Introduction to Orthodox Theology*. Edinburgh 1991. ISBN 0 567 29190 1.

ANTROPOLÓGIA APOŠTOLA PAVLA

Andrej NIKULIN

Pravoslávne učenie o človeku vychádza z troch hlavných prameňov – Svätého Písma, mystickej skúsenosti a teologického myslenia otcov Cirkvi. Posledný je viac-menej syntézou dvoch predchádzajúcich. Kresťanstvo pri-nieslo a rozšírilo predstavu o človeku a jeho zmysel vo svete. Čiastočne boli tieto predstavy prevzaté zo starozákonnej tradície a čiastočne boli dané novozákonným Zjavením. Významná úloha v šírení kresťanského učenia o človeku sa pripisuje apoštolovi Pavlovi. Apoštola Pavla môžeme považovať za jedného z najvzdelanejších mužov svojej doby. Svojím všestranným teologickým zameraním sa venoval otázkam vierouky soteriológie a eklezio-lógie, v značnej miere tiež prispel k hlbšiemu chápaniu podstaty človeka založenému na biblickej a najmä kresťanskej antropológii.

Vo svojich listoch jednotlivým kresťanským obciam apoštol zdôrazňuje hĺbku Christovho pôsobenia a učenia o človeku. Apoštol Pavol hovorí o človeku vychádzajúc z vlastnej skúsenosti a zážitkoch s Bohom. Jeho tvrdenia sú tvrdeniami vyplývajúcimi z interakcie človeka s Christom a celá antropológia je tesne spojená so soteriológiou a christológiou.¹

Antropológia pred apoštolom Pavlom

Pred apoštolom Pavlom môžeme hovoriť o dvoch základných pra-meňoch učenia o človeku biblickom (starozákonnom) a filozofickom (anti-

¹ Pozri ИАННУАРИЙ (Ивлиев, Д. Я.): *Антропология в Новом Завете*. <http://sobor.by/ivlev.htm>

ckom). Za východisko biblickej antropológie sa považuje prvá kapitola knihy Genezis - príbeh o stvorení človeka. V tomto príbehu sa stretávame s dvoma pojmami, ktorými sa človek popisuje - nefeš a ruach. Stvorenie pozostáva z dvoch etáp: v prvej vzniká telo človeka, ktorému sa hovorí nefeš (živá duša). V druhej sa stáva vdýchnutie ducha, ktorý toto telo oživuje.

Pod pojmom nefeš sa chápalo celé psychosomatické ústrojenstvo človeka, teda všetky telesné a duševné dispozície. Biblická antropológia nerozdeľovala telo na hmotnú a nehmotnú časť, telesné a duševné vlastnosti sa prelínali, a všetko, čo sa dialo s telom, dialo sa aj s dušou a opačne. Keď trpelo telo, trpela aj duša, keď hrešilo telo, hrešila aj duša. Keď sa zašpinilo telo, zašpinila sa aj duša. Preto v Starom Zákone existovalo množstvo rituálov, zákazov, očistení a obetí. Duchovnosť starého zákona bola tesne spätá s telesnosťou. Duch (ruach) bol oživujúcim prvkom tela, dýchaním Božím, bez ktorého bolo telo mŕtve. Samotná smrť sa vnímala ako návrat k pôvodu tela do prachu a duch k Bohu.

Antická antropológia mala zásadne iný pohľad na podstatu človeka. Jej učenie bolo vo väčšej miere vyjadrené najväčšími predstaviteľmi Platónom a Aristotelom.

Pre týchto filozofov bol charakteristickým dualistický pohľad na človeka. Tento dualizmus dobre vystihuje výraz „σωμα σημα“, telo ako väzenie, hrobka. Telo a duša sa predstavovali ako dve nezlúčiteľné substancie.

Antický pohľad na telo bol podstatne odlišný ako sa uvádza vo Sv. Písme. U Platóna dominoval negatívny vzťah k telu. Telo bolo prekážkou

duševného rastu, považovalo sa za dočasné, bolo nositeľom pozemských potrieb, zdrojom utrpenia a vášní. Pozitívny význam tela ako taký nebol daný. Cieľom života bolo čo najviac sa odpútať a zbaviť telesnosti. Aristoteles pridával telu skôr inštrumentálny význam, telo ako forma duše, niečo, bez čoho duša nie je schopná existovať. Telo sa stotožňovalo s nižšími potrebami. Vzťah medzi telom a dušou sa považoval za protikladný, a preto akákoľvek predstava vzkriesenia tela a jeho návratu bola pre antiku neprípustná, a absurdná. Potvrďuje to aj Pavlova reč na Areopágu v Aténach: „*Ako počuli o vzkriesení z mŕtvych, jedni sa posmievali...*“¹. Duša podľa Platóna bola večná, dokonalá, svoj pôvod mala vo svete ideí, považovala sa za zdroj života a poznania vyššej skutočnosti. Podľa Aristotela smrťou tela zanikala aj duša človeka.²

Stručný pohľad apoštola Pavla na človeka

Učenie o človeku v listoch ap. Pavla má ústredné miesto, na ktorom sa zakladá kázeň o spasení a oslávení človeka. V učení o človeku sa u apoštola prelínajú prvky židovskej antropológie a dobového helenizmu. Niektoré pojmy má apoštol zapožičané zo Starej Zmluvy, iné zas majú viac filozofický nádych. Najčastejšími pojmami, ktorými apoštol popisuje človeka, a ktoré sa vyskytujú v jeho listoch, sú telo vo významoch (σώμα) a (σάρξ), duša, duch, srdce, rozum a svedomie; apoštol tiež rozdeľuje človeka na vnútorného a vonkajšieho, starého a nového. Podľa arch. Kypriana Kerna je ťažko

¹ Sk 17, 32.

² ANZENBACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha: ŠPN 1985.

povedať, či je učenie apoštola Pavla o človeku trichotomické alebo dichotomické. Na niektorých miestach sa Pavol pridržuje dichotomickeho rozdelenia (starý a nový človek, vnútorný a vonkajší človek, zákon rozumu a zákon tela), na iných sa predstavuje ako trichotomista (duša, duch, telo). Za trichotomickým delením stojí aj ten fakt, že pojem duch je spomínaný v listoch ap. Pavla najčastejšie spomedzi iných vyššie uvedených pojmov. Tiež treba podotknúť, že apoštol Pavol rozoberá podstatu človeka nie z formálneho antropologického hľadiska, teda nerozdeľuje človeka na zložky, ale skôr z hľadiska mravného a chápe človeka ako nedeliteľný celok v jeho vzťahu s Bohom.

Celý život človeka prebieha podľa neho v troch rovinách: telesnej, duševnej a duchovnej. Všetky tri roviny sú podľa neho v hierarchickej závislosti od nižšej ku vyššej. Zámerom Boha je, aby celá ľudská prirodzenosť tvorila jednotu v harmónii duchovna. Hriech spočíva v narušení hierarchie potrieb; telesné a duševné potreby podmaňujú a potláčajú duchovné. Telesný človek všetky svoje sily zameriava na seba, duševný na iných, duchovný na jednotu s Bohom. Zmyslom vtelenia Christa je okrem vykúpenia človeka aj návrat ku pôvodnému stavu. Pod vplyvom Božej milosti sa mení hierarchické ústrojenstvo človeka, vyššie nadobúda slobodu od nižšieho a zachováva jednotnosť.

Antropológia apoštola Pavla dáva možnosť gradácie úrovne duchovno-mravného rastu človeka - telesný človek, duševný a duchovný človek. Tým sa kladie základ asketiky. Apoštolovi Pavlovi je cudzia dualistická predstava o človeku a nezmieriteľnosti tela a duše, potláčaniu a zabíjaníu telesnosti

a prevteleniu. Telesná stránka prirodzenosti nesmie byť pasívnou, ale sa má aktívne zapájať do duchovného zápasu človeka. V asketickom zápase má byť zúčastnený celý človek.¹

Pohľad apoštola Pavla na ľudské telo

Na rozdiel od antiky ap. Pavol nevníma telo ako niečo negatívne a menejcenné. Môžeme povedať, že telu sa dáva vznešený význam: „Alebo či neviete, že vaše telo je chrámom Ducha Svätého, ktorý je vo vás“². Teda pod pojmom telo chápe apoštol Pavol materiálnu substanciu, ktorá je nositeľkou ducha. V svojej podstate je apoštol viac naklonený biblickej antropológii, čo je vidieť z jeho vysvetlenia niektorých pojmov. Podľa arch. Kypriana človek je v ponímaní ap. Pavla spojením hmoty a ducha, čiže vteleným duchom.³ Telo takým spôsobom poukazuje na ucelenosť človeka. Treba povedať, že ap. Pavol nikdy nenazýval telom mŕtveho človeka.

Telo je nevyhnutnou súčasťou človeka, v ňom sa uskutočňuje spása a v novom tele vojdeme do Kráľovstva nebesného. Cieľom duchovného života je premeniť telo, nezničiť alebo zavrhnúť ho, ale ho obnoviť a spasť.

Apoštol Pavol pre popis človeka najčastejšie používa pojem Σωμα, ktoré znamená živé telo, a ktoré treba chápať v širšom ako len fyzickom zmysle. Tento pojem tiež používa apoštol vo vzťahu k Cirkvi: „Či neviete, že vaše telá sú údmi Christovými?“³. Pojem Σωμα u apoštola Pavla znamená existenciu človeka, konkrétneho ľudského ja. Preto sa apoštol nezaoberá

¹ <http://skyglobe.ru/referat/referat/73960/>

² 1Kor 6, 19.

³ Архм. КИПРИАН (КЕРН): *Антропология св. Григория Паламы*. Москва 1996, s. 75.

³ 1Kor 6, 15.

rozdielmi medzi telom a dušou človeka, telesnosť neukazuje ako fyziologickú premenu, ale existenčnú voľbu byť alebo nebyť s Bohom. Apoštol Pavol vidí človeka transcendujúcim, t. j. vo vzťahu k Bohu, pred Božou tvárou. Človek je σωμα, lebo má k samému sebe vzťah; môže urobiť seba objektom vlastnej činnosti a vnímať seba ako subjekt akejkolvek činnosti a prežívania. Telo človeka je možnosťou spasenia a premenenia, je to možnosť sebaurčenia. Telo alebo telesný život dáva človeku možnosť voľby a rozhodnutia byť dobrým alebo zlým, pochopiteľne, aj vo vzťahu k Bohu. Preto, ako hovorí Christos apoštolom, *„čokoľvek zviažete na zemi, bude zviazané na nebi.“*¹

V tele má človek dve možnosti - vrátiť sa k Bohu alebo sa Mu vzdialiť, odcudziť sa. Z jednej strany je to prvotná skúsenosť človeka poznávajúceho Boha osobne a naplňujúca človeka živým dýchaním Boha. Na druhej strane je to vlastná nesloboda a telesná závislosť, ktorá sa prejavuje sa utrpením a bolesťami charakteristickými pre tento svet.

V antropológii ap. Pavla sa telo stáva mystickým objektom ľudského bytia buď „smrteľným“ a „hriešnym“, alebo „čistým“ a „duchovným“², *„aby zničené bolo hriešne telo“*³. *„Biedny ja človek! Kto ma vytrhne z tohto tela smrti?“*⁴. Podľa toho apoštol často rozlišuje starého a nového človeka.

Starý človek je, podľa apoštola, človek, ktorý žije v zajatí hriechu telesného života. Telesný život pozostáva z túžob a vášní, prízemného zmýšľania. Pozemský život takého človeka smeruje, podľa ap. Pavla, nevyhnutne

¹ Mt 18, 18.

² www.pagez.ru/olb/lorgus/index.php

³ Rim 6, 6.

⁴ Rim 7, 24.

k zániku. Pavol považuje duchovnú smrť, ktorá sa stala v dôsledku pádu, za príčinu telesnej smrti: „*Ako totiž všetci umierame v Adamovi, tak všetci aj ožijú v Christu*“¹. Na to, aby sa človek vyhol týmto dôsledkom, musí byť duchovne obrozený, respektíve musí získať späť Ducha, a to môže urobiť jedine prostredníctvom Christa, ktorý je vteleným Bohom. Každý človek, ktorý sa dá pokrstiť v mene Christa, prijíma život Christa za svoj: „*A nežijem ja, ale žije vo mne Christos*“². Človek teda musí zomrieť v Christovi, aby v ňom bol aj vzkriesený. Nový človek je človekom duchovným, ktorý prostredníctvom Christa prechádza do života večného. Premena sa týka celej ľudskej prirodzenosti, jeho citov počnúc láskou ku celému tvoreniu, pokračujúc novým zmýšľaním – dospelosťou vo viere, a vôľou čeliť hriechu. Celá prirodzenosť človeka sa premení, ale hlavná zmena, ktorá sa človeka týka, je zmena jeho osoby, jej posvätenie Christom. Preto každý pokrstený v Christa už nie je determinovaný svojou prirodzenosťou, ale jeho prirodzenosť je determinovaná osobou premenenou Christom. Na to, aby sa človek stal takým, akým bol pôvodne povoláný, musí sa späť spojiť s Christom.

Premena tela nastáva prostredníctvom tajiny krstu. V krste človek „získava“ duchovné telo. V Christu telo stáva duchovným, zároveň zostáva podľa prirodzenosti ľudským. Vtelením Christa sa ľudské telo stáva bohoľudským a každý človek má možnosť prostredníctvom Eucharistie na tomto tele sa podieľať. Pravá podstata nášho tela sa otvára prostredníctvom patričnosti telu Christa. Vlastným rozhodnutím sa stávame nielen novým

¹1Kor 15, 22.

²Gal 2, 20.

človekom, ale aj časťou mystického tela Cirkvi: „Či neviete, že vaše telá sú údmi Christovými?“¹

Pavlova antropológia ukazuje na nadradenosť duchovného princípu duševnému a telesnému aj z hľadiska ontologického, aj z hľadiska axiologického.

Pohľad apoštola Pavla na dušu a ducha

Pojem duša u apoštola sa vyskytuje zriedkavo. Spolu s pojmom telo iba v liste k Tesalonickým kresťanom, kde čítame: „A sám Boh pokoja...nech zachová vášho neporušeného ducha, dušu a telo bez úhony“². U Pavla sa duša nikdy nekladie oproti telu v zmysle helénskeho dualizmu, nie je lepšia alebo horšia ako telo. Používanie pojmu duša u apoštola Pavla nie je jednoznačné, používa sa v štyroch významoch. Prvým je stotožnenie duše so životom ako takým. Duša s telom tvoria jednotu podobnú starozákonnému nefesh a znamená silu života, alebo život. Telo spolu s dušou tvoria úplného človeka, preto človek podľa Pavla nikdy nie je zbavený tela, ani v tomto živote, ani vo večnosti - „Rozsieva sa telo telesné, vzkriesené je telo duchovné“³.

Veľmi často sa pojmom duša označuje subjekt života, konkrétna osoba: „Boha volám za svedka svojej duše“⁴. Pojem „duša“ sa tak dá nahradiť osobným zámenom napr. „moja duša“ ako – Ja, a „vaše duše“ ako – Vy: „Seba samého vynaložím za vaše duše“⁵.

¹ 1Kor 6, 15.

² 1Tes 5, 23.

³ 1Kor 15, 44.

⁴ 2Kor 1, 23.

⁵ 2Kor 12, 15.

Pod pojmom duša apoštol Pavol často chápe psychický život človeka a emocionálne citovú stránku života: „Súženie a úzkosť príde na každú dušu, ktorá páše zlé“¹. Zároveň pojmom duša apoštol sa snaží psychický život človeka oddeliť od života duchovného. „Čokoľvek robíte, robte z tej duše, ako Pánovi a nie ľuďom“.²

Pojem duch (πνεύμα) u apoštola Pavla je jedným z najfrekvencovanejších a zároveň najmenej jasných pojmov. Duch, duchovný, v duchu apoštol používa často aj v mravno-teologickej aj v psychologickvej rovine. Väčšina bádateľov vzťahuje význam pojmu duch ku trom oblastiam- ľudskému rozumu, pôsobeniu Sv. Ducha a samotnému Sv. Duchu.

Duch u apoštola Pavla v človeku znamená schopnosť sebauvedomenia a sebareflexie: „Lebo Duch skúma všetko, aj hĺbokosti Božie“³. Je to centrum duchovného (náboženského) života človeka. Podľa arch. Kypriana je to nemateriálna a nepersonifikovaná, ako to bolo u gnostikov, časť človeka, ktorá ho spája s večnosťou, začiatok zrodenia nového človeka, je to stav duše povznesenej milosťou Božou⁴.

Kým duša a telo sú niekedy u apoštola Pavla synonymami, duch sa berie ako niečo úplne iné a odlišné od tela a duše: „Lebo telo žiada proti duchu a duch proti telu“⁵. „Lebo slovo Božie je živé a mocné... a preniká až do rozdelenia

¹ Rím 2, 9.

² Kol 3, 23.

³ 1Kor 2, 10.

⁴ Архм. КИПРИАН (КЕРН), cit. dielo, s. 80.

⁵ Gal 5, 17.

*duše a ducha*¹. Aký vzťah majú k sebe duša a duch? Treba ich považovať za osobitné substancie?

Apoštol, aj keď rozlišuje v človeku jeho dušu a duch, nerobí to v zmysle gnostického učenia o človeku, ktoré ľudí rozdeľovalo na „duševných“ a „duchovných“. Podľa Pavla duša a duch nie sú nezávislé entity, ktoré sú dokonalejšie a menej dokonalejšie, ale ide o dve možnosti prejavu jednej a tej istej podstaty. Duchovnosť zároveň nie je ako u gnostikov akousi vymoženosťou vyvolenej skupiny ľudí, nie je ani produktom ľudského rozumu. Je to cesta k Bohu, každodenný zápas, ktorý človek na tej ceste zvláda. Ľudí, podľa apoštola Pavla, na tomto svete nemôžeme rozdeľovať na definitívnych hriešnikov alebo svätcov, celý život je zápas a každodenné úsilie o víťazstvo duchovného života. Preto aj delenie u Pavla na duchovných a duševných sa dá pochopiť skôr v rovine morálno-náboženskej. Preto aj pojem duch, ktorý apoštol používa, je skôr mravného nie metafyzického ako je to u heretikov. Pri takom delení človeka sa nemyslí bytostné rozdelenie dvoch podstát, ale ide o dva typy mravného konania. „A zjavné sú skutky tela- smilstvo, cudzoložstvo, nečistota, opilstvo...“. „Ale ovocie Ducha je: láska, radosť, pokoj...“².

Duch u apoštola nie je abstraktnou veličinou, je to princíp, cez ktorý sa spájame s Bohom, oltár, na ktorom sa nachádza Duch Boží v človeku. Apoštol Pavol dáva tomuto pojmu najmä etický význam. Duch a duchovný majú význam - nový, vykúpený, zrodený človek. Duch stáva pomenovaním nového, stavom vnútorného života človeka.

¹ Žid 4, 12.

² Gal 5-19:22

Zoznam bibliografických odkazov:

ANZENBACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha: ŠPN 1985.

Архм. КИПРИАН (КЕРН): *Антропология св. Григория Паламы*. Москва 1996.

BIBLIA. *Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy*. Slovenská Biblická spoločnosť, Banská Bystrica 1991.

PRUŽINSKÝ, Š., HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006. ISBN 80-8068-547-9.

TRESMONTANT, C.: *Bible a antická tradice*. Vyšehrad 1998. ISBN 80-7021-270-5.

ИВЛИЕВ, Д. Я.: *Антропология в Новом Завете*. Dostupné na internete: <http://sobor.by/ivlev.htm>

ЛОРГУС, А.: *Православная антропология*. Dostupné na internete: www.pagez.ru/olb/lorgus/index.php

SVÄTÝ APOŠTOL PAVOL A JEHO CHRISTOLÓGIA

Andrej SLODIČKA

(Gréckokatolícka teologická fakulta PU v Prešove)

Ústrednou náukou Pavlovej teológie je christológia; v nej sa kladie hlavný dôraz na vykupiteľské dielo Isusa Christa, ktoré uskutočnil svojou smrťou na kríži za naše hriechy (Rim 3, 23-26; 5, 6-8; 2Kor 5, 14-21; Kol 1, 20-22). Christológia je podkladom Pavlovej eschatológie, ekleziológie, etiky atď. a kľúčom k pochopeniu jeho apoštolátu a pastoračnej činnosti v prvokresťanských spoločenstvách.¹ V tomto príspevku prezentujeme najprv christologické hymny sv. Pavla a následne Pavlovu christológiu. Základom Pavlovho ohlasovania je židovský monoteizmus, ktoré malo svoje špecifikum v tom, že Boh konal eschatologicky v Christovi (1Sol 1, 9b.10; 1Kor 8, 6; Rim 3, 27-30). Prameňom tejto „christologickej“ definície Boha je zjavenie Isusa Christa ako Božieho Syna (Gal 1, 12, 15-17).²

1. Christologické hymny sv. Pavla

K najslávnejším christologickým hymnom sv. Pavla patria tieto hymny: Kol 1, 15-20; Ef 1, 3-14; 2, 14-18; Flp 2, 6-11.

1.1. Hymnus o univerzálnom primáte Isusa Christa (Kol 1, 15-20)

Christologický hymnus (Kol 1, 15-20) podáva ústrednú tému celého listu a zároveň je akoby syntézou teológie listu Kolosanom. Slávnostným a

¹ Porov. HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Bratislava: Don Bosco, 1994, s. 796-797.

² Porov. MERKLEIN, H.: *Paulinische Theologie*. In: KASPER, W. a kol.: *Lexikon für Theologie und Kirche* 7. Freiburg im Breisgau: Herder, 1998, s. 1498-1499.

lapidárnym štýlom Pavol ohlasuje všeobecný a definitívny primát Christa, ktorý sa svojou stvoriteľskou činnosťou (Kol 1, 15-18a) a vykupiteľskou obeťou (Kol 1, 18b-20) stal hlavou všetkého, aj kozmických mocností (Kol 2, 10).¹

„On je obraz (csl. *obraz*) neviditeľného Boha, prvorodený (csl. *pervorožden*) všetkého stvorenia. Veď v ňom bolo stvorené všetko na nebi i na zemi, viditeľné i neviditeľné, či tróny alebo panstvá, kniežatstvá alebo mocností, všetko je stvorené skrze neho a pre neho. A on je pred všetkým a všetko trvá v ňom. On je hlavou tela, Cirkvi. Je počiatkom, prvorodeným z mŕtvych (csl. *pervorožden iz mertvych*) (prvý vzkriesený z mŕtvych), aby tak mal vo všetkom prvenstvo (csl. *da budet vo vsich toj pervenstvuja*). Lebo Bohu sa zaľúbilo, aby v ňom prebývala všetka plnosť (csl. *v nem blahoizvoli vsemu ispolneniu vselitisja*), a aby skrze neho zmieril všetko so sebou. Skrze krv kríža, skrze neho priniesol pokoj (csl. *umirotvoriv*) všetkému, čo je na zemi i v nebesiach“.

Na základe starozákonného motívu Božej Múdrosti (hebr. *Hokma Jahve*) Isus Christos je vyvýšený nad všetko stvorenie, ako človek Isus Christos je „Prvým stvorením“, ako Christos a Boží Syn je všeobecne „Počiatkom“ každej skutočnosti, súčasne je Hlavou celého sveta i Cirkvi (lat. *caput creaturae et Ecclesiae*). Ako Isus – nielen ako Boh – má primát vo svete duchov, v kozme, v spoločnosti všeobecnej Cirkvi a tiež v dejinách sveta. Ako Christos je motívom, kvôli ktorému Boh uskutočnil stvorenie, taktiež je dôvodom procesu všeobecného vykúpenia, Obnoviteľom univerzálneho rajskeho pokoja skrze kríž. Ako Christos je rovný Bohu. Tento hymnus

¹ Porov. HERIBAN, J., cit. dielo, s. 592-593.

vyjadruje neopísateľný obdiv pre Osobu Isusa Christa ako prvého.¹ Christova spása prináša pokoj celému vesmíru. Christos, „prvorodený z mŕtvych“ (Kol 1, 18), je pôvodcom nášho vzkriesenia, a to už teraz ospravedlivením našej duše (Rim 6, 4) a neskôr aj oživením nášho tela (Rim 8, 11). Christos je Pánom vesmíru (Ef 4, 10; 1Kor 15, 24. 27-28) a dejín.² Christos, zrodený od večnosti, má absolútny primát v stvorení a vo vykúpení, ktoré je nové, nadprirodzené stvorenie. „Tróny...“ v židovských náboženských predstavách a terminológii (Ef 1, 21) je celá hierarchia anjelských bytostí.³

1.2. Hymnus o rekapitulácii v Isusovi Christovi (Ef 1, 3-14)

„Požehnaný Boh a Otec nášho Pána Isusa Christa, ktorý nás v Christovi požehnal všetkým duchovným požehnaním (csl. *blahosloveniem*) v nebeských veciach. Veď ešte pred stvorením sveta nás v ňom vyvolil, aby sme boli pred Ním v láske svätí a bezúhonní. Podľa svojej milostivej vôle nás predurčil, aby sme boli Jeho synmi (csl. *usynovenie*) skrze Isusa Christa na chválu Jeho slávnej milosti (csl. *blahodati*), ktorou nás obdaroval v Milovanom. V ňom máme vykúpenie (csl. *izbavlenie*) skrze Jeho krv... nám dal poznať tajomstvo svojho zámeru podľa svojej blahovôle, ako si v ňom predsavzal uskutočniť plnosť časov, aby v Christovi ako v Hlave bolo zjednotené všetko (csl. *vozhlaviti vsjačeskaja o Christi*), čo je na nebi i na zemi. V ňom sme sa stali dedičmi... „

¹ Porov. BARTNIK, S. C.: *Dogmatyka katolicka*. Lublin 1999, s. 628-629.

² Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 624, 658.

³ Porov.: *Sväté písmo*. Rím: Slovenský ústav Cyrila a Metoda, 1995, s. 2463-2464.

V tomto hymne autor používa ideu rekapitulácie (gr. *anakephalaiosis*, lat. *recapitulatio*, *restitutio* – zjednotenie všetkého v Christovi ako v Hlave). Znamená to privádzanie celej skutočnosti ku Christovi a v tom návrat do Idey prvej dokonalosti stvorenia, je to „stiahnutie“ celých dejín a každého času v jednom Christovom bode a nasmerovanie všetkého ku Christovi ako Hlave. Na základe metafory „telo – hlava“ Isus Christos je chápaný a predstavovaný ako „Hlava celého stvorenia“ (lat. *Caput omnis creaturae* – vulgáta), ako univerzálny Vládca (Pantokrátor), ako Centrum, ktoré koncentruje v sebe svet a dejiny, ako cieľ a zmysel (porov. Ef 4, 9-16). Pritom poriadok stvorenia a spasenia nie sú od seba oddelené. Spásne idey zahrňujú svojím dosahom celý stvoriteľský poriadok. Isus Christos je zosobnením Božej ikonómie stvorenia a spasenia.¹ V Christovi dejiny človeka, ako aj celé stvorenie nachádzajú svoje „zjednotenie ako v hlave“ (Ef 1, 10 – lat. *recapitulatio*).“²

1.3. Hymnus o Christovi, ktorý je Pokoj (Ef 2, 14-18)

„Lebo On je náš pokoj (csl. *mir naš*), keď oboch spojil v jedno a svojím telom zbúral priehradný múr (csl. *sredostinie ohrady razorivyy*), nepriateľstvo (csl. *vraždu*), keď zbavil platnosti zákon prikázaní s jeho nariadeniami, aby v sebe z dvoch stvoril jedného nového človeka, nastoľujúc pokoj. V jednom tele zmieril (csl. *primiril*) oboch s Bohom skrze kríž, keď na Ňom usmrtil nepriateľstvo. A keď prišiel, ako evanjelium zvestoval pokoj ďalekým i pokoj

¹ Porov. BARTNIK, S. C., cit. dielo, s. 629-630.

² Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, cit. dielo, čl. 668.

blízkym. Lebo skrze Neho máme v jednom Duchu obaja prístup k Otcovi“ (Ef 2, 14-18).

Je to výslovne helenistický hymnus o Isusovi Christovi, ktorý je duchovná a morálna Veľkosť. Vychádza z predpokladu, že morálne zlo a možno aj fyzické je realitou, je nepokojom a pokoj je prameňom spásneho dobra, pokoj je synonymom vykúpenia a základnou štruktúrou morálky. Christos dielo privádza k pokoju. Isus Pokoj tu koná ako princíp všeobecného zjednotenia. Christos spája dva svety do jedného nového človeka, do jedného tela. Isus Pokoj je princípom spojenia židovského a nežidovského sveta, židovského národa so všetkými národmi sveta.¹ „Múr rozdelenia“ – ide pravdepodobne o alúziu na múr, ktorý zabraňoval pohanom vstup do svätyne v chráme, a to pod trestom smrti.²

1.4. Hymnus o poníženom a povýšenom Isusovi Christovi (Flp 2, 6-11)

Christologický hymnus Flp 2, 6-11 je perla kresťanskej viery a duchovnosti. Pavol chce na Christovom príklade motivovať a teologicky podložiť svoje výzvy k jednote, svornosti a pokojnému vnútornému postoju, aký mal Isus Christos. Tento postoj je v hymne vyjadrený pojmom a výrazom kenóza.³ V tomto hymne sú opísané tri postupné stavy Isusa, ktorý bol „Božej prirodzenosti“, prv než sa zničil v priebehu svojho pozemského života a potom bol povýšený do neba.⁴

¹ Porov. BARTNIK, S. C., cit. dielo, s. 630-631.

² Porov. *Sväté písmo*. Rím, cit. dielo, s. 2447.

³ Porov. HERIBAN, J., cit. dielo, s. 394.

⁴ Porov. LÉON-DUFOUR, X.: Ježiš Kristus. In: LÉON-DUFOUR, X. a kol.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1990, s. 418.

„On, hoci mal Božiu podobu (csl. *iže, vo obrazi božii syj*) a svoju rovnosť s Bohom nepovažoval za ulúpenú (csl. *ne voschiščenijem nepščeva byti raven Bohu*), zriekol sa tejto hodnosti (csl. *no sebe umalil*), keď vzal na seba podobu otroka (csl. *raba*), stal sa podobný ľuďom (csl. *v podobii čelovičestim byv*) a zjavil sa ako človek (csl. *i obrazom obritesja jakože čelovik*), ponížil sa, a stal sa poslušným až na smrť, a to na smrť na kríži. Preto Ho Boh nad všetko povýšil (csl. *prevoznese*) a dal Mu meno nad každé meno, aby pri mene Isus pokľaklo každé koleno v nebi aj na zemi, aj v podsvetí, a aby každý jazyk vyznával na slávu Boha Otca: Isus Christos je Pán.“

Židovsko – kresťanský hymnus obsahuje tri základné christologické pravdy: existenciu v podobe (gr. *morphe*; lat. *forma*) Božej, čiže preexistencia, následne existenciu v podobe sluhu, čiže pozemská existencia spolu so smrťou a oslávenie po zmŕtvychvstaní. Poníženie sa spája s pozemskou existenciou (gr. *kenosis*¹, lat. *exinanitio*, csl. *umalil* – 7. verš; gr. *tapeinosis*, lat. *humiliatio*, csl. *smiril sebe* – 8. verš), čiže vtelenie, utrpenie a smrť sa spájajú s dobrovoľným zrieknutím sa Božej slávy, čiže skrytie svojej Božej slávy počas pozemského života. Božia a ľudská podoba sú skutočne dve prirodzenosti (Chalkedónsky koncil z roku 451). No v kontexte hebrejského, historickospásneho myslenia človečenstvo a Božstvo sú dve po sebe nasledujúce stavy existencie. Niektorí exegeti vysvetľujú, že tu ide skôr o pojem *conditio*, čiže o spôsob² existencie: božský a ľudský a o prejavenie sa Boha ľudským spôsobom v dočasnej histórii. Základom hymnu je dialektický

¹ *Kénosis* (vyprázdnenie, zrieknutie sa) má súvis s *heauton ekénosen* (vyprázdnil seba samého; Flp 2, 7) a vzťahuje sa na Isusa Christa. Porov. HERIBAN, J., cit. dielo, s. 574.

² Porov., LOSSKY, V.: *Dogmatická teologie*. Praha 1994, s. 70.

princíp hermeneutiky kresťanského života: poníženie – sláva. Isus Christos je najvyšším Interpretátorom života, nedosiahnuteľným morálnym vzorom a interpretátorom ľudskej existencie.¹

Vtelením sa Isus zjednotil so všetkými ľuďmi (Rim 10, 6-13). Od Christovho zmŕtvychvstania Isusovo meno ukazuje najvyššiu moc mena. Cirkev v tomto hymnuse ospevuje tajomstve vtelenia. Isus sa v celom svojom živote prejavuje ako náš vzor (Rim 15, 5; Flp 2, 5). Christova poslušnosť v každodenných okolnostiach skrytého života bola už počiatkom diela obnovenia toho, čo zničila Adamova neposlušnosť (Rim 5, 19). Tým, že Boh poslal svojho vlastného Syna v postavení sluhu (Flp 2, 7), totiž v postavení padlého ľudstva a pre hriech vydaného na smrť (Rim 8, 3), Toho, ktorý nepoznal hriech, za nás urobil hriechom, aby sme sa v Ňom stali Božou spravodlivosťou (2Kor 5, 21). Pri vzkriesení má aj Isusovo telo účasť na Božom živote v stave slávy, takže svätý Pavol môže o Christovi povedať, že je „nebeským človekom“ (1Kor 15, 35-50). Isus je definitívne zjavený ako Boží Syn s mocou podľa Ducha svojím vzkriesením z mŕtvych (Rim 1, 4). Svätý Pavol kladie dôraz na prejav Božej moci (Rim 6, 4; 2 Kor 13, 4; Flp 3, 10; Ef 1, 19-22) pôsobením Ducha, ktorý oživil Isusovu zosnulú ľudskú prirodzenosť a povýšil ju do osláveného stavu Pána.²

V tomto „kenotickom“ texte listu Filipanom je definované poníženie (zmarenie) Slova. Christos, ktorý „je v Božom spôsobe (gr. *morfe Theou*)“, samostatným svojím postavením je Boh podľa prirodzenosti, obnažil sa, zmaril, ponížil sa (gr. *ekenosen*), prijal spôsob (obraz) služobníka (gr. *morfe*

¹ Porov. BARTNIK, S. C., cit. dielo, s. 631-632.

² Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, cit. dielo, čl. 432. 434. 461. 532. 602. 646.

doulou). Podľa Losského tento text je potrebné vidieť v kontexte Izaiášovho prorockta o „mužovi bolesti“ (hebr. *ebed Jahve*; Iz 53).¹ Grécky výraz „*morphé*“ tu podľa cirkevných otcov označuje prirodzenosť Boha (Flp 2, 6) a potom význam verša je ten, že Christos pred vtelením jestvoval ako Boh. Tejto svojej rovnosti s Bohom sa Christos nepridržal nasilu, ako niečoho, čo Mu nepatrí, ako lúpeže, koristi (gr. *harpagmós*). „Zriekol sa“ (gr. *ekénosen*) znamená doslova „vyprázdnil“. Pravda, to neznamená, že by Christos prestal byť Bohom. Nevyužil v svoj osobný prospech práva a privilégiá, ktoré vyplývali z božskej hodnosti. Boh mu dal meno, čiže najvyššiu hodnosť a moc. Pavol tu myslí na meno Pán.²

2. Pavlova christológia

Sv. Pavol, apoštol národov, sa menej zaoberá pozemským životom Isusa a viac sa venuje Christovi viery. Pavol rozvíja pastorálnu, spirituálnu a praktickú christológiu: Christos nábožnosti, života, Cirkvi, živá osobná Láska (1Kor 13). Za základ pre svoj obraz Christa Pavol prijíma kríž a zmŕtvychvstanie. Na Isusa sa pozerá ako na Pána (gr. *Kyrios*) ľudí a sveta, povýšeného po Otcovej pravici, ktorý sa pripravuje na svoj príchod (parúzia).³

¹ Porov. LOSSKY, V., cit. dielo, s. 70.

² Porov. *Sväté písmo*, cit. dielo, s. 2456.

³ Porov. BARTNIK, S. C., cit. dielo, s. 633.

2.1. Ukrižovaný Mesiáš

V Pavlových listoch sa titul Christos (Mesiáš, Pomazaný) stal Isusovým osobným menom.¹ Pre Pavla je Isus Christos predovšetkým ukrižovaný Mesiáš. Pavol chce poznať len ukrižovaného Isusa Christa (1Kor 2, 2; Flp 2, 8 b). Apoštol použil evanjeliovú dialektiku, podľa ktorej duchovná moc sa získava skrze pozemskú slabosť, aby sa nijaké stvorenie nemohlo povyšovať pred Bohom (1Kor 1, 29; 1Kor 1, 17-30). Smrť druhého Adama sa realizovalo spasenie a to na kríži. Boh pre nás učinil hriechom Toho, ktorý nepoznal hriech (2Kor 5, 21). Medzi krížom a zmŕtvychvstaním je akýsi spásny prechod (Gal 5, 11; 6, 12; 1Kor 1, 23-24; Rim 6) a preto zmŕtvychvstanie má tiež cenu vykúpenia (Rim 4, 25; Gal 3, 13; 2Kor 5, 14. 19. 21).²

Celý Christov život je tajomstvom vykúpenia. Vykúpenie dostávame predovšetkým skrze krv vyliatu na kríži (Ef 1, 7; Kol 1, 13-14), ale toto tajomstvo pôsobí v celom Christovom živote: v Jeho vtelení, ktorým sa stal chudobným, aby nás obohatil svojou chudobou (2Kor 8, 9), v Jeho zmŕtvychvstaní, ktorým nás ospravedlňuje (Rim 4, 25). „Christos zomrel za naše hriechy podľa Písem, že bol pochovaný a že bol tretieho dňa vzkriesený podľa Písem“ (1Kor 15, 3-5). Christova smrť je obeta novej zmluvy (1Kor 11, 25).³

¹ Porov. HERIBAN, J., cit. dielo, s. 687-688.

² Porov. BARTNIK, S. C., cit. dielo, s. 633-634.

³ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, cit. dielo, čl. 517.601.

2.2. Kyrios

Sv. Pavol prijal titul „Kyrios“ z prastarej náboženskej tradície a spojil ho s titulom „Boží Syn“. Isus je Pánom (csl. *Hospod'*) celého života kresťana, Pánom Cirkvi a Pánom celého sveta (Rim 14, 8-9; 1Kor 15, 24-25). Christos riadi životom veriacich a bude sudcom histórie (1Kor 4, 4). Najpodstatnejší, reálny a praktický kontakt s Pánom, ktorý je súčasne Božím Synom, sa uskutočňuje skrze Eucharistiu (1Kor 10, 18; 11, 20-34). Je to spojenie christológie s liturgiou. Ukrižovaný a oslávený Christos v nebi sa spája s liturgickým životom, tiež s cirkevným životom a s kresťanskou praxis.¹

Nový Zákon význam titulu „Pán“ používa pre Otca, a to je novota, pre Isusa, ktorý je tým uznávaný za Boha (1Kor 2, 8). Prvé vyznania viery Cirkvi potvrdzujú, že moc, česť a sláva, ktoré patria Bohu Otcovi, patria aj Isusovi (Rim 9, 5; Tít 2, 13), lebo On má „božskú prirodzenosť“ (Flp 2, 6), a že Otec zjavil túto Isusovu zvrchovanosť, keď Ho vzkriesil z mŕtvych a povýšil do svojej slávy (Rim 10, 9; 1Kor 12, 3; Flp 2, 9-11). Po Isusovom zmŕtvychvstaní sa Jeho Božie synovstvo prejavuje v moci Jeho oslávenej ľudskej prirodzenosti: „Podľa Ducha svätosti od vzkriesenia z mŕtvych je ustanovený v moci ako Boží Syn“ (Rim 1, 4). Kresťanská modlitba sa vyznačuje používaním titulu „Pán“, napr. vo zvolaní plnom dôvery a nádeje: „*Maran atha*“ (csl. *Hospod' naš priide*; „Pán prichádza!“) či *Marana tha* („Príď, Pane!“) (1 Kor 16, 22). V predvečer svojho umučenia, keď Isus nebol ešte zajatý, urobil z Tajomnej večere so svojimi apoštolmi pamiatku svojej dobrovoľnej obety Otcovi (1Kor 11, 25) za spásu ľudí. Eucharistia, ktorú Isus ustanovil pri Tajomnej

¹ Porov. BARTNIK, S. C. , cit. dielo, s. 634.

večeri, bude pamiatkou (1Kor 11, 25) Jeho obety.¹ Starodávne aramejské zvolanie *Marana tha* upresňuje, že tento Isus povýšený a intronizovaný v nebi je eschatologickým Sudcom; okrem toho podáva pravý zmysel príchodu osláveného Isusa, príchodu, ktorý je nielen jednoduchým návratom na konci časov, lež je ustavičným zjavovaním v priebehu dejín ľudí.²

Isus je Pán (porov. Flp 2, 9) sveta a dejín, jediný, ktorému človek má úplne podriaďiť svoju osobnú slobodu.³ Vyznanie „Isus Christos je Pán“ bolo v prvotnej Cirkvi základnou pravdou viery (1Kor 12, 3; Flp 2, 11; Rim 10, 9).⁴ Tak Pavol nielenže na Isusa prenesie názov *Kyrios*, ktorý v Septuaginte znamená Boha (Rim 10, 2-4; Flp 2, 11; 1Kor 2, 8), ale dáva Isusa do protikladu k „Pánom“ u pohanov (1Kor 8, 5-6; 10, 21); odtiaľ by pochádzal názov „náš Pán Isus Christos“.⁵

2.3. Nový Adam

Náuka o Isusovi Christovi ako o druhom Adamovi je originálnou náukou sv. Pavla (1Kor 15, 45; Rim 5, 12-21). Typológia Adam-Christos je spojená s témou stvorenia, ako to vidíme v celej Pavlovej teológii. Christos opravuje a doplňuje Adama a jeho dielo a začína všetko odznova. Christos ako Hlava vtelil do seba celé ľudstvo (1Kor 15, 20; 2Kor 3, 18; 4, 16; Rim 5, 12-21; Kol 3, 10).⁶ Christovo zmŕtvychvstanie – i sám vzkriesený Christos – je

¹ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, cit. dielo, čl. 445-446. 449. 451. 610-611.

² Porov. LÉON-DUFOUR, X., cit. dielo, s. 415.

³ Porov. *Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 84.

⁴ Porov. HERIBAN, J., cit. dielo, s. 629.

⁵ Porov. LÉON-DUFOUR, X., cit. dielo, s. 415.

⁶ Porov. BARTNIK, S. C., cit. dielo, s. 634.

počiatkom a zdrojom nášho budúceho vzkriesenia: „Christos vstal z mŕtvych, prvotina zosnulých... Veď ako všetci umierajú v Adamovi, tak zasa všetci ožijú v Christovi“ (1Kor 15, 20-22).¹ Pavol predstavuje Adama vo svojich listoch ako typ Isusa Christa. Vyzdvihuje ich spoločné vlastnosti: sú univerzálnymi osobnosťami, predstavujúcimi celé ľudstvo; Adam je pôvodcom a predstaviteľom hriešneho ľudstva, kým Christos je hlava a pôvodca vykúpeného ľudstva. Pavol však zároveň zdôrazňuje ich protikladné vlastnosti: oproti prvému Adamovi stavia posledného Adama – Christa, oproti pozemskému – nebeského (1Kor 15, 44-49), oproti prameňu hriechu a smrti – darcu milosti a nového života (Rim 5, 12-21).²

Zoznam bibliografických odkazov:

BARTNIK, S. C.: *Dogmatyka katolicka*. Lublin : 1999.

Biblia. Moskva – Sanktpeterburg : Sinodaľnaja tipografia, 1993.

HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Bratislava : Don Bosco, 1994.

Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007.

Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006.

LÉON-DUFOUR, X. a kol.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršánska sadašnjost, 1990.

LOSSKY, V.: *Dogmatická teologie*. Praha : 1994.

MERKLEIN, H.: Paulinische Theologie. In. KASPER, W. a kol.: *Lexikon für Theologie und Kirche* 7. Freiburg im Breisgau: Herder, 1998.

Sväté písmo. Rím : Slovenský ústav Cyrila a Metoda, 1995.

Písmo sväté. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 1995.

¹ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, cit. dielo, čl. 655.

² Porov. HERIBAN, J., cit. dielo, s. 170.

PRÁCA V ŽIVOTE ČLOVEKA PODĽA SVÄTÉHO APOŠTOLA PAVLA

Viera PASTEROVÁ

Práca tvorí neodmysliteľnú súčasť života človeka. Bez nej by nielenže nemohol dosahovať patričnú úroveň seberealizácie, ale aj mnohé dary a schopnosti, ktorými disponuje, by ostali nevyužívané a stratili by tak svoj prvoradý význam, čo by v konečnom dôsledku predstavovalo ich bezpredmetnosť. Na dôležitosť práce ako takej upozornil aj svätý apoštol Pavol, ktorý svojím vlastným príkladom excelentne poukázal na atribúty, ktoré s ňou priamo súvisia. Netajil námahu, potrebu usilovnosti, vytrvalosti a neustáleho zdokonaľovania sa, ale zdôraznil tiež pravdivé svedectvo, ku ktorému sa viaže každá činnosť uskutočňovaná na Božiu slávu, slovami: „*Buďte pevní, neklátiví, rozhojňujte sa stále v diele Pánovom, vediac, že vaša námaha nie je márna v Pánu*“¹.

Pohľady na prácu sú rozmanité. Niektorí ju vykonávajú kvôli finančnej odmene, druhí kvôli tomu, že ho obzvlášť motivuje jej náplň a pristupuje k nej s láskou, s ozajstným záujmom, čo sa odráža na výsledkoch jeho práce a čo vyplýva z uspokojivého pocitu, ktorý mu táto aktivita prináša. Je potrebné vážiť si prácu, lebo nie všetci pracovať môžu. Široká škála rôznych zdravotných a iných obmedzení bráni mnohým zabezpečiť si pre život nevyhnuté prostriedky a následne saturovať potreby² prostredníctvom pracovnej činnosti.

¹ 1Kor 15, 58.

² Práca ako „plánovitá a vedomá činnosť, ktorú človek vykonáva s nasadením fyzických a duševných síl a ktorá smeruje k uspokojovaniu ľudských potrieb.“ (Sociologický slovník. Red. J. Jandourek. Praha 2001, s. 191) Cez prácu ako cieľavedomú ako aj predmetne alebo účelovo zameranú telesnú či duševnú

Ten najkrajší a veľkolepý príklad práce ukázal ľudstvu Boh¹. Vďaka práci Boh zapája človeka do tvorivého diela a tak človek participuje ako spoluúčastník na stvoriteľskej práci Božej.² Súčasťou Božej múdrosti je práca³. Pôvodne mala byť práca radosťou a milosťou, ale v dôsledku pádu sa stáva utrpením⁴. Aj po páde práca nebola sama osebe zlá, ale človek ju hanobí a kazí hriechom. Namiesto toho, aby chválila Boha, stáva sa cieľom, ba niekedy až modlou⁵, a tak slúži k sláve stvorenia. V krajnom prípade je prostriedkom pre vykorisťovanie aj útlak blížneho⁶. Sám Isus Christos pracoval ako tesár⁷. Z obsahu Svätého Písma je vidieť, že práca je v úcte a nie je tu žiaden rozdiel medzi jednotlivými druhmi práce, lebo tu „rozhoduje duch, v ktorom sa práca koná“.⁸ V perspektíve takéhoto prístupu práca konaná v súlade s Božou vôľou má svoju hodnotu a nie je márna. Možno nie vždy adekvátne ocenená tu počas pozemského bytia, ale „v deň súdu bude zjavená hodnota diela každého človeka“.⁹ S prácou sa bezprostredne spája otázka mzdy, aj keď v spoločnosti je zastúpená tiež práca neplatená, najmä čo sa týka záujmovej činnosti, ďalej práca ohodnotená protislužbami a dobrovoľná práca¹⁰. Hodnoty¹, ktoré práca poskytuje, sú veľmi dôležité a ich význam je

činnosť človek vytvára, respektíve pretvára osobné alebo spoločensky užitočné hodnoty a tiež poskytuje spoločensky potrebné služby. (Výkladový slovník odborných výrazov používaných v psychológii. Red. L. Strmeň – J. CH. Raiskup. Bratislava 1998, s. 201.)

¹ Pozri 1Mjž 1, 31; Ž 18, 2 (Septuaginta. Stuttgart 1979, s. 17) a iné.

² Pozri Biblický slovník. Red. J.-J. Allmen a kol. Praha 1987, s. 209.

³ Pozri Ž 103, 19-24 (Septuaginta, cit. dielo, s. 112-113); Iz 28, 23-29.

⁴ Porovnaj 1Mjž 3, 16-19.

⁵ Porovnaj Kaz 2, 4-11; 20-23; Lk 12, 16-22.

⁶ Porovnaj 2Mjž 1, 11-14; 2-23; Jak 5, 4.

⁷ Pozri Mk 6, 3.

⁸ Biblický slovník. Red. J.-J. Allmen a kol., cit. dielo, s. 209.

⁹ Tamže, s. 210.

¹⁰ Napríklad charitatívna činnosť.

najviac viditeľný pri ich prípadnej strate, čo pre nezamestnané osoby „môže predstavovať vážny sociálny i psychologický problém“.²

Pracujúci je oprávnený tešiť sa z plodov svojej činnosti: „Kto sadí vinicu a neje z nej ovocia? Alebo kto pasie stádo a nepožíva mlieka od stáda?... Oráč ma orať v nádeji a mlatec mlátiť v nádeji na podiel“^{3,4} Cirkev učí, že za vykonanú prácu má pracujúci dostať mzdu a odmietnutie zaplatiť za prácu je zločin nielen pred človekom, ale pred Bohom: „Neutláčaj biedneho a chudobného nádenníka,...Vypláť mu ešte toho dňa pred západom slnka mzdu,...nech nevolá proti tebe k Hospodinu; ináč budeš mať hriech“^{5,6}

U starých Grékov a Rimanov v otrokárskej spoločnosti bol rozdiel medzi prácou duševnou a telesnou. Pre človeka vzdelaného, bohatého a politicky slobodného bola telesná práca menejcenná, nakoľko bola údelom otrokov. Pre slobodného človeka bol príznačný „len šport, politický alebo iný rozhovor na tržniciach alebo pri hostinách, činnosť štátnická a vojenská a poprípade i literárna.“⁷ Napriek podceňovaniu telesnej práce zo strany mnohých⁸, u Izraelitov nebola pohrdaná. Skôr naopak, práca bola „pokladaná za Boží rozkaz a údel človeka.“⁹

¹ Osvojenie si schopností, sociálne kontakty, spôsob obživy, sebahodnotenie atď. (Pozri *Sociologický slovník*. Red. J. Jandourek, cit. dielo, s. 191.)

² Tamže.

³ 1Kor 9, 7-10.

⁴ Pozri *Les fondements de la doctrine sociale*. Paris 2007, s. 81.

⁵ 5Mjž 24, 14-15.

⁶ Pozri *Les fondements de la doctrine sociale*, cit. dielo, s. 81-82.

⁷ *Biblický slovník*. Red. A. Novotný. Praha 1953, s. 711.

⁸ Napríklad aj samotných stúpencov stoickej filozofie. (Pozri tamže.)

⁹ Tamže. Vyplýva to z 1Mjž 1, 28; 2, 15; 2Mjž 20, 9-11.

V dobe apoštola Pavla bola podceňovaná fyzická práca a preto prikázanie pracovať bolo mimoriadne závažné a takým neustále ostáva. Každé obdobie je poznamenané výskytom snáh smerujúcich k zneužitiu pomoci iných. Apoštol ako dobrý pastier ukázal živý príklad ním hlásaných slov. Pracoval ťažko „dňom i nocou“ spoločne so svojimi spolupracovníkmi, aby nejedli niečí chlieb zadarmo a takisto aby nikomu neboli na ťarchu.¹ Vyzýva efezských kresťanov, aby „kto kradol², nech už nekradne, ale radšej nech pracuje a vlastnými rukami zarába, aby mal z čoho dať núdznemu“^{3, 4}

Striedmosť a rozvaha majú byť prítomné vo všetkom. Všetkého veľa škodí a v práci⁵ to môže mať neblahé dôsledky na osobný život, teda najmä rodinný a tiež na zdravotnú oblasť, preto Boh myslel na túto skutočnosť, ako o tom hovorí vo štvrtom prikázaní: „Šesť dní budeš pracovať a konať všetku svoju prácu, ale siedmy deň je dňom sviatočného odpočinku pre Hospodina, tvojho Boha; nebudeš konať nijakú prácu..., lebo za šesť dní učinil Hospodin nebesá i zem, more i všetko, čo je v nich, a siedmeho dňa odpočíval; preto Hospodin požehnal deň sviatočného odpočinku a posvätil ho!“⁶ V čase, ktorý je výlučne vyhradený na prácu, je potrebné sa venovať usilovne práci samotnej, aby kvôli nesprávnemu časovému sklzu a nedodržaniu harmonogramu nedochádzalo k situáciám, ktoré minimalizujú sféru voľného času na úkor práce. Táto závažná

¹ Pozri 2Sol 3, 7-8; 1Sol 2, 9.

² Za krádež tu apoštol Pavol považuje byť iným na ťarchu. (Pozri PRUŽINSKÝ, Š. – HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006, s. 96.)

³ Ef 4, 28.

⁴ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. – HUSÁR, J., cit. dielo, s. 96.

⁵ V súčasnosti sa to týka problémov, ktoré sa spájajú s workoholizmom, s nadmernou únavou, monotóniou a pod.

⁶ 2Mjž 20, 9-11.

skutočnosť si vyžaduje aj snahu dosiahnuť cnosti¹ a, naopak, zbavenie sa zlých návykov a vlastností, medzi ktoré sa radí najmä lenivosť, netrpezlivosť, chamtivosť, uponáhľanosť, nesústredenosť, atď. Apoštol Pavol nazýva „cnosťami dary Svätého Ducha, usiluje o ich zachovávanie a život vo svätosti a čistote.“² Apoštol Pavol adresuje pochvalu tým, ktorým sa to darí, povzbudzuje slabých a karhá tých, ktorí prestali takto žiť. Človek ako živý chrám Boží, kde prebýva Boží Duch, má žiť cnostným a zbožným životom. Ak takto nežije, znesväcuje tento chrám, na čo upozorňuje v liste ku Korinťanom: „Či neviete, že ste chrám Boží a Duch Boží prebýva vo vás? Kto kazí chrám Boží, toho skazí Boh, lebo chrám Boží je svätý, a tým ste vy“³!⁴

Kresťanstvo prinieslo ako prvé požiadavku „práva každého človeka na prácu.“⁵ Cirkev pomáhala tomu, kto nemohol pracovať a peniaze venované kresťanmi na účely sociálneho charakteru mali pochádzať výlučne z poctivej práce.⁶ Isus Christos vyjadruje chválu tým, ktorí usilovne a svedomito vykonávajú svoju prácu, ale odsudzuje lenivosť.⁷ Silnou negatívnou vlastnosťou je lenivosť, ktorá dokáže zmariť dobrý zámer a snahu človeka a spôsobiť zlo. Závažným „stimulom konania dobra pre kresťana je vedomie, že tak slúži samotnému Christu.“⁸

¹ Cnosti ako múdrosť, čestnosť, trpezlivosť, sebaovládanie, krotkosť, dobrotivosť, poznanie, vďačnosť a ďalšie. (Pozri ŠAKOVÁ, E.: *Evanjeliové cnosti v živote pravoslávneho kresťana*. Prešov 2001, s. 89.)

² Tamže, s. 5.

³ 1Kor 3, 16-17.

⁴ Pozri ŠAKOVÁ, E., cit. dielo, s. 5.

⁵ BALOGOVÁ, B. (ed.): *Úvod do sociálnej práce pre sociálnu a charitatívnu službu*. Prešov 2006, s. 59.

⁶ Pozri tamže.

⁷ Porovnaj Mt 25, 14-30.

⁸ Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Listy sv. apoštola Pavla I. List Rimanom*. Prešov 1982, s. 65.

Kresťanská mravnosť vyžaduje od človeka v každej činnosti dobrovoľnosť. S dobrovoľnosťou je späté plnenie povinností oveľa dokonalejšie, oproti tomu, koľko od človeka vyžaduje vonkajšia povinnosť. Treba rozmnožovať zverené talenty od Boha, pretože iba keď ich kresťan rozmnožuje, má nádej „počuť od Boha slová chvály a odobrenia pre seba a volanie k účasti v radosti Jeho Božieho a slávneho života¹.“² Apoštolská činnosť svätého Pavla reprezentuje „dosahovaný vzor kresťansko – mravnej askézy a hrdinstva, neuspokojoval sa iba týmito duchovnými činmi, ale snažil sa ešte k väčším: majú právo žiť zo zvestovania, predsa len kázal bez nároku na odmenu (bezplatne), aby konal nad svoje povinnosti a tým získal od Boha pochvalu,“³ „ved’ nie je chválou pre mňa, že hlásam Evanjelium, lebo to je moja povinnosť. Beda by mi bolo, keby som nehlásal Evanjelium! Odmenu si zasluhujem len vtedy, keď to konám dobrovoľne; ale ak nevoľky vykonávam zverené mi správcovstvo, akáže je moja odmena? Keď teda hlásam Evanjelium, podávam ho celkom zdarma a nevyužívam práva, ktoré mám pri hlásaní Evanjelia.“⁴

Apoštol Pavol si tak zarábala na chlieb vlastnými rukami. Podľa židovských obyčají mal každý syn ovládať popri svojom hlavnom povolaní aj nejaké remeslo. Apoštol Pavol bol vyučený tkáčskemu remeslu, ktorému sa venoval v obyčajné dni týždňa, okrem soboty, lebo vtedy zvestoval Evanjelium v synagóge^{5,6}. Ako služobník Evanjelia mal nárok na odmenu, ale

¹ Porovnaj Mt 25, 21.

² KORMANÍK, P.: Kresťan a talenty. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 2002, roč. XXV (10), s. 14.

³ Tamže, s. 14-15.

⁴ 1Kor 9, 16-18.

⁵ Pozri Sk 18, 1-11.

⁶ Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: *Skutky svätých apoštolov*. Prešov 1996, s. 196-197.

svojím úsilím a námahou v živote ukázal príklad ostatným. Sám pracoval spolu so svojimi spolupracovníkmi, aby svojou závislosťou od druhých „nepostavili prekážku Christovmu Evanjeliu“^{1,2}

Podľa príkladu apoštola Pavla odmena za prácu v podobe mzdy by mala byť použitá na zabezpečenie všetkého nevyhnutného pre vlastný život, ale súčasne má byť jednou z foriem pomoci tým, ktorí sú v núdzi.³ Apoštol Pavol vo svojom druhom liste ku Korinťanom chváli štedrosť, ktorú napriek svojej chudobe prejavili makedónski kresťania, keď „podľa svojich možností, aj nad možnosť“⁴ boli účastní na dobrotivosti i službe svätým.⁵ K podobnej dobročinnosti a láske i ochote nabáda aj korintských kresťanov. Vyzýva ich k štedrosti a tiež úprimnosti v zbierke, ale varuje pred lakomstvom.⁶ Fundament duchovného života, spasenia a dobrých sociálnych vzťahov vidí apoštol Pavol v láske, lebo „láska je trpezlivá, láska je dobrotivá; nezávidí, nerozčuľuje sa, nemyslí na zlé, neteší sa z neprávosti, ale raduje sa z pravdy. Všetko znáša, všetko verí, všetko dúfa, všetko vydrží“⁷. Každú činnosť je potrebné vykonávať s láskou, lebo „láska učí nemyslieť iba na svoj prospech, ale aj na prospech iných.“⁸ Apoštol Pavol to deklaroval slovami: „Nech nik nehľadá iba na svoje vlastné záujmy, ale aj na záujmy iných“⁹ a na ďalšom mieste: „My silnejší sme povinní

¹ 1Kor 9, 12.

² Pozri ЛОПУХИН А.П.: Толковая Библия 3. Стокгольм 1987, s. 372.

³ Pozri PRUŽINSKÝ, Š., cit. dielo, s. 196.

⁴ 2Kor 8, 3.

⁵ Pozri 2Kor 8, 1-5.

⁶ Pozri 2Kor 9, 5-7.

⁷ 1Kor 13, 4-7.

⁸ PRUŽINSKÝ, Š. – HUSÁR, J., cit. dielo, s. 92-94.

⁹ Flp 2, 4.

znášať slabosti slabých a nehľadať záľubu sami v sebe. Nech sa každý z nás páči blížnemu na jeho dobro a budovanie. Ved' ani Christos nehľadal záľubu v sebe.“¹

Prikázanie lásky má viesť kresťanov k záujmu o blížneho. Tento záujem sa má realizovať snahou pomôcť tomu, kto je v reálnej núdzi a kto si nemôže svoje potreby zabezpečiť sám. Zámerom kresťanskej lásky jednoducho nie je podpora nečinnosti ľudí, ktorí aj keď sa môžu o seba postarať, ale nestarajú sa. Do druhého príchodu Isusa Christa sú všetci ľudia povolaní a vyzvaní k činnosti a nie k nečinnosti. Akékoľvek zanedbávanie relevantných a užitočných pozemských prác a vecí predstavuje nesprávne a protichodné stanovisko vo vzťahu ku eschatologickému cíteniu. Preventívne opatrenia apoštola Pavla k „možným falošným výkladom prikázania lásky a očakávania druhého príchodu Isusa Christa“² obsahuje jeho vyhlásenie: „Kto nechce pracovať, nech ani nejde. Lebo počúvame, že medzi vami niektorí žijú neporiadne, nič nerobia, iba sa zháňajú za zbytočnosťami. Takým prikazujeme a vyzývame ich v Hospodinovi Isusovi Christovi, aby pokojne pracovali, a tak jedli svoj chlieb.“³

V druhom liste Solúnčanom⁴ apoštol Pavol vyslovil túto zásadu: „Kto nechce pracovať, nech ani nejde!“ adresovanú ľuďom, ktorí si mysleli, že v dôsledku skorého druhého príchodu Isusa Christa nie je potrebné pracovať. Apoštol Pavol tu zdôrazňuje povinnosť svedomitej práce. Vyššie spomenutá zásada nestráca na svojej aktuálnosti ani dnes. Predstavuje dôrazne napomenutie, aby ani v súčasnej dobe nedochádzalo zo strany kresťana k sebecké-

¹ Rim 15, 1-3.

² PRUŽINSKÝ, Š. – HUSÁR, J., cit. dielo, s. 96.

³ 2Sol 3, 10-12.

⁴ 2Sol 3, 6-10.

mu zneužívaníu sociálnych vymožeností.¹ Podľa blaženého Feodorita slová „*ten nech neje*“ – apoštol povedal tým, ktorí žijú v nečinnosti, v prázdnote. Tí, ktorí dávajú, nemajú pozeráť na zlé správanie sa dotýčnych, ktorým chcú pomôcť, ale majú im preukazovať štedrosť.² Svedomitý kresťan má konať neprestajne dobré skutky a pomáhať slabým a núdznym.^{3,4}

Apoštol Pavol vyzýva všetkých k tomu, aby ho napodobňovali, slovami: „*Preto vás napomínam: napodobňujte ma!*“⁵, lebo vie, že bol vybraný Isusom Christom, aby všetkým národom kázal tak, aby sa všetci stali „*spoludedičmi a spoluúčastníkmi na zaslúbeniach*“^{6,7}. Apoštol Pavol bol povolaný, aby sa z vôle Isusa Christa stal apoštolom národov, čo vyplýva zo slov Isusa Christa k Ananiášovi, ktorý mal Pavla pokrstiť: „*Chod', lebo on mi je vyvolenou nádobou, aby niesol moje meno pred pohanov aj pred kráľov a pred synov izraelských*“^{8,9}. Existencia človeka je ovplyvnená prácou v tom zmysle, že keď pracuje, dáva jej (existencii) dôstojnosť. Svet, ktorý sa nachádza v dynamickom procese, spĺňa požiadavku pre ľudskú prácu, ktorá práve „*predpokladá dynamický charakter sveta a spoločenského života*“.¹⁰ Zásluhou práce sa človeku ponúka možnosť stať sa „*Božím spolupracovníkom a spolutvorcom*“¹¹ a zároveň možnosť kooperácie s blížnym.

¹ Pozri KNOCH, O.: *První a druhý list Soluňanům*. Kostelní Vydří 2000, s. 69.

² Pozri КАМЕНСКИЙ, Никанор, архиепископ: *Толковый апостол. Том 2*. Москва 2008, s. 666.

³ Pozri 2Sol 3, 13.

⁴ Pozri KNOCH, O., cit. dielo, s. 69.

⁵ 1Kor 4, 16.

⁶ Ef 3, 6.

⁷ Pozri ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie*. Prešov 2007, s. 32.

⁸ Sk 9, 15.

⁹ Pozri ŠAK, Š., cit. dielo, s. 78.

¹⁰ ŽUPINA, M.: *Kresťanská etika v dnešnej a zajtrašej spoločnosti*. Prešov 2005, s. 83.

¹¹ Tamže.

Aj pri práci je eventuálny výskyt extrémnych pohľadov. Ide o taký nesprávny prístup, kedy „*vernosť práci od prehnanej a nadmernej starostlivosti vzdáľuje človeka od viery v Boha a Jeho prozreteľnosť*“^{1,2}, pri ktorom je nutné uvedomiť si fakt, že „*človek nežije preto, aby pracoval, ale pracuje preto, aby žil.*“³ Podľa učenia Cirkvi tou najvyššou aktivitou a činnosťou pre človeka je modlitba, pretože cez ňu je človek vyzdvihovaný k Bohu a modlitba spätne dáva človeku ako osobe pravú hodnotu. Z toho vyplýva, že najprv zaujíma prvú pozíciu modlitba, až potom práca.⁴ Práca v pravoslávnej tradícii „*zostala pevne podriadená askéze a modlitbe*“.⁵ Netreba zabúdať ani na významné spolupôsobenie Božej milosti, bez ktorej človek nemôže nič robiť.^{6,7}

V súlade s kresťanským učením práca má aj iný cieľ a to spoločenský. Jej cieľom nie je iba nadobúdanie materiálnych potrieb, ale usiluje sa aj o „*askézu v láske.*“⁸ Svoj najvyšší cieľ nachádza „*v preukázaní služby a nezištnej pomoci blížnemu.*“⁹

Povolanie kresťana a jeho práca majú viesť ku zdokonaľovaniu sa v Christu. Veriaci človek má vykonávať svoje povolanie tak, aby pracoval „*ako Pánovi, a nie ľuďom*“.¹⁰ Vtedy jeho práca nadobúda „*svoje pravé miesto*

¹ Porovnaj Mt 6, 24-34.

² ŽUPINA, M., cit. dielo, s. 84.

³ Tamže.

⁴ Pozri tamže, s. 85.

⁵ Tamže.

⁶ Porovnaj Ef 2, 10; 3, 20; Flp 2, 13 atď.

⁷ Pozri *Nový biblický slovník*. Red. J. D. Douglas. Praha 1996, s. 811.

⁸ ŽUPINA, M., cit. dielo, s. 86.

⁹ Tamže.

¹⁰ Kol 3, 23.

*v perspektíve lásky a modlitby a vytvára sa tým možnosť pre symbolické chápanie práce, kde nie je podstatná forma práce, ale jej význam a cieľ.*¹

Všetci tí, ktorí môžu pracovať a ktorým nebráni žiadna prekážka pre konanie práce, by sa mali usilovať a venovať práci v súlade s Božou vôľou. Veď každá poctivá práca prináša Božie požehnanie². Práca šľachtí človeka. Mala by byť prirodzeným elementom v jeho živote. Nech napomenutia a živý príklad apoštola Pavla sa stanú súčasťou života všetkých tých ľudí, ktorí milujú Boha a blížneho a túžobne sa snažia túto svoju lásku k Nemu prejavovať cez konkrétne skutky. Práca prináša svoje plody. Jej zámerom nemá byť egoisticky účel, ale má poslúžiť na blaho všetkým. Radosť, ktorú pociťuje pracujúci z konkrétneho druhu práce, ktorou sa zaoberá, opätovne cítia a vnímajú aj ostatní. Boh obdaroval človeka mnohými krásnymi darmi. Každá osoba je jedinečná, a rovnako tak sú jedinečné a originálne jeho prínosy pre spoločnosť vyplývajúce z jeho aktívneho pôsobenia tu na Zemi.

Zoznam bibliografických odkazov:

BALOGOVÁ, B. (ed.): *Úvod do sociálnej práce pre sociálnu a charitatívnu službu*. 2. vydanie. Prešov 2006. ISBN 80-8068504-5.

Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy. Londýn 1979. ISBN 0-564-03222-0.

Biblický slovník. Red. J.-J. Allmen a kol. Praha 1987.

Biblický slovník. Red. A. Novotný. Praha 1953.

Cesta k Bohu. Biblický katechizmus pravoslávneho kresťana. Tesaloniky 1994.

Les fondements de la doctrine sociale. Paris 2007. ISBN 978-2-204-08567-0.

¹ ŽUPINA, M., cit. dielo, s. 87.

² Pozri Ž 64, 10-14 (*Septuaginta*, cit. dielo, s. 65-66).

- КАМЕНСКИЙ, Никанор, архиепископ: *Толковый апостол. Том 2.* Москва 2008. ISBN 978-5-485-00202-2.
- KNOCH, O.: *První a druhý list Soluňanům.* Kostelní Vydří 2000. ISBN 80-7192-439-3.
- KORMANÍK, P.: Kresťan a talenty. In: *Pravoslávny teologický zborník.* PU v Prešove, PBF 2002, roč. XXV (10). ISBN 80-8068-166-X, s. 7-15.
- ЛОПУХИН А.П.: *Толковая Библия 3.* 2 издание. Стокгольм 1987.
- Nový biblický slovník.* Red. J. D. Douglas. Praha 1996. ISBN 80-85495-65-1.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Listy sv. apoštola Pavla I. List Rimanom.* Prešov 1982.
- PRUŽINSKÝ, Š.: *Skutky svätých apoštolov.* 1. vydanie. Prešov 1996. ISBN 80-967655-2-3.
- PRUŽINSKÝ, Š. – HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce.* 1. vydanie. Prešov 2006. ISBN 80-8068-547-9.
- Septuaginta.* Stuttgart 1979. ISBN 3 438 05121 4.
- Slovník sociální práce.* Red. O. Matoušek. Praha 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- Sociologický slovník.* Red. J. Jandourek. Praha 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- Sväté Písmo Starého i Nového Zákona.* Trnava 1996.
- ŠAK, Š.: *Počiatky kresťanskej misie.* 1. vydanie. Prešov 2007. ISBN 978-80-8068-661-1.
- ŠAKOVÁ, E.: *Evanjeliové cnosti v živote pravoslávneho kresťana.* 1. vydanie. Prešov 2001. ISBN 80-8068-042-6.
- Výkladový slovník odborných výrazov používaných v psychológii.* Red. L. Strmeň – J. CH. Raiskup. Bratislava 1998. ISBN 80-88778-69-7.
- ŽUPINA, M.: *Kresťanská etika v dnešnej a zajtrajšej spoločnosti.* 1. vydanie. Prešov 2005. ISBN 80-8068-287-9.

VZŤAH K VRCHNOSTI PODĽA APOŠTOLA PAVLA

Alexander CAP

Dnešný kresťan, ktorý má možnosť sledovať politiku, v dobe plnej politických prechmatov, káuz, nezmyselných vojen, tunelovania, finančnej celosvetovej krízy a pyramídových finančných hier na Wall Street, keď sa o politikoch zväčša rozpráva iba negatívne, ale mnohí ľudia sa k nim obracajú s nádejou, že dokážu vyriešiť aktuálne svetové a celospoločenské problémy, je nutné si pripomenúť biblický pohľad na vládnutie ľudí.

Zväčša poznáme, čo sa rozpráva bežne medzi ľuďmi, „čo sme si zvolili to máme“, „čo sme si zaslúžili, to máme“ alebo „aká je morálna úroveň národa, taká istá je aj úroveň politikov“. Dost často sa ľudovo hovorí o politike ako o „pánskom huncútstve“. Demokracia, ktorú dnes máme, si mnohí zamieňajú za anarchiu. Dokonca aj známy výrok Winstona Churchila¹, britského predsedu vlády (1951-1955), keď sa vyjadril, že „demokracia je zlý systém, ale nič lepšie ľudstvo zatiaľ nevymyslelo“, jasne svedčí o charakteristike tohto systému, v ktorom sa učíme žiť. Ozývajú sa však aj tvrdšie hlasy niektorých duchovných autorít, ktorí, vidiac okolo čo sa deje, tento systém nazývajú „demonokraciou“, t. j. systémom, ktorý „postupne ovláda diabol“. Niekedy sa zdá, že tento „nový“ politicko-hospodársky systém je skôr akousi „otrokocraciou“, pretože človek sa stáva ekonomickým otrokom a behá z jednej práce do druhej, aby vôbec nejako uživil rodinu.

¹ 1874-1965 britský politik, ktorý bol v r. 1953 ocenený Nobelovou cenou za literatúru a to za celoživotné historické a biografické dielo a rečnícke výkony na obranu najvyšších ľudských hodnôt – pozri Ing. PAULÍČKA, I.: *Všeobecný encyklopedický slovník G-L*. Bratislava 2005, s. 323.

Do Európskej ústavy dostať termín „kresťanstvo“ je veľkým problémom. Vychádzajú sa tlaky zo strany kresťanských politikov. Kresťanské hodnoty sa v dnešnej spoločnosti degradujú¹, zosmiešňujú² sa a prekrúcajú Božie prikázania ako zastarané. Útoky na Cirkev sú takmer dennou súčasťou televíznych správ a bulváru, keď sa zväčša poukazuje na „kauzy cirkevných predstaviteľov tej či onej Cirkvi,“ hoci niekedy sú aj z časti pravdivé, pretože neomylní a dokonalí biskupi a kňazi neexistujú. S obdivom sa v poslednom čase rozpráva o homosexuáloch ako o veľmi citlivých, milujúcich, vystatujúcich sa svojou orientáciou³, avšak o normálnych heterosexuáloch, ktorí žijú v riadnych, Cirkvou požehnaných manželstvách, starajúcich sa o svoje rodiny a deti, obetujúcich sa až tak, že sú ochotní ísť za prácou do zahraničia, aby užívali svojich najbližších, o tých sa pomaly v pozitívnom zmysle ani nehovorí. Pretože nie sú In – zvláštni.

Naša miestna Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na Slovensku je apolitická a neuprednostňuje žiadne konkrétne politické systémy, i keď v dvojtisícročnom vývoji Cirkvi by sa mohlo zdať, že monarchia, kde bola

¹ Skromnosť a česťnosť je z pohľadu médií a filmových hrdinov prezentovaná a chápaná najmä mladšou generáciou skôr ako neschopnosť a nešikovnosť ako sa dostať k peniazom. Aj keď príslovie „komu sa nelení tomu sa zelení“ hovorí o ľudskej pracovitosti a usilovnosti, neznamená to, že človek môže robiť hocičo len, aby bol bohatý a slávny.

² Nedávny komentár médií, keď sa pápež Benedikt obrátil s výzvou dodržiavania prikázania NEZABIJEŠ pre vodičov, bol vyjadrený niektorými vodičmi, že čo sa má Rímskokatolícka cirkev miešať ešte aj do cestnej premávky. Samozrejme, že pápež vyzýval svojich veriacich - vodičov kresťanov, aby toto prikázanie aplikovali dodržiavaním rýchlosti na cestách a ohľaduplnou jazdou. Išlo o aktualizáciu starobylého prikázania na dnešnú dobu, ktoré, samozrejme, nebolo správne pochopené.

³ Lepšie povedané sexuálnou úchylkou, ktorá bola kedysi v rámci chorôb riadnou diagnózou a ľudia sa mohli riadne liečiť. 1. 1. 1993 bol na nátlak homosexuálne cítiacich aktivistov vylúčená z 10. edície Medzinárodnej klasifikácie chorôb. Cirkevný termín, ktorý biblicky definuje tento hriech, je sodomia. Rozšírenie pohlavnej zvrátenosti v Sodome a Gomore boli príčinou zániku týchto biblických miest; pozri 1Mjž 19, 1-29.

patričná symfónia medzi duchovnou a svetskou mocou, bola optimálnym politickým zriadením s jasne vymedzenými hranicami jej pôsobnosti pre Cirkev a štát, keď na čele štátu bol panovník - kresťan. Žiaľ, objavujú sa v poslednom čase aj takéto názory, ktoré sa snažia dogmatizovať monarchiu ako jediný Bohom požehnaný politický systém, ale tento názor je tendenčný, subjektívny a nikdy nebol oficiálnym názorom Cirkvi.

Nechceme bližšie rozoberať totalitné režimy (fašizmus, socializmus), na čele ktorých často stáli schopní, reprezentatívni, zdatní orátori, avšak vnútorne išlo o „duševne chorých, patologicky podozrievavých a moci-
chtivých diktátorov,“¹ ktorí sa sami nechali uctievať ako pozemskí bohovia. Až po uchvátení moci sa prejavili takí, akí vo svojej podstate sú. Takíto ľudia zapríčinili obrovské duchovné i materiálne škody Cirkvi a kresťanstvu, ktoré považovali za prekážku k naplneniu ich plánov a často utopistických predstáv. Nepozerajúc na to, že v niektorých prípadoch, keď im to vyhovovalo,² sa aj odvolávali na Boha, Cirkev či Bibliu.

¹ Išlo o predchodcov Antichrista. Antichrist podľa učenia Cirkvi získa moc na konci sveta tým, že sa stane „celosvetovým“ prezidentom a „falošným Mesiášom“, oklame mnohých a následne bude bojovať proti Christovej Cirkvi a na Zemi sa pokúsi „obsadiť“ miesto, ktoré patrí výlučne Christovi.

² Nemeckí vojaci v druhej svetovej vojne mali na vojenskom opasku heslo „Gott mit uns“ - „Boh s nami“ Po patrične ideologickej príprave a „vymývaní mozgov“ išli mnohí vojaci oduševnene na boj proti najväčším nepriateľom germánstva – socializmu, židovstvu, slovanstvu, mysliac si, že konajú správne a pre národ dobre. A. Hitlera niektoré historické pramene definujú ako špiritistu, satanistu a zakladateľa neogermánskeho pohanského náboženstva. Na druhej strane socialistické heslo „Kto nepracuje, nech nejde“ bolo prepožičané od sv. apoštola Pavla: „*Ak niekto nechce pracovať, nech ani nejde*“ (2Tes 3, 10) . Morálny kódex budovateľa komunizmu sa akosi priveľmi podobal Mojžišovmu Dekalógu s tým, že mal desať bodov a len meno Boh a Cirkev sa tam nespomínalo. Napr. taliansky fašistický diktátor B. Mussolini ešte ako mladý sa zaoberal Jánom Husom, avšak v osobnom živote si neberie príklad z jeho viery, ale obdivuje ho „iba ako kacíra, rebela a buriča“, ktorý sa nebál postaviť proti Rímskokatolíckej cirkvi, ktorú nazýva „stará vlčica“. Hoci správne poukazuje na jeho duchovné postoje, ktoré ho viedli ku kritickým postojom, skúma tohto významného kňaza a majstra Jána iba z intelektuálneho hľadiska. Pritom jeho matka bola veľmi

Na druhej strane musíme pripomenúť súčasný legislatívny stav, keď vláda na Slovensku zabezpečuje finančné pôžitky všetkým kňazom riadne registrovaných cirkví a čiastočne vykryva aj chod ústredia. Taktiež treba vyzdvihnúť riešenie majetkového vysporiadania medzi Gréckokatolíckou a Pravoslávnou cirkvou pod číslom 211/1990 Zákonného opatrenia SNR, ktoré bolo definitívne završené r. 2000 podpísaním Slávnostnej dohody. Vďaka finančným prostriedkom štátu a tiež za pomoci veriacich a správcov konkrétnych cirkevných obcí máme vlastné chrámy a farské budovy. Preto je nutné poukázať na to, že aj medzi politikmi sa nachádzajú ľudia, ktorí sú ochotní pomôcť a podať pomocnú ruku. Biblický citát, ktorý často pri bohoslužbách spievame, a to: „Nenadijajte sja na kňazi ľudstiji v nichže niš spasenija“, t. j. *„Nespoliehajte sa na kniežatá, ani na ľudí vôbec, oni pomôcť nemôžu“*¹ je nutné tento verš chápať v kontexte obdobia, keď bol napísaný. Je pravda to, že v Starom Zákone nachádzame zmienky o tom, keď sa vládni predstavitelia v krízových situáciách viac spoliehali na politické schopnosti a diplomáciu ako na Boha, a preto boli kritizovaní prorokmi. Okupáciu vlastného štátu inými mocnejšími imperátormi považovali za dôsledok nedodržania Božích prikázaní a nevernosti jedinému Bohu. Na druhej strane však

zbožná katolíčka, avšak antiklerikálny postoj si osvojil podľa všetkého najmä od svojho otca a neskôr aj od svojich priateľov, ktorý v podstate celý život rozvíjal – pozri HELAN, P.: Duce a kacíř. Literární mládí Benita Mussoliniho a jeho kniha „Ján Hus, muž pravdy“, Brno 2006.

¹ Ž 146, 3 – Skupina žalmov 145-150 sú oslavné piesne, ktoré sú venované Bohu za to, že sa postaral o židovský národ. Ďakujú Mu za oslobodenie židov zo zajatia, za obnovenie jeruzalemského chrámu, obnovenie izraelskej národnosti a svojbytnosti. Tieto ospevné žalmy boli napísané v období vybudovania druhého chrámu (6. stor. pr. Chr.) a obnovenia Jeruzalema, pričom obracali svoju nádej predovšetkým na Boha, ku ktorému sa obracali na podnet prorokov, aby mohli šťastne žiť po návrate z babylonského zajatia. Človek je slabý a jeho život krátky, a preto sa treba spoliehať na mocného a vždy existujúceho a nekonečného Boha. LOPUCHIN, A.: *Tolkovaja Biblija*, T. 1, Moskva 2004, s. 893.

nachádzame aj politické osobnosti, ktoré pomohli židom k návratu do svojej vlasti z babylonského zajatia. Názorným príkladom je perzský kráľ Kýros¹. Tento príklad jasne svedčí o tom, že Boh si môže vyvoliť človeka aj z pohan-ského prostredia a ten svojím nariadením môže pomôcť Božiemu národu. Taktiež Bileám, ktorý mal pôvodne prekliat izraelský národ, ho nakoniec na Boží príkaz požehnal.²

„Každý nech sa poddá vyššej moci, lebo niet moci, ktorá by nebola od Boha. A tie, čo sú, ustanovil Boh. Kto sa teda protiví vrchnosti, protiví sa Božiemu poriadku. A tí, čo sa protivia, sami si privolávajú odsúdenie. Lebo vladárov sa nemusí báť ten, kto robí dobre, ale ten, kto robí zle. Chceš sa nebáť moci? Rob dobre a dostaneš od nej pochvalu. Ved' ona je Božou služobníčkou pre tvoje dobro. Ale ak robíš zle, potom sa boj, lebo nie nadarmo nosí meč. Je Božou služobníčkou, vyko-návateľkou hnevu na tom, kto robí zle. Preto sa treba podriaďiť, a nielen zo strachu pred hnevom, ale aj kvôli svedomiu. Preto platíte aj dane, lebo tí, čo ich vyžadujú, sú

¹ „V prvom roku perského kráľa Kýrosa – aby sa naplnilo slovo Hospodinovo, povedané ústami Jeremiášovými, – povzbudil Hospodin ducha perzského kráľa Kýrosa, a ten po celom svojom kráľovstve dal rozhlásiť a aj písomne oznámiť: Takto hovorí perzský kráľ Kýros: Boh nebies, Hospodin, dal mi všetky kráľovstvá zeme a prikázal mi vybudovať Mu dom v Jeruzaleme, v Judsku. Kto je medzi vami zo všetkého Jeho ľudu, nech bude s ním jeho Boh a nech ide do Jeruzalema v Judsku a nech buduje dom Hospodina, Boha izraelského. To je Boh, ktorý je v Jeruzaleme. Každého, kto zostal na ktoromkoľvek mieste, kde sa zdržuje ako cudzinec, nech tamojší ľudia podporia striebrom a zlatom, imaním a dobytkom, aj dobrovoľnou obeťou na Boží dom, ktorý je v Jeruzaleme“ (Ez 1, 1-4).

² „Z Aramu ma priviedol Bálák, z vrchov Východu moábský kráľ: Pod' a prekľaj mi Jáкова, pod' a zloreč Izraelu! Čo mám ja preklínať, keď Boh nepreklína: čo mám ja zlorečiť, keď Hospodin nezlorečí? Lebo z vrcholca skál vidím, a z pahorkov sa naň dívam. Hľa, ľud bude osobitne bývať, a nebude sa počítať k pohanom. Kto spočíta prah Jákovov a počet štvrtiny Izraela? Kiež by som zomrel smrťou spravodlivých, kiež je môj skon ako jeho! Tu Bálák povedal Bileamovi: Čo si mi to vykonal? Priviedol som ťa preklínať mojich nepriateľov a hľa, ty si ich stále žehnal. On odpovedal: Či nesmiem verne vyrozprávať to, čo mi Hospodin vložil do úst?“ (4Mjž 23, 7- 12).

*Boží služobníci. Dávajte každému, čo ste dlžní: komu daň, tomu daň, komu clo, tomu clo, komu bázeň, tomu bázeň, komu česť, tomu česť“.*¹

Apoštol Peter² vhodne dopĺňa vyššie spomenuté slová a dáva pre kresťanov usmernenie ohľadne postoja k svetskej vláde, ktoré je takmer totožné s tým, ktoré dáva aj apoštol Pavol. Podobne dopĺňa tento názor aj apoštol Títus³.

Apoštol národov učí kresťanov, aký majú mať vzťah k vláde, politikom, pretože pohanskú vládu si židia príliš nectili a dúfali, že Mesiáš ich zbaví tejto „bezbožnej a polyteistickej“ nadvlády, ktorou veľmi pohrdali. Predtým než sa pokúsime o bližšie vysvetlenie slov apoštola Pavla, treba sa obzrieť, aký vzťah k politickým predstaviteľom zaujal Christos.

¹ Rim 13, 1-7.

² „Kvôli Pánovi sa podriad'ujte každej ľudskej ustanovizni: či už kráľovi ako najvyššiemu, alebo miestodržiteľom ako tým, ktorých on posielal trestať zločincov a chváliť dobrých. Lebo to je Božia vôľa, aby ste robili dobre, a tak umlčali nevedomosť nerozumných ľudí, ako slobodní, ale nie takí, čo slobodu majú za prikrývku zloby, ale ako Boží služobníci“ (1Pt 2, 13-15). Aby sme pochopili predchádzajúce slová apoštola Petra, musíme ich vidieť v kontexte, preto Peter píše: „Milovaní, prosím vás ako cudzincov a pútnikov: zdržajte sa telesných žiadostí, ktoré bojujú proti duši. Vaše správanie medzi pohanmi nech je vzorné, aby videli vaše dobré skutky a v deň navštívenia oslavovali Boha práve za to, z čoho vás osočujú ako zločincov“ (1Pt 2, 11-12). Iba cnostný a bohabojný život kresťanov, ktorý je vzdialený telesným rozkošiam a pozemským slastiam, môžu priviesť pohanov k tomu, že obvinenia na kresťanov sú vymyslené a vykonštruované. Nepriateľský postoj pohanov ku kresťanom mohli zmeniť iba kresťania svojim osobným príkladom. Blažený Teofilakt hovorí, že ak pohania začínajú skúmať život kresťanov a pochopia, aký v skutočnosti je, začínajú sa hanbiť za svoje skutky a takýmto spôsobom oslavujú Boha“ LOPUCHIN, A.: *Tolkovaja Biblija*. T. 3, s. 275.

³ „Pripomínaj im, aby sa podriad'ovali panovníkom a vrchnostiam, aby ich poslúchali a boli pripravení na každý dobrý skutok“ (Tit 3, 1). Sv. apoštol adresuje svoje slová obyvateľom Kréty, ktorí boli veľmi náchylní k vzburám proti vrchnosti. Preto, keď spomína „dobré skutky“, myslí tým podriaďovať sa vrchnosti vo všetkom, čo je dobré, pokiaľ to nie je v rozpore s Božími prikázaniami. Na druhej strane nás sv. apoštol nabáda k všetkým dobrým a užitočným spoločenským akciám a aktivitám a dáva nám svoje požehnanie na všetko dobré, napr. v umeleckom alebo vedeckom smere LOPUCHIN, A.: *Tolkovaja Biblija*. T. 3, s. 424. V liste k Filipanom nás sv. apoštol Pavol nabáda: „Napokon, bratia, myslite na všetko, čo je pravdivé, čo je cudné, čo je spravodlivé, čo je mravne čisté, čo je milé a čo má dobrú povest', čo je cnostné a chválitebné! Robte to, čo ste sa naučili, prijali, počuli a videli na mne! A Boh pokoja bude s vami“ (Flp 4, 8-9).

Politický mesianizmus bol v čase pôsobenia Isusa Christa veľmi silný a aj to bol jeden z dôvodov, prečo vyvolený národ vďaka svojim náboženským a duchovným vodcom odmietol Syna Božieho. Isus Christos, keď sa vyjadril, že Jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta, tak tieto slová mali problém pochopiť nielen mocichtivý kráľ Herodes, ale aj veľkňaz a duchovní vodcovia Izraela, ktorí zastávali významné postavenie v spoločnosti. Na druhej strane treba poukázať na slová, ktoré povedal sv. Ján Krstiteľ a Isus Christos: „Robte pokánie, lebo sa priblížilo nebeské kráľovstvo“¹ a tiež „Kráľovstvo Božie je medzi vami“². Novozákonná Cirkev začína svoje slúženie v päťdesiaty deň po Christovom vzkriesení, keď na ňu zostúpil Svätý Duch. Nikdy však nešlo o akúsi pozemskú inštitúciu, ktorá túži po akejsi svetskej moci, ale ktorá mala mocou milosti Božej odpúšťať hriechy a viesť svojich členov k duchovnému napredovaniu. Avšak aj v Cirkvi sú predstavení, pretože je tu hierarchická postupnosť (biskup, kňaz, diakon, laik).

Keď sa Christos vyjadril, že treba dať „cisárovi, čo je cisárovo“,“³, t. j. platiť

¹ Mt 3, 2; 4,17.

² Lk 17, 21.

³ „Vtedy farizeji odišli a radili sa, ako by Ho podchytili v reči. Poslali k Nemu svojich učeníkov a herodiánov so slovami: „Učiteľ, vieme, že vždy vravíš pravdu a podľa pravdy učíš Božej ceste. Neberieš ohľad na nikoho, lebo nehľadáš na osobu človeka. Povedz nám teda, čo si myslíš: Slobodno platiť cisárovi daň, či nie?“ Ale Isus poznal ich zlomyseľnosť a povedal: „Čo ma skúšate, pokrytci?! Ukážte mi daňový peniaz!“ Oni mu podali denár. Spýtal sa ich: „Či je tento obraz a nápis?“ Odpovedali mu: „Cisárov.“ Tu im povedal: „Dávajte teda, čo je cisárovo, cisárovi, a čo je Božie, Bohu“. Keď to počuli, zadívali sa, nechali Ho a odišli“ (Mt 22, 15-22, porovnaj Mk 12, 13-17). Platenie daní bolo v tom čase veľkým problémom, pretože židia po obsadení Judey od r. 63 pr. Chr. platili Rímu tieto dane. Platenie dane pohanskej vláde bolo v rozpore s myšlienkou teokracie, t. j. že Boh je najvyšší vládca v Izraeli a kráľ je iba jeho nástroj.

Práve tento názor horlivo uplatňovali zéloti, tzv. radikálni odporcovia rímskej vlády, ktorí, ako udáva Jozef Flávius (Židovské starožitnosti 18, 1.6), mali obrovskú lásku k slobode a za svojho najvyššieho vládcu považovali iba Boha. Farizeji platili túto daň s odporom. Boh nie je konkurentom štátu a teologická otázka bola zadaná z politických dôvodov. Preto Christos na ňu odpovedá „diplomatsky“, ale pravdivo. LIMBECK, M.: *Evangelium sv. Marka*. Karmelitánske nakladatelství Kostelní Vydří 1997, s. 159-160. Christos sa nenechal oklamať lichôtkami, ale

mu dane bola to z pohľadu farizejov a saducejov jasná sabotáž všeobecne zaužívaného názoru, ktorý prevládal v tom čase v Izraeli a určite bol zaradený ako nelojálny občan k „politickým“ kolaborantom, ktorí podporujú okupáciu Izraela rímskymi vojskami. Neskôr, pri obvinení pred Pilátom, sa však už vyzdvihovala iná verzia a to, že nabáda proti rímskym náladám a sám uzurpuje na najvyššie mocenské posty¹. Samozrejme, že išlo o úplné prekrútenie slov, ktoré Isus pôvodne povedal. Taktiež bolo vyzdvihnuté slovo kráľ, aby sa s politickým trúfalcom bolo nutné zaoberať, pričom termín

odhaľuje neúprimnosť pýtajúcich sa, preto dáva odpoveď všeobecnú, ktorá sa dá všelijako vysvetliť aj pochopiť. Slová „cisárovo cisárovi“ a „Božie Bohu“ sa môžu chápať aj ako „ber rovnako vážne (ak nie vážnejšie) plnenie svojich záväzkov voči Bohu podobne ako berieš plnenie svojich záväzkov voči rímskej vláde a jej miestnym predstaviteľom. Môže sa to tiež chápať, že povinnosti človeka voči Bohu sú dôležitejšie než povinnosti voči cisárovi. Z uvedeného vzniká „dilema“, kto je najvyšším vládcom v Izraeli: je to rímsky cisár, alebo Boh, keď sa hovorilo o teokracii? Pravdepodobne v istých častiach Rímskej ríše sa objavoval tlak na poddaných, aby uctievali cisára ako boha, a to už bolo v priamom rozpore s náboženským presvedčením židov. Donahue, J. R., Harrington, D. J.: *Evangelium podle Marka*. Karmelitánskej nakladatelství Kostelní vydří 2005, s. 351-353. Vyššie uvedený evanjeliový text (Mt 22, 15-22; Mk 12, 13-17) poukazuje na autonómiu civilnej moci a oddelení náboženskej a svetskej sféry. I napriek tomu, že kresťanstvo neuprednostňuje žiadne politické zriadenie, žiadna moc „cisára“ nemá prednosť pred láskou k Bohu a k bližným (Mk 12, 28-34). Bohatstvo a dvojzmyselnosť textu i napriek tomu ako aj rôznorodých novozákonných prístupov nabáda k opatrnému používaniu tohto textu, ktoré niektorí autori považujú za prejav ranokresťanského prístupu k otázkam vzťahu „cirkvi a štátu“. Odlišný postoj voči Rímskej ríši nachádzame v Zjavení sv. Jána, kde sa podáva odpudivý popis cisára ako šelmy (Zj 13, 17) a Ríma ako prostitútky, ktorá je nazvaná ako nový Babylon (Zj 14, 8; porov. Zj 17, 1-18). Nevieška zahynie, ale šelma zostane ďalej. Dokazuje to, že nestelesňuje iba Rím, ale všetky vlády počas dejín, ktoré sa stavali proti Bohu, pozri HERIBAN, J.: *Sväté Písmo Starého i Nového Zákona*. Trnava 1996, s. 2595.

Práve vyššie spomenutým Isusovým výrokom si herodiáni, ktorí boli viac politickou ako náboženskou stranou, mysleli, že patrioti odmietnu a nebudú nasledovať Christa. Vieme, že židia na svojich minciach – šekeloch nikdy neznázorňovali tváre kráľov v zmysle Božích prikázaní - „neučiníš si modlu“, ale iba náboženské symboly, ako napr. nádobu s mannou alebo Áronovu palicu. Naproti tomu rímske dináre v čase panovania imperátora Tibéria mali na jednej strane mince podobizeň cisára s názvom TI CAESAR DIVI AVG F AVGUSTUS, t. j. Tibérius cisár, syn božského Augusta, Augustus, a na druhej strane mince bol nadpis PONTIF MAXIM. LOPUCHIN, A.: *Tolkovaja Biblija*. T. 3. Peterburg 1911-1913, s. 342-343.

¹ „Tu celé zhromaždenie vstalo, odviekli ho k Pilátovi a začali Naňho žalovať: Tohto sme pristihli, ako rozvracia náš národ, zakazuje platiť dane cisárovi a tvrdí o sebe, že je Mesiáš, kráľ“ (Lk 23, 1-2).

Mesiáš bol skôr termínom nábožensko-politickým, než politickým¹. V tom čase vznikli i problémy s istým Judom Galilejským,² ktorý sa vzbúril proti zotročeniu vyvoleného národa a to vďaka plateniu daní Rimanom. Táto vzburá bola veľmi kruto potlačená a samotný vodca, ktorý sa vydával za mesiáša, bol popravený. Obraz a nápis na minci, ktorú Isusovi dali, mali upozorniť farizejov na skutočný právny stav ich vlasti. Mali si uvedomiť, komu sú politicky podriadení. Všeobecná odpoveď Isusova o plnení povinností voči štátu svedčí o tom, že štát a jeho predstavitelia i podľa Božieho zákona oprávnené žiadajú od podriadených poslušnosť a dane. Podľa Isusových slov však nijaké ľudské ustanovenie nemôže zrušiť Božie požiadavky, lebo Boha máme poslúchať viac ako ľudí³. Vieme ako v Izraeli v tom čase nenávideli všetci colníkov, ktorých považovali za kolaborantov, a to iba preto, že vyberali dane pred vstupom do mesta a tieto financie (dane) končili v rukách Rimanov. Veľmi prísne však vyžadovali vyberači chrámovej dane

¹ JOHNSON, L.: *Evangelium podle Lukáše*. Karmelitánske nakladatelství Kostelní Vydří 2005, s. 378. Išlo o ohováranie a prekrúcanie Isusových slov, že je proti plateniu daní, a keď poukazuje, že je Synom Dávidovým, ktorého trón je po pravici Boha, čiže neuplatňuje si nejaké vladárske pozemské ambície. MULLER, P. G.: *Evangelium sv. Lukáše*. Karmelitánske nakladatelství Kostelní Vydří 1998, s. 163. Je pravda, že Christos založil Cirkev, ktorá pôsobí na zemi, avšak už samotným apoštolom, keď im umyl nohy, ukázal, že kňazská služba je skutočne službou iným.

² Bližšie o tejto vzbure hovorí Gamaliel: „Lebo prednedávnom povstal Teudas a hovoril, že on je niekým, a pridalo sa k nemu okolo štyristo mužov. No zabili ho a všetci, čo mu verili, boli rozprášení a zničení. Po ňom v dňoch súpisu povstal Júda Galilejský a strhol za sebou ľud. Aj on zahynul a všetci jeho stúpenci sa rozprchlí“ (Sk 5, 36). Podľa všetkého išlo o vzbúrencov, ktorí sa vzbúрили na konci panovania Herodesa Veľkého (r. 4 po Chr.) alebo krátko po jeho smrti. Odborníci riešia otázku (LOPUCHIN, A.: *Tolkovaja Biblija*. T. 3. Dejanija apostolov, s. 43), či obaja vyššie menovaní buriči používali meno Teudas.

³ Slová, ktoré zo Svätého Písma zacitujeme, povedali sv. apoštoli Peter a Ján pred veľradou, zákonníkom, farizejom a veľkňazom potom, čo hlásali Evanjelium zmŕtvychvstalého Christa. „Posúďte, či je správne pred Bohom vás poslúchať viac ako Boha“ (Sk 4, 19).

od Petra, aby Isus platil daň¹.

Pri samotnom výsluchu, keď Pilát sa obrátil k národu a pýtal sa: „*Vášho kráľa mám ukrižovať?!*“ *Veľkňazi odpovedali: „Nemáme kňaza, iba cisára“*². Ak bolo treba odsúdiť Christa, vtedy boli aj najvyšší duchovní predstavitelia ochotní diplomaticky a na istý čas uznať prvenstvo rímskeho cisára a vôbec si pritom nespomenuli na kráľa Herodesa, keďže ten nemohol vykonať trest smrti. Synedrion mohol odsúdiť na smrť, avšak s rozsudkom sa musel stotožniť najvyšší rímsky predstaviteľ v Palestíne a následne ho rímski vojaci aj zrealizovali.

Slová, ktoré adresoval sv. apoštol Pavol mladej rímskej Cirkvi chcel podľa sv. Jána Zlatoústeho zdôrazniť, že Christos ustanovil svoje prikázania

¹ „Keď prišli do Kafernauma, pristúpili k Petrovi vyberači dvojdrachmy a povedali: „Váš učiteľ neplatí dvojdrachmu?“ On vravel: „Platí.“ Keď potom vošiel do domu, Isus ho predišiel otázkou: „Šimon, čo myslíš? Od koho vyberajú pozemskí králi poplatky a dane? Od svojich synov, či od cudzích?“ On odpovedal: „Od cudzích.“ A Isus mu povedal: „Synovia sú teda oslobodení. Ale aby sme ich nepohoršili, choď k moru, hod' udicu a rybu, ktorá sa chytí prvá, vezmi, otvor jej ústa a nájdeš statér. Vezmi ho a daj im za mňa i za seba“ (Mt 17, 24-27). Ak by Christos a Jeho učeníci odmietli platiť chrámovú daň, židia by ich už nepovažovali za židov. Deti kráľov však neplatili dane, ktoré boli použité na udržiavanie kráľovských budov, a preto aj Boží Syn nemusel platiť chrámovú daň, pretože jeruzalemský chrám bol Božím, t. j. Jeho domom. Po zničení jeruzalemského chrámu v r. 70 po Chr. ako udáva Jozef Flávius (Bell 7, 218), Rimania nezrušili platenie dane, ale vybrali pol šekelu na chrám Jova Kapitolského v Ríme. HARRINGTON, D.: *Evangelium podle Matouše*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2003, s. 290-291. Chrámovú daň platili bohatí i chudobní rovnako a dokonca aj židia žijúci v diaspore mimo Palestíny. Povinnosť platiť sa vzťahovala na mužov, ktorí dosiahli vek 20 rokov, a financie sa použili pre podporu Jeruzalemského chrámu. Po zničení Jeruzalemského chrámu r. 70 po Chr. ako udáva Lopuchin (Tolkovaja Biblija, T. 3, s. 288-289) zneužili Rimania tieto financie na podporu pohanského chrámu Jupitera Kapitolského v Ríme.

² Jn 19, 12-16. Každý, kto je poverený zodpovedným úradom, musí Bohu účtovať, či verne a svedomite vykonával svoje povinnosti a či nezneužil svoje práva. Židia, najmä ich predstavitelia, majú väčšiu vinu než Pilát, lebo mohli a mali vedieť, kto je Isus. Pilát už predtým cítil akýsi vnútorný nepokoj alebo obavu, že napriek presvedčeniu o Jeho nevine dal Christa týrať ako zločinca. Teraz však, keď počul, že sa robí Božím Synom, bál sa ešte viac. Možno ho znepokojovala myšlienka, že by to azda predsa mohol byť nejaký boh v ľudskej podobe, alebo nejaký poloboh, takže, keby Ho odsúdil, zvolal by na seba trest a božskú pomstu. HERIBAN, J.: *Sv. Písmo Starého i Nového Zákona*. Trnava 1996, s. 2305.

nie preto, aby zvrhol občiansku správu a zriadenie, ale aby jej pomohol, aby sa im lepšie darilo v riadení ľudí...Pritom chcel zdôrazniť, že „podriaďiť sa svetskej moci“ neplatí iba pre svetských ľudí, ale aj pre všetkých kňazov, mníchov, apoštolov, evanjelistov, prorokov¹. Podriadením sa svetskej moci človek neprichádza o zbožnosť a svoju vieru a to preto, že sa v prvom rade podriaďuje Bohu a až tak následne svetskej moci. Z dejín Cirkvi však vieme, že keď kresťanov v 2.-3. storočí začali obviňovať pohanovia z „ateizmu“, pretože nechceli prinášať obete obrovskému panteónu pohanských božstiev, ktorého súčasťou bolo aj pohanstvo ako štátne náboženstvo² a bolo to proti ich vnútornému presvedčeniu, kresťania pokojne prijímali smrť s pokorou a vierou v záhrobný život. Ak bude kresťan žiť podľa Božích prikázaní, nemal by mať problém s dodržiavaním svetských zákonov a smerníc. Zvlášť, ako udáva sv. Ján Zlatoústý v 4. storočí, keď mohli kedysi kresťania počúvať ako nadriadených pohanov, o to viac môžeme počúvať svetských predstaviteľov, ktorí sú kresťanmi. Samozrejme, že v čase, keď Konštantín Veľký zrovnoprávnil kresťanstvo s ostatnými náboženstvami, a teda aj s pohanstvom, už sa do vládnych a administratívnych postov mohli dostať aj kresťania.

Každá vláda, ktorá vládne, je dopustená Bohom, nepozerajúc, či ide o kresťanskú alebo pohanskú. To už všemohúci Boh dáva podľa svojho zváženia v ľudských dejinách. Niekedy ľudia nevedia pochopiť, prečo do-

¹ NIKANOR (KAMENSKIJ): *Tolkovyj apostol*. T. II. Objasnenije pervych semi poslanij svjatogo apostola Pavla. Moskva 2008, s. 126.

² Podobne postupovali kresťania v totalitnom režime napr. v ZSSR, keď štátnym náboženstvom sa stal „vedecký ateizmus“. Za novomučeníkov a svedkov viery kanonizovala Ruská pravoslávna cirkev r. 2000 okolo 1300 biskupov, kňazov, mníchov, mníšok a laikov. Štatistiky v ZSSR udávajú za celé obdobie totalitného režimu vyvraždených okolo 200 000 klerikov.

púšťa k moci bezbožnú vládu, ale to treba vnímať podľa slov príslovia: „Všetko zlé je na niečo dobré“. Práve bezbožnú vládu dopúšťa k očisteniu Cirkvi, keď dochádza k duchovnej stagnácii, pretože pri prenasledovaní sa kresťanstvo očisťuje a krv mučeníkov je semenom novej viery. Podobne ako sa zlato zbavuje nečistoty v ohni, taktiež aj železo rozpálené v ohni sa pri kovaní dokáže upraviť a spracovať a tým získava na svojej hodnote.

Sv. apoštol Pavol vyššie uvedenými slovami, v ktorých nabáda k rešpektovaniu a úcte k svetskej vláde a jej predstaviteľom, i napriek tomu, že je pohanská, nevraví, že sa jej máme podriaďovať aj vtedy, keď nás núti do niečoho, čo je to v rozpore s učením Cirkvi. Aplikácia duchovného odkazu sv. apoštola Pavla je smerodajná aj pre kresťanov žijúcich v treťom tisícročí. Všetky dobré zákony a usmernenia treba plniť a rešpektovať. Každý kresťan, ktorý žije podľa Božích prikázaní, žije určite aj v súlade so zákonmi štátu. Boh dal svoje desatoro¹ ešte Mojžišovi a v nich je obsiahnuté mnoho problémov, ktoré v súčasnosti rieši rozmieňaním na drobné aj súčasná legislatíva, ktorá trestá človeka, ak sa proti zákonu previní. Je na škodu, že dnes ľudia v niektorých prípadoch nerešpektujú Božie prikázanie, nežijú podľa svojho svedomia, a preto majú súdy čoraz viac práce. Práve na to poukázal jeden z posledných veľikánov hovoriacich pravdu Alexander Solženicyn a to, že ľudia, ktorí budú používať iba právnické vyjadrovanie a každý sa už bude vyjadrovať iba prostredníctvom svojho právnika, svedčí o veľkom úpadku ľudstva. K tomuto asi pravdepodobne ľudstvo smeruje. Ľudské slovo stráca svoj význam, človek si nestojí za svojím slovom a človek sa nedokáže do-

¹ 2Mjž 20, 1-21.

hodnúť s iným človekom a vyriešiť si svoj problém. Následne tieto problémy riešia sudcovia na súdoch.

Nie náhodou sa dodnes Pravoslávna cirkev v bohoslužbách modlí za každú vládu,¹ aby dobre riadila štát a vydávala správne zákony, ktoré budú užitočné a spravodlivé. Je však otázne, či ľudia, ktorí vstupujú do politiky a do vlády „v týchto posledných časoch“, sú dostatočne otvorení pôsobeniu Božej milosti a či si vôbec uvedomujú, že sú Božími nástrojmi a či sa zákony niekedy „nevyrábajú“ iba pre niektorú skupinu ľudí v štáte, aby sa niekto mal dobre. Častokrát v médiách pri dokumentárnych filmoch, keď sa skúmajú z historického a politického uhla pohľadu rôzne vládne systémy, napr. monarchie, zaznievajú sarkastické komentáre, že panovníci verili v to, že na čele štátu sa dostali preto, že si ich Boh vyvolil. V mnohých prípadoch dostávali na panovanie požehnanie od najvyššieho predstaviteľa Cirkvi, napr. posledný ruský cár sv. muč. Nikolaj II. Romanov bol Ruskou pravoslávnu cirkvou intronizovaný podobne ako sa to kedysi dávno dialo pri ustanovovaní biblických kráľov v Starom Zákone: Saula², Dávida³ či Šalamúna,⁴ keď boli prorokmi pomazaní sv. olejom. Teokracia, ktorá bola známa

¹ Vo všetkých bohoslužbách Pravoslávnej Cirkvi sa vždy modlíme za vrchnosť. „O bohochranímij deržavi našej, pravitelech i vojinstvi jeja, Hospodu pomolimsja“ – „Za našu Bohom ochraňovanú vlasť, jej predstaviteľov a vojsko, pomodlime sa k Hospodinovi“ (voľný preklad). Pozri Mirna jektenija, večerňa, s. 13, utreňa, s. 53 a liturgia, s. 98. Služebník, Moskva 2000.

² „Nato vzal Samuel nádobu s olejom, vylial mu ho na hlavu, pobožkal ho a povedal: „Hľa, Pán ťa pomazal za knieža nad svojím dedičstvom!“ (1Sam 10, 1).

³ „Pán povedal Samuelovi: „Dokedy ty budeš žiaľovať za Šaulom, hoci som ho ja zavrhol, aby nebol kráľom nad Izraelom? Naplň si roh olejom a chod! Posielam ťa k Betlehemčanovi Izaimu, lebo som si spomedzi jeho synov vyhlíadal kráľa“ (1Sam 16, 1).

⁴ „Nato kňaz Sadok, prorok Nátan, Jojadov syn Banaiáš, Kereťania a Feleťania išli dolu, posadili Šalamúna na mulicu kráľa Dávida a zaviedli ho ku Gihonu. Kňaz Sadok vzal zo stanu roh s olejom a Šalamúna pomazal. Potom trúbili na trúbu a všetok ľud volal: „Nech žije kráľ Šalamún!“ Potom všetok ľud vystupoval za ním, ľudia hrali na flautách a radovali sa tak veľmi, že sa až zem pukala od ich jasotu“ (1Kr 1, 38-40).

v izraelskom národe do príchodu Christa a to, že najvyšším Vládcom je Boh a kráľ je jeho nástrojom, mala svoje opodstatnenie. Vždy bolo dobre, ak si panovník uvedomoval, že raz sa za to, čo urobil, bude zodpovedať Najvyššiemu na poslednom súde. V dejinách poznáme mnoho mocichtivých panovníkov¹ a diktátorov,² ktorí sa nikoho a ničoho nebáli a svojou krutovládou spôsobili mnohým ľuďom utrpenie. Bázeň pred Najvyšším nie je na škodu, ale pomáha aj vysokopostavenému človeku si uvedomovať zodpovednosť svojej služby. Aj vrchnosť si musí uvedomovať, či robí dobré, alebo zlé pre národ. Aj keď niekedy je veľmi ťažko definovať, čo je dobré a čo je vlastne zlé. Veríme, že Božie prikázania sú pre kresťanov vlastne „dopravné značky“, ktoré im pomáhajú vyhýbať sa úrazom, materiálnym, fyzickým a duchovným škodám pri svojom napredovaní a „cestovaní“ po tomto dočasnom svete.

Veríme, že tento príspevok pomôže čitateľovi sa zorientovať v kresťanskom nazeraní na svetskú vrchnosť a v modlitbe sa obráti k veľkému misionárovi a apoštolovi národov Pavlovi, keďže tento bol vyhlásený Cirkvou za rok svätého apoštola Pavla. Ďakujeme Ti, svätý apoštol Pavol, za rady, usmernenia, vierouku a za všetko to, čo si nám zanechal vo svojich listoch.

¹ Nero, Napoleon.

² Hitler, Stalin, Musollini.

RECENZIA

Pravoslávny biblický zborník, ročník 2009 (K osobnosti svätého apoštola Pavla) –
Zborník Katedry biblických náuk PBF PU v Prešove.

Vedecký zborník Katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty PU v Prešove je ich prvým spoločným zborníkom a je venovaný osobnosti svätého apoštola Pavla, ktorého rok si kresťania pripomínajú. Jeho rozsah je 129 s.

Zborník je zostavený z vedeckých štúdií nielen členov Katedry biblických náuk PBF, ale aj ďalších katedier PU v Prešove a preto je obsahovo pestrý, hoci sa venuje osobnosti svätého apoštola Pavla. Nájdeme tu štúdie o Pavlovom teologickom myslení, o jeho misionárskej práci, jeho pohľady na starozákonný mesianizmus či prácu v živote kresťana.

Zborník otvára pohľad A. Capa na osobnosť apoštola Pavla ako geniálneho misionára. Štúdia opisuje Saulovo povolanie, zmenu myslenia, prerod z horlivého prenasledovateľa na horlivého hlásateľa radostnej zvesti. Š. Pružinský sa venuje vzťahu medzi vierou a skutkami v učení svätého apoštola Pavla v porovnaní s učením svätého apoštola Jakuba. J. Husár sa zaoberá mesiášskym chápaním druhého žalmu apoštolmi Petrom i Pavlom, ktorí jeho slová uviedli vo svojich rečiach a listoch. Ich chápanie je autorom potvrdzované bohoslužobnými textami Pravoslávnej Cirkvi. Obnova misijnej perspektívy Cirkvi v duchu apoštola Pavla je názov štúdie Š. Šaka, ktorý sa venuje problematike obnovy spoločnosti podľa perspektív, aké prináša vo svojich listoch apoštol Pavol. V. Kuzmyk načrtáva význam pojmu zmierenie v teológii svätého apoštola Pavla a analyzuje vybrané texty z apoštolových listov. Zmierenie ľudí s Bohom prostredníctvom Christa je stredobodom misijných kázni apoštola Pavla. Ďalšia štúdia P. Kochana má na zreteli otázku jednoty viery v učení svätého apoštola Pavla, ktorá je jedným zo základných pilierov a nosných prvkov celej ekleziológie Pravoslávnej Cirkvi. Táto jednota vychádza z osoby Isusa Christa ako jediného Božieho Syna a Spasiteľa. Antropológia apoštola Pavla je štúdiou A. Nikulina, v ktorej sa autor zaoberá učením apoštola

Pavla o človeku, ktoré vychádzalo z jeho vlastnej skúsenosti a zážitkov s Bohom. Jeho tvrdenia sú tvrdeniami vyplývajúcimi z interakcie človeka s Christom a celá antropológia je tesne spojená so soteriológiou a christológiou. A. Slodička je jediným prispievateľom z Gréckokatolíckej teologickej fakulty PU v Prešove a jeho príspevok je zameraný na christológiu apoštola Pavla, ktorá kládla dôraz na vykupiteľské dielo Isusa Christa. V. Pasterová vo svojom príspevku objasňuje význam práce v živote človeka podľa učenia svätého apoštola Pavla. Zborník uzatvára druhá štúdia A. Capa o problematike moci a vrchnosti, ktorá je podľa apoštola Pavla i ďalších apoštolov daná Bohom a jedine Bohu sa za jej používanie či zneužívanie budeme zodpovedať.

Uvedený vedecký zborník je veľmi hodnotným a podnetným študijným materiálom a môže študentom i verejnosti rozšíriť poznatky nielen o osobe svätého apoštola Pavla, ale najmä o jeho teologických pohľadoch na rôzne oblasti cirkevného života. Forma spracovania štúdií je na patričnej úrovni a po formálnej stránke zborník pôsobí ucelene.

Veríme, že prvý zväzok tohto zborníka Katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty PU v Prešove bude mať ďalšie pokračovania, ktoré prinesú cenné poznatky z oblasti pravoslávnej biblistiky.

prof. ThDr. Peter Kormaník, PhD.

RECENZIA

Pravoslávny biblický zborník 1/2009 (K osobnosti svätého apoštola Pavla)

Zborník Katedry biblických náuk PBF PU v Prešove

Pravoslávny biblický zborník je výsledkom vedecko-výskumnej činnosti akademických zamestnancov Katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty PU v Prešove a je venovaný významnej historickej osobnosti - svätému apoštolovi Pavlovi, keďže konštantínopolský patriarcha Bartolomej vyhlásil rok 2008/2009 za rok svätého apoštola Pavla.

Zborník je zostavený z 10 vedeckých štúdií a je 129 s. rozsahu. Jednotliví autori sa zaoberajú autobiografiou apoštola Pavla – geniálneho misionára, jeho prerodom, teologickým zmýšľaním, nazeraním na Mesiáša, porovnaním jeho učenia s učením iných apoštolov a významných osobností Starého Zákona. V zborníku nájdeme opis misijných perspektív Cirkvi v duchu učenia svätého apoštola Pavla, jeho teologické pohľady – v antropológii, ekleziológii, soteriológii a christológii. Autori sa venujú aj problematike nazerania na vzťah k vrchnosti a významu práce v živote človeka. Pozitívom je, že autori jednotlivých príspevkov využívajú celé spektrum Pavlových listov, čím dávajú možnosť čitateľovi spoznať dielo a myslenie apoštola Pavla komplexne.

Apoštol Pavol je Pravoslávnou Cirkvou v jej bohoslužobnom vedomí vyzdvihnutý na úroveň dvanástich apoštolov, čím Cirkev vyzdvihla autoritu jeho učenia a udelila mu niektoré tituly ako „pervoverchovnyj“, apoštol národov a iné. Autorita samotného apoštola Pavla určuje aj veľký význam jeho učenia, na ktorom sú postavené mnohé doktríny Christovej Cirkvi a ktoré je aktuálne v každej dobe. Aj táto myšlienka bola jedným z dôvodov, prečo prvý zborník Katedry biblických náuk je venovaný práve učeniu a osobnosti svätého apoštola Pavla. Svätý apoštol Pavol sa vo svojich listoch dotkol veľkého množstva vieroučných aj morálnych tém, čo dáva široké možnosti vedeckým pracovníkom Pravoslávnej bohosloveckej fakulty preskúmať mnohé aktuálne problémy, ktoré v súčasnej dobe rieši Cirkev a spoločnosť.

Pravoslávny biblický zborník je uceleným dielom, citačné normy sú na požadovanej úrovni a autori uvádzajú veľké množstvo kvalitnej patristickej i súčasnej odbornej a vedeckej literatúry, ktorou je možné sa obohatiť. Prvý zväzok zborníka Katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty PU v Prešove je dobrým počiatkom zintezívnenia vedeckej práce v oblasti pravoslávnej biblistiky.

prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

PRAVOSLÁVNÝ BIBLICKÝ ZBORNÍK
I/2009

K OSOBNOSTI SVÄTÉHO APOŠTOLA PAVLA

Zborník katedry biblických náuk
Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

Editor: Mgr. Ján Husár, PhD.
Recenzenti: prof. ThDr. Peter Kormaník, PhD.
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

Technický redaktor: Mgr. Ján Husár, PhD.

Rok vydania: 2009
Počet strán: 129